

**UDRUGA ĐAKA
FRANJEVAČKE KLASIČNE GIMNAZIJE
VISOKO - ZAGREB**

BILTEN 14/2012.

ISSN 1332-3830

Zagreb, svibanj 2012.

Bilten Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko - Zagreb

Bogovićeva 1/III (HKD Napredak) 10000 Zagreb

Broj žiro-računa:

Privredna banka Zagreb d.d. u Zagrebu

2340009-1110152376

Uredništvo: Vine Mihaljević, Mato Pelivan, Dajana Ćosić

Lektura: Ivo Pranjković

Ilustracija: Tihomir Lončar

Tehnički uredili: Vlatko Blažanović i Ivo Mađor

Tisak: Printera grupa, Sveta Nedelja

Riječ uredništva	
Izveštaj o radu Udruge (<i>Mato Pelivan</i>)	
Financijski izvještaj za 2011/2012. (<i>Anto Franjičević</i>)	
Izveštaj Nadzornog odbora (<i>Nikola Žilić, Ferdo Širić, Petar Anđelović</i>)	25

ČETRINAESTI SABOR UDRUGE

Pozivnica XIV. sabora Udruge	
Zapisnik o radu XIV. sabora Udruge (<i>Stanislav Komšo</i>)	
Osvrt na rad Udruge na XIV. saboru Udruge (<i>Vine Mihaljević</i>)	
Pozdravne riječi povodom XIV. sabora Udruge (<i>Mijo Nujić</i>)	
Fra Martin Nedić između književnosti i znanosti (<i>Mato Nedić</i>)	

PODRUŽNICA U NJEMAČKOJ

Izveštaj s godišnje skupštine Njemačke podružnice Udruge (<i>Ivan Jeleč</i>)	
Intrigantna povijest fojničke Ahdname (<i>Srećko M. Džaja</i>)	
De sapientia et stultitia (<i>Mato Baotić, sen.</i>)	
Moj sveti Franjo, moja Bosna Srebrena (II) (<i>Vladislav B. Lekić</i>)	

VIJESTI IZ UDRUGE

Predstavljanje dvd-a o svetištu sv. Ive u Podmilčaju (<i>Uredništvo</i>)	
Ljubav i solidarnosti (<i>Uredništvo</i>)	

UMJETNOST

Suvremena sakralna umjetnost u obnovi života u Bosni i Hercegovini (Prilog razgovoru o gradnji i uređenju naših crkava) (<i>Vjeko Božo Jarak</i>)	
--	--

OBLJETNICE I SPOMENI

Fra Nenad Dujić (<i>priredila Branka Jukić</i>)	
Fra Borivoj Piplica – nasmijana ljudska duša (<i>Anto Dugonjić</i>)	
Visočka matura (<i>Anto Dugonjić</i>)	

IN MEMORIAM In memoriam Jozi Tomšiču (*Mile Marinčič*) .....In memoriam Damjanu Brandiču (*Vinko Hrkač*) .....In memoriam Šimunu Žutiću (*Ivan Markešič*) .....**ČLANOVI UDRUGE**

Popis članova Udruge 102

Riječ uredništva

Poštovani čitatelji! Ove godine objavljujemo četrnaesti broj Biltena, glasilo Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko iz Zagreba, u kojemu su svim članovima i prijateljima Udruge, njenim simpatizerima i dobročiniteljima predstavljena redovita događanja u Udruzi i njezin rad.

Prema strukturi sadržaja dosadašnjih brojeva biltena prije svega predstavljamo rad Udruge u dijelu koji sadrži izvještaje o radu i financijama Udruge te izvještaj Nadzornog odbora Udruge. Potom predstavljamo rad XIV. sabora Udruge u franjevačkom samostanu Tolisa koji je održan 13. kolovoza 2011. godine. Ovom prigodom zahvaljujemo na gostoprimstvu domaćinu gvardijanu fra Marijanu Živkoviću i njegovom franjevačkom bratstvu, zatim članu Udruge Adamu Filipoviću koji je bitno pridonio uspješnom organiziranju i održavanju sabora Udruge i na kraju zahvaljujemo svim prijateljima i članovima Udruge koji su aktivno sudjelovali u radu sabora i kojih je relativno malen broj bio prisutan na XIV. saboru. Zahvaljujemo prof. Mati Nediću koji je održao prigodno predavanje o fra Martinu Nediću - između književnosti i znanosti.

Zatim slijedi rubrika u kojoj izvješćujemo o događanjima iz njemačke podružnice Udruge đaka i prijatelja Franjevačke klasične gimnazije – Visoko i to: izvještaj o radu redovite godišnje skupštine u Wiesbaden – Naurodu, koja je održana 15. i 16. listopada 2011. godine, prigodno predavanja *Intrigantna povijest fojničke Ahdname*, koje je održao Srećko M. Džaja, potom promišljanje Mate Baotića, seniora pod naslovom *De sapientia et stultitia* i na kraju drugi dio naracije o svome životu i o viđenju franjevaštva i franjevačke provincije Bosne Srebrene nestora njemačke podružnice Vladislava B. Lekića, koju je za Bilten priredio Jozo Džambo.

U rubrici vijesti iz Udruge govori se o predavljanju dvd-a o svetištu svetog Ive iz Podmilačja, koje je održano u Nadbiskupijskom pastoralnom institutu na Kaptolu u Zagrebu, te o pozivu na „ljubav i solidarnost“ gdje se govori o solidarnosti članova Udruge s onima kojima je potrebna pomoć. U rubrici pak kultura odnosno umjetnost predstavljeno je promišljanje prof. dr. sc. Vjeke Bože Jarka o suvremenoj sakralnoj umjetnosti u obnovi života u Bosni i Hercegovini kao prilog razgovora o gradnji i uređenju naših crkava. Posvećujemo jednu rubriku sto-toj obljetnici rođenja fra Nenada Dujića, koju je na temelju matice krštenih te web stranica franjevačkog samostana Fojnica i tajništva franjevačke provincije Bosne Srebrene priredila Branka Jukić, zatim memoriju na fra Borivoja Piplicu i na promišljanje o visočkoj maturi koje je napisao Anto Dugonjić.

“In memoriam” je posvećen pokojnima Jozi Tomšiću, koji je umro u Čazmi, Damjanu Brandiću, koji je umro u Zagrebu, te Šimunu Žutiću koji je umro u Prozoru.

Na kraju riječ zahvale upućujemo autorima tekstova, lektoru, svima onima koji novčano potpomažu izdavanje biltena te Tihomiru Lončaru čijim smo crtežima obogatili vizualno i kvalitetno ovaj broj Biltena. Zahvaljujemo i svima onima

koji su na bilo koji način sudjelovali u pripremi i objavljivanju ovoga broja biltena te onima koji sudjeluju u radu Udruge i ostvarivanju njezinih ciljeva. Ovom prigodom, kao i dosada, pozivamo članove Udruge na suradnju te molimo članove koji promijene adresu ili e-mail da nas o tome obavijeste kako bismo mogli na vrijeme objaviti novu adresu i dalje ih informirati u događajima u Udruzi.

Uredništvo

Izvješće o radu Udruge

Poštovani članovi i prijatelji Udruge!

*Mato Pelivan,
tajnik Udruge*

Ovaj izvješćaj o radu naše Udruge odnosi se na razdoblje od četrnaestog sabora Udruge, koji je održan 13. kolovoza 2011. godine u franjevačkom samostanu Tolisa, do održavanja petnaestog sabora Udruge đaka franjevačke klasične gimnazije – Visoko, koji se održava u franjevačkoj župi Sesevetska Sopnica (Sesvete – Zagreb) 26. svibnja 2012. godine. Saboru Udruge u franjevačkom samostanu Tolisa nazočio je dosada najmanji broj (35) članova Udruge na održanim saborima u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Inače sabor je prema predviđenom programu, čije su izmjene jednoglasno prihvaćene, protekao u ozračju visočkog zajedništva, susreta u franjevačkom samostanu te druženja na zajedničkom objedu na obližnjem ranču Drage Živkovića, brata toliškog gvardijana.

U ovom razdoblju rad je Udruge bio usredotočen na završnu fazu realizacije dvaju velikih projekata Udruge, odnosno na objavljivanje CD-a franjevačke duhovne glazbe te CD-a kratke narativne povjesnice franjevačke provincije Bosne Srebrenne. Što se tiče prvoga projekta, u tijeku je aktivno snimanje u glazbenom studiju, a što se pak tiče drugog projekta, tekst za dva CD-a odnosno DVD-a Jozo Džambo je završio. Tekst je na čitanju kod povjesnika i akademika Srećka Džaje.

U organizaciji franjevačke župe sv. Marije Anđeoske – Sesevetska Sopnica i Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko iz Zagreba, 9. prosinca 2011. u dvorani „Vijenac“ Nadbiskupijskog pastoralnog instituta u Zagrebu predstavljen je film *Podmilačje - dokumentarni film o svetištu sv. Ivana Krstitelja*. Režiju i scenarij za film napisao je Vlatko Filipovića. Praizvedbi filma prisustvovali su ugledni gosti i predstavnici Ministarstva kulture Republike Hrvatske, grada Zagreba, kulturnoga Svjetskog saveza Roma, zatim predstavnici medija i Crkve te prijatelji i članovi Udruge. U ime organizatora nazočne je pozdravio župnik franjevačke župe Svete Marije Anđeoske – Sesevetska Sopnica fra Zdravko Dadić, a predstavljanjem je moderirao predsjednik Udruge Vine Mihaljević. O filmu su govorili režiser i redatelj filma g. Vlatko Filipović za koga je, kako ističe, snimanje filmova smisao života, a teme o kojima u svojim filmovima promišlja trajne su bosanskohercegovačke teme poput kamena, običaja, planinskog sela, stećaka, kraškog polja, obreda, obitelji, franjevaca, suživota, susreta religija i sl. Dojmove pak pastoralnog teologa o dokumentarnom filmu iznio je dr. sc. Tomislav Markić istaknuvši glavne tematske cjeline filma. Nakon osvrta dr. Markića slijedila je projekcija filma o sv. Ivanu Krstitelju iz Podmilačja, koja je trajala oko 45 minuta. Na kraju je čuvar i župnik svetišta sv. Ivana Krstitelja iz Podmilačja fra Zoran Mandić istaknuo smisao cijelog filmskog projekta te se zahvalio svima koji su na bilo koji način pridonijeli predstavljanju filma u Zagrebu.

Udruga je pod nazivom „Ljubav i solidarnost“ organizirala pomoć članu naše Udruge, sada pokojnom Damjanu Brandić, koji je bio teško bolestan. Teška i duga bolest iscrpila je njegovu obitelj duhovno i materijalno te joj je bila prijeko potrebna pomoć u svakodnevnoj skrbi za bolesnog Damjana. Poziv je upućen članovima

Udruge kao zamolba za pomoć, a novčana sredstva uplaćivala su se na žiro-račun Udruge (Bogovićeve 1/III, Zagreb) br. 2340009-1110152376, otvoren kod Privredne banke Zagreb, s naznakom za obitelj Damjana Brandića. Na navedeni poziv Udruge odazvali su se brojni članovi pri čemu je sakupljen određeni iznos novčanih sredstava koji je uručen obitelji Brandić te su na taj način sukladno pojedinačnim mogućnostima članovi Udruge u cjelini izrazili u teškoj situaciji konkretnu solidarnost u korizmenim danima u kojima naše molitve ispunja razmišljanje o spasiteljskoj ljubavi i trpljenju.

Na 25. redovitoj sjednici predsjedništva Udruge, održanoj 12. ožujka 2012. godine u prostorijama Udruge Bogovićeve I/III (HDK Napredak), donesena je odluka da se sljedeći brojevi biltena objavljuju kao e-bilten. Razlog takvoj odluci prije svega su ekonomski razlozi. Naime Udruga ima sve manje sredstava na raspolaganju za objavljivanje biltena. Kad je pak riječ o financijama, Udruga je dobila za rad Udruge i njene projekte od Njemačke podružnice Udruge prijatelja i đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko 1.000,00 eura.

Prema nama dostupnim podacima u tajništvu Udruge u proteklom razdoblju umrla su tri člana Udruge (Jozo Tomšić, Damjan Brandić i Šimun Žutić), a novim članovima Udruge postali su konviktorci Lucija Markotić iz Visokog, Martina Ćosić iz Busovače, Gala Skopljak iz Visokog, Josip Laštro iz Busovače te fra Dalibor Milas.

Financijsko izvješće za 2011/2012. godinu

Poštovani članovi Udruge, kao i ranijih godina financijsko izvješće sadrži „input“ i „output“ novčanih sredstava od održavanja četrnaestoga sabora Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko, koji je održan 13. kolovoza 2011. godine u franjevačkom samostanu Tolisa, pa do svibnja 2012. godine. Osnovni su izvori financiranja članarina i donacije pojedinih članova i prijatelja Udruge što je vidljivo i u dosadašnjim izvještajima. Kao što vam je poznato, novčana sredstva od članarine ne mogu pratiti cjelovit rad Udruge, pa su nam i u prošlom razdoblju najviše pripomogli pojedini članovi i gospodarstvenici koji su ujedno i članovi naše Udruge. U navedenom razdoblju donacije za rad i djelovanje te posebice za projekte Udruge Udruga je primila od članova gospodarstvenika – donatora Udruge: Tehnomont d.d. Ferde Širića, Wienergrupa d.o.o. Ante Franjičevića, Bit obrt za prevodilaštvo Marinka Tomića, Idiviac obrt za građevinske poslove Stipe Beškera te od Croatia osiguranja Zagreb.

*Anto Franjičević,
rizničar Udruge*

Prihodi i rashodi

Prihodi i rashodi obuhvaćaju razdoblje od lipnja 2011. do svibnja 2012. godine, odnosno do sastavljanja ovoga financijskog izvješća. Na četrnaestom saboru Udruge, na kojemu je nazočilo trideset pet članova Udruge, prikupljeno je financijskih sredstava za donacije i članarine ukupno 310,00 KM (konvertibilnih maraka), 300,00 eura i 1.100,00 kuna, te za ručak 650,00 kuna, 105,00 eura i 20,00 KM (konvertibilnih maraka). Sveukupno je prema tome primljeno 1.750,00 kuna, 405,00 eura i 330,00 KM (konvertibilnih maraka). Treba napomenuti da je ukupni trošak ručka iznosio 800,00 KM (konvertibilnih maraka) koji se nije mogao pokriti iz za tu namjenu prikupljenih sredstava te je razliku u cijeni platio g. Adam Filipović, član Udruge iz Županje, na čemu mu i ovom prigodom iskreno zahvaljujemo. G. Željko Marijan, direktor Livanjske mljekare, darovao je toliškom gvardijanu dva livanjska sira, a dalmatinski pršut plaćen 536,33 kune i 12 butelja vina vrijednosti 342,00 kune plaćeni su iz sredstava Udruge.

Kako je vidljivo iz predstavljene tablice, prihodi u obračunskom razdoblju iznose 33.817,75 kuna, a rashodi 22.384,74 kuna.

Prihodi (15. lipnja 2011 – svibanj 2012)						
članarina	donacije članova Udruge	donacije drugih ustanova	sabor	solidarnost	kamate	ukupno
700,00	8.000,00	15.000,00	3.949,10	6.100,00	68,65	33.817,75

Rashodi (15. lipnja 2011 – svibanj 2012)					
prostor i hladni pogon	solidarnost	predstavlanje CD-a	izdavaštvo	usluge za vođenje računa	ukupno
5.176,70	6.100,00	1.608,84	8.972,86	527,35	22.754,41

Prihodi	Rashodi	Saldo na dan 1. svibnja 2012.
33.817,75	22.384,74	33.754,41

U vrijeme velike ekonomske krize, zahvaljujući pojedinim članovima gospodarstva Gospodarska kriza nažalost i dalje traje. Ali zahvaljujući pojedinim članovima gospodarstvenicima iz Udruge i njihovim donacijama Udruga preživljava i ovo dugo krizno razdoblje, o čemu jasno svjedoče i predstavljeni pokazatelji na tablici. Članovi Udruge, kako je vidljivo iz tablice, pokazali su i međusobnu solidarnost sudjelujući u projektu „Ljubav i solidarnost“ za koji je prikupljeno 6.100,00 kuna pa je na taj način tim sredstvima pružena potrebna pomoć jednoj obitelji. U Udruzi ne postoji poseban fond za solidarnost, nego se reagira trenutačno prema potrebi. Svakako, kao što smo to dosada razmišljali, trebali bismo imati i fond za solidarnost iz kojega bi se sredstva mogla koristiti prema unaprijed točno određenim kriterijima što bi olakšalo sustavniju pomoć onim članovima Udruge kojima je uistinu pomoć potrebna.

Budući da usvojeni projekti Udruge zahtijevaju i dalje znatnija novčana sredstva, molimo sve članove, prijatelje i donatore Udruge da uplaćuju novčana sredstva, članarinu i donaciju na broj žiro-računa Udruge u Privrednoj banci Zagreb 2340009-1110152376. Na kraju želim zahvaliti svim članovima, prijateljima i dobročiniteljima na uplaćenim doniranim sredstvima te pozivam na daljnju suradnju kako bi Udruga mogla i dalje ostvarivati svoje statutarne ciljeve i predviđene projekte.

**Izvješće Nadzornog odbora
Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko
iz Zagreba**

Nadzorni odbor Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko sukladno obvezi utvrđenoj člankom 21. Statuta Udruge, 28. travnja 2012. godine obavio je nadzor rada tijela Udruge.

Pregledom evidencijskih knjiga i financijske dokumentacije odbor je utvrdio da su tijela Udruge časno i odgovorno, sukladno ovlastima i obvezama utvrđenim Statutom, izvršili svoje zadaće.

Novčana sredstva koja su prikupljena od članarine i sponzorstva utrošena su u ostvarivanju planiranih projekata i ciljeva Udruge.

Ovom prigodom odbor zahvaljuje tijelima Udruge na savjesnom i odgovornom radu.

*Nikola Žilić
Ferdo Širić
Petar Anđelović*

Zagreb, 28. travnja 2012.

UDRUGA ĐAKA FRANJEVAČKE
KLASIČNE GIMNAZIJE – VISOKO
Bogovićega 1/III (HKD Napredak)
10000 Zagreb – Hrvatska

P o z i v n i c a

ČETRNAESTI SABOR UDRUGE ĐAKA FRANJEVAČKE KLASIČNE GIMNAZIJE VISOKO

Franjevački samostan Tolisa
fra Martina Nedića 1
76272 Tolisa

13. kolovoza 2011. godine u 10,00 sati

Dnevni red:

- Misno-molitveno zajedništvo
- Otvaranje sabora i pozdravna riječ gostiju
- Izbor radnog predsjedništva
- Izvješće predsjednika Udruge
- Izvješće tajnika, rizničara i predstavnika Nadzornog odbora Udruge
- Rasprava o izvješćima i njihovo usvajanje
- *Fra Martin Nedić između književnosti i znanosti*, prof. Mato Nedić
- Program rada Udruge u sljedećem razdoblju
- Završetak sabora oko 13,00
- Ručak i druženje

Informacije:

Članovi koji ne mogu doći u subotu, na sam dan održavanja sabora Udruge, mogu doći u Tolisu gdje će ih "visočki" ugostiti članovi Udruge iz Tolise za što je, svakako, potrebno ranije kontaktirati s članom Udruge g. Adamom Filipovićem na tel.: 00385 32 832 930 ili na mob.: 00385 98 689 145 ili 00387 63 342 599. O prethodnom noćenju ili pak o sudjelovanju u radu sabora Udruge potrebno je također kontaktirati s tajnikom Matom Pelivanom na mobitel: 00385 98 462 554 kako bi se na vrijeme dostavio točan broj sudionika sabora u svrhu organizacije sabora. Naravno, dobro su došli i oni koji se iz bilo kojih razloga na vrijeme ne najave.

Radujemo se susretu s Tobom! Pozovite i druge goste koji nisu članovi Udruge, a cijene njezin rad i program.

Zagreb, 27. svibnja 2011.

Predsjednik Udruge đaka
Franjevačke klasične gimnazije – Visoko

Vine Mihaljević

/dr. sc. Vine Mihaljević/

ZAPISNIK

o radu četrnaestog sabora Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko iz Zagreba, održanog 13. kolovoza 2011. u franjevačkom samostanu Tolisa

Četrnaesti sabor Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko iz Zagreba održan je 13. kolovoza 2010. u franjevačkom samostanu Tolisa, fra Martina Nedića 1, 76272 Tolisa, Bosna i Hercegovina. Prema predviđenom dnevnom redu radnom dijelu sabora prethodilo je u samostanskoj franjevačkoj crkvi u 10 sati misno-molitveno zajedništvo koje je predvodio fra Ivan Nujić u koncelebraciji s fra Miroslavom (Mitom) Batarilom, a nadahnuto je propovijedao trajni đakon Stanko Mikulić iz Zagreba.

*Stanislav Komšo,
zapisničar*

Nakon misnog slavlja članovima Udruge fra Perica Martinović pokazao je bogatu franjevačku knjižnicu i muzej te bogatu zbirku etnoloških eksponata i drugog kulturnog blaga s područja sjeverne Bosne.

Nakon razgledavanja samostanske crkve i samostana uslijedio je radni dio sabora. Na početku se prisutnima obratio fra Marijan Živković, gvardijan franjevačkog samostana Tolisa. Gvardijan je u uvodnoj riječi istaknuo da smo se okupili jer volimo Trojedinoga Boga, njegovu Crkvu i njegova slugu sv. Franju, s kojim smo se posebice zbližili i prijateljili tijekom pohađanja *Franjevačke klasične gimnazije u Visokom*. *Pored zdrave nostalgije za visočkim danima boravak u visočkoj Gimnazije poziv je da učinimo nešto dobro kao pravi kršćani, kao štovatelji sv. Franje i kao prijatelji franjevačke provincije Bosne Srebrene, Franjevačke klasične gimnazije Visoko kojoj na različite načine članovi Udruge pomažu.*

Saboru je nazočilo 35 (trideset pet) članova Udruge koji su se potpisali na listu sudionika. Među njima je bilo i nekoliko đaka iz visočkog konvikta koji pohađaju Franjevačku klasičnu gimnaziju u Visokom, a nekoliko je članova Udruge kasnije pristiglo i također sudjelovalo u radu sabora. Prikupljeno je financijskih sredstava za donacije i članarine ukupno 310,00 KM (konvertibilnih maraka), 300,00 eura i 1.100,00 kuna, te za ručak 650,00 kuna, 105,00 eura i 20,00 KM (konvertibilnih maraka). Sveukupno je prema tome primljeno 1.750,00 kuna, 405,00 eura i 330,00 KM (konvertibilnih maraka). Treba napomenuti da je ukupni trošak ručka iznosio 800,00 KM (konvertibilnih maraka). Taj se trošak nije mogao pokriti iz za tu namjenu prikupljenih sredstava te je razliku u cijeni platio g. Adam Filipović, član Udruge iz Županje. Treba napomenuti i to da su toliškom gvardijanu darovana dva livanjska sira (dar Livanjske mljekare čiji je direktor g. Željko Marijan), jedan pršut plaćen 536,33 kune i 12 butelja rizvanca i caberneta vrijednosti 342,00 kune koji su plaćeni iz sredstava Udruge.

Predsjednik Udruge predložio je sljedeći dnevni red rada četrnaestoga sabora Udruge:

Dnevni red:

1. 10.00 sati: Misno-molitveno zajedništvo koje je predvodio fra Ivan Nujić, profesor iz franjevačke klasične gimnazije Visoko
2. Otvaranje Sabora i pozdravna riječ gostiju
3. Izbor radnog predsjedništva
4. Izvješće predsjednika Udruge
5. Izvješće tajnika, rizničara i predstavnika Nadzornog odbora Udruge
6. Rasprava o izvješćima i njihovo usvajanje
7. Prof. Mato Nedić, *Fra Martin Nedić između književnosti i znanosti*
8. Program rada Udruge u sljedećem razdoblju
9. Završetak sabora oko 13.00 sati
10. Ručak i druženje

Predloženi dnevni red jednoglasno je usvojen.

Ad2) Sabor je otvorio predsjednik Udruge Vine Mihaljević koji je pozdravio nazočne sudionike te posebno goste i domaćina franjevačkog samostana Tolisa gvardijana fra Marijana Živkovića i ostalu samostansku braću. Nazočnima su se obratili prigodnim riječima domaćin, gvardijan franjevačkog samostana Tolisa fra Marijan Živković. U ime pak Franjevačke klasične gimnazije Visoko prisutne sudionike sabora Udruge pozdravio je prof. fra Ivan Nujić. Jozo Džambo je u ime predsjednika i članova njemačke podružnice pozdravio također prigodnim govorom nazočne članove Udruge.

Ad3) Nakon pozdravnih i uvodnih govora započeo je radni dio sabora izborom radnog predsjedništva u sastavu: Anto Jeličić, Adam Filipović, Vine Mihaljević, predsjednik radnog predsjedništva, a za zapisničara je izabran Stanko Komšo.

Ad4) Izvješće o radu Udruge od 13. sabora održanog 7. kolovoza 2010. godine u Livnu (BiH) do danas podnio je predsjednik Udruge Vine Mihaljević.

Predsjednik je podsjetio na glavne smjernice djelovanja naše Udruge koje su, prema Statutu Udruge: čuvanje i promicanje hrvatske kulture u Bosni i Hercegovini, kolegijalnost i solidarnost među članovima Udruge, suradnja s visočkom gimnazijom kao i s franjevačkim provincijama u Bosni i Hercegovini, a pored navedenih smjernica proteklih se nekoliko godina isticalo i promicanje temeljnih vrednota obitelji, kršćanstva i uljudbe.

Nakon toga predsjednik je predstavio glavne projekte Udruge i njihovu svrhu: humanitarni i kulturni ciljevi projekta CD-a duhovne franjevačke glazbe jesu potpora za izobrazbu siromašne djece na franjevačkim učilištima Bosne Srebrene, potpora za izgradnju katoličkog sveučilišta u Sarajevu te potpora za izgradnju i dovršenje ustanove *Centra za odgoj i obrazovanje djece i mladeži s poteškoćama u razvoju* u Kovčima pokraj Tomislavgrada. Naziv je projekta *Pjevajmo zajedno s Crkvom i narodom u Bosni i Hercegovini*, a sredstva za navedeni projekt skupljat će se na poseban račun Udruge đaka Franjevačka klasične gimnazije Visoko iz Zagreba. U svrhu realizacije navedenog projekta održano je nekoliko sjednica gospodarskog odbora Udruge na kojima se raspravljalo i o drugim projektima Udruge kao i o predstavljanju knjiga

članova Udruge, objavljivanju biltena i održavanju sabora Udruge. Nakon kritičke i konstruktivne rasprave o pojedinim projektima Udruge zaključeno je da članovi gospodarskog odbora podržavaju sve projekte Udruge koje je sabor Udruge odobrio. Svjesni opće društvene i gospodarske krize sami gospodarstvenici članovi Udruge aktivno su se uključili u financiranje projekta CD-a franjevačke duhovne glazbe pri čemu su odredili najnižu granicu donacije koja iznosi 10.000,00 kuna s pravom tiskanja logotipa tvrtke na omotnici CD-a. Dosada su donacije poslali: Ferdo Širić i njegova tvrtka „Tehnomont“ d.o.o. Zagreb, Anto Franjičević i njegova tvrtka „Wienagrupa“ d.o.o. Zagreb, suglasan je s donacijom i pola darovao Marinko Tomić i njegova tvrtka za prevodilaštvo „Bitno“ d.o.o. Zagreb, suglasan i darovao Stipe Bešker i njegov obrt „Idivac“ iz Zagreba, a donaciju od 15.000,00 kuna uplatilo je „Croatia osiguranje“ d.d. Zagreb.

Drugi je projekt objavljivanje CD-a s izborom tekstova iz starih franjevačkih kronika, odnosno male narativne franjevačke povjesnice čiji je autor Jozo Džambo. Početkom ožujka ove godine izrađen je pilot-projekt koji je pročitao Joško Ševo i točno naznačio potrebna vremena za svaki pojedini tekst (riječ je o izabranim tekstovima fra Grge Martića, fra Ivana Franje Jukića, fra Bone Ravlića). Pilot tekst vraćen je Jozi Džambi i očekuje se konačna verzija izabranih tekstova iz starih franjevačkih kronika do kraja godine.

Nakon rada predsjednik je s nekoliko informacija upoznao članove sabora. Tako je pored suradnje s Napretkom ostvarena i suradnja s CRO-SACRO Croatia records, Hrvatskim katoličkim radijem i s izdavačkom kućom Kršćanskom sadašnjosti Zagreb. Objavljen je zbornik u povodu 60. obljetnice rođenja prof. dr. Ive Pranjkovića, uvršten u „važna izdanja“ u časopisu za hrvatsku književnost i kulturu *Nova Croatia* (IV /2010/ 4, 137-138, Zagreb 2010) Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatskog filološkog društva. Predsjednik je upozorio na nedovoljnu aktivnost članova Udruge i pozvao na veće zauzimanje u radu i djelovanju Udruge. Održavanje stranice Udruge trenutno gratis vodi Tomislav Pokrajčić, sin člana naše Udruge Ilije Pokrajčića.

Ukratko, dosada je održano jedanaest (11) redovitih sjednica predsjedništva Udruge, jedna sjednica odbora za gospodarstvo i proračun Udruge, predstavljene su dvije knjige, održani su božićno i duhovsko druženje članova Udruge, nekoliko radnih sastanaka s Napretkovom upravom u Zagrebu, a objavljen je i Bilten br. 13/2011. Udruga trenutno ima 311 članova, dva člana su umrla, a jedan je novi član upisan u Udrugu.

U radu Udruge u sljedećem razdoblju u prvom će planu biti završna faza glavnih projekata CD-a franjevačke duhovne glazbe i CD-a izbora tekstova iz starih franjevačkih kronika, pripreme izbornog sabora te pripreme i tiskanje biltena. Pozivamo na suradnju članove sve Udruge.

Ad5) Izvješće tajnika Udruge Mate Pelivana, koji je iz obiteljskih razloga bio spriječen prisustvovati saboru, uključio je u svoje izvješće predsjednik Udruge Vine Mihaljević. Ono sadržava kronološki rad Udruge od trinaestog sabora Udruge, koji je održan 7. kolovoza 2010. godine u franjevačkom samostanu u Livnu, do održavanja četrnaestog sabora Udruge ističući značajnije sjednice predsjedništva Udruge i pojedine odluke koje su na njima donesene te glavne projekte Udruge.

Rizničar Udruge Anto Franjičević podnio je također iscrpno izvješće o financijskom poslovanju Udruge u proteklom jednogodišnjem razdoblju. Od prošlog sabora do pisanja svog izvješća, naime od kolovoza 2010. do kolovoza 2011. godine, rizničar je istaknuo da je Udruga prihodovala od donacija i članarine članova te ostalih donacija 35.444,00 kuna, a u istom razdoblju rashodovala je ukupno 35.340,00 kuna. Rizničar Udruge zahvalio se također svim podupirateljima i donatorima Udruge te je pozvao članove da i dalje sudjeluju u radu Udruge te financijski, prema mogućnostima, podupiru njezino djelovanje.

U ime predsjednika nadzornog odbora Udruge opunomoćeni član Udruge Nenad Marijan podnio je izvješće nadzora o radu Udruge prema kojemu su tijela Udruge u izvještajnom razdoblju radila sukladno odredbama statuta Udruge te je pohvalio rad aktualnog predsjedništva.

Ad6) Nakon podnesenih izvješća predsjednik je otvorio diskusiju o izvješćima, a kako nije bilo nadopuna, pitanja, ni komentara, stavio je sva izvješća na glasovanje. Sva izvješća jednoglasno su usvojena.

Ad7) Prof. Mato Nedić izložio je nazočnima temu *Fra Martin Nedić - između književnosti i znanosti*. U izlaganju je predstavio životni i književni put prvog ilirca iz Bosne fra Martina Nedića, čija se veličina, prema fra Rastislavu Drljiću, ne sadrži prije svega u umjetničkoj vrijednosti njegovih djela, nego u vjernosti ideji narodnoga jedinstva i zajedništva kojoj je posvetio svoj književni rad pišući jednostavno za narod kako bi ga narod razumio i prihvatio njegovu poruku.

Ad8) Predsjednik je nazočnim članovima sabora predstavio program rada Udruge u sljedećem razdoblju. Istaknuo je da će Udruga nastaviti dalje raditi na projektima obaju CD-a: franjevačke duhovne glazbe i male povjesnice franjevačke provincije Bosne Srebrene, organiziranje predavanja o obilježavanju 400. obljetnice objavljivanja Divkovićeve *Nauka karstianskog* (Venecija 1611. godine). Zatim je naveo i suradnja s KUD Napredak i predavljanje objavljenih knjiga naših članova.

Ad9) Sabor je završio s radom u 14,00 sati, a sudionici sabora nastavili su zajedničko druženje u „visočkom duhu“ za vrijeme ručka koji je organiziran na prelijepom seoskom gazdinstvu u blizini samostana.

Zagreb, 7. listopada 2011.

Osvrt na rad Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko (XIV. sabor Udruge, Franjevački samostan Tolisa 13. kolovoza 2012)

Poštovani profesore fra Ivane Nujiću, poštovani gvardijane fra Marijane, poštovani franjevci, dame i gospodo, podupiratelji, prijatelji i članovi Udruge, posebno mi je čast i zadovoljstvo da vas mogu pozdraviti u ime svih članova Udruge i u osobno ime na četrnaestom saboru Udruge koji se održava ovdje u Tolisi. Ovom prigodom posebno pozdravljam i konviktorce koji su došli zajedno s profesorom Nujićem i koji prvi put sudjeluju u radu sabora Udruge. Nakon euharistijskog slavlja u samostanskoj crkvi i nakon obilaska kulturnoga samostanskog blaga nastavljam sa sjednicom četrnaestog sabora Udruge. Prije dnevnog reda sabora domaćin gvardijan fra Marijan Živković pozdravio je poticajnim riječima nazočne goste, prijatelje i članove Udruge. U ime pako visoke gimnazije profesor fra Ivan Nujić nazočne je pozdravio ohrabrujućim riječima. U ime njemačke podružnice Udruge đaka i prijatelju Franjevačke klasične gimnazije Visoko pozdravnu riječ uputio je njezin potpredsjednik Jozo Džambo koji je pročitao pozdravno pismo predsjednika njemačke podružnice Udruge g. Mije Nujića.

Nakon pozdravnih i uvodnih govora predloženi su za članove radnog predsjedništva Adam Filipović, Anto Jeličić i Vine Mihaljević, predsjednik, a za zapisničara Stanko Komšo, što je jednoglasno usvojeno. Zbog objektivnih razloga tajnik Udruge Mato Pelivan nije mogao doći te je predloženi izmijenjeni dnevni red također jednoglasno usvojen, a odnosi se na to da se tajnikov izvještaj o radu Udruge integrira u predsjednikov izvještaj.

Ranijih godina na održavanju sabora Udruge uvijek smo ukratko podsjećali na glavne smjernice djelovanja naše Udruge. Pored statutarne ciljeve i smjernica Udruge, a to su čuvanje i promicanje hrvatske kulture u Bosni i Hercegovini, kolegijalnost i solidarnost među članovima Udruge, suradnja s visočkom Gimnazijom kao i s franjevačkim provincijama u Bosni i Hercegovini, u proteklih se nekoliko godina ističe i promicanje temeljnih vrednota: obitelji, kršćanstva i uljudbe.

Vjerujem da s naklonošću gledamo na ujedinjavanje hrvatskog naroda s narodima Europske unije u koju ulazi s vlastitim kulturnim i nacionalnim identitetom obogaćujući europsko jedinstvo u različitosti. S druge pak strane isto tako dijelimo zabrinutost za položaj hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini gdje njegovo duhovno i kulturno jedinstvo proživljava velike kušnje. Vjerujem da jedinstvo hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini i njegova povezanost s hrvatskim narodom u Hrvatskoj jamči bolju sadašnjost i sigurniju budućnost. Nadamo se da će razborita i izvorna franjevačka tradicija bosanskohercegovačkih franjevaca, utemeljena na Divkovićevoj narativnoj katekizamskoj tradiciji i njegovu hrvatskom narodnom jeziku, što se takoreći nalazi u temelju stoljećima stvarane „bosanske i hercegovačke duše“, znati prepoznati i prevladati aktualnu složenu i tešku društvenu situaciju. Divković je istinski promicatelj riječi i služitelj Riječi. Za njega se naime može reći ono što je papa Benedikt XVI. u Hrvatskom narodnom kazalištu rekao za Ruđera Josipa Boškovića: „Odajem priznanje slavnom Hrvatu, ali i istinskom isusovcu: častimo štovatelja istine koji dobro zna koliko ga ona nadvisuje, ali koji također, u svjetlu istine,

*Vine Mihaljević,
predsjednik Udruge*

zna dokraja upotrijebiti sposobnosti razuma kojima ga je sam Bog obdario“ (Benedikt XVI, *Ljubljena Crkvo u Hrvata*, Tonimir, Varaždinske toplice, 2011, 27). Odajemo priznanje istinskom franjevcu, štovatelju evanđelja, širitelju i služitelju istini koji je svoje darove razuma upotrijebio služeći svom katoličkom puku o čemu svjedoči njegov *Nauk krstianski* iz 1611. godine čiju 400. obljetnicu objavljivanja obilježavamo upravo ove godine.

U sljedećem tekstu ukratko ću predstaviti rad Udruge od održavanja prošlog sabora u franjevačkom samostanu Gorica Livno. Dopisom broj 242/2010 od dana 18. svibnja 2010. godine uprava franjevačke provincije *Bosna Srebrena* iz Sarajeva suglasila se s projektom izdavanja CD-a s franjevačkom duhovnom glazbom *VIS Jukić* i ustupila autorska prava *Udrugi đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko* iz Zagreba. Udruga je pristupila implementaciji projekta izdavanja navedenog CD-a. Na temelju ponude broj 81/10 od dana 27. listopada 2010. godine Udruga je s g. Miroslavom Vidovićem, vlasnikom glazbenog studija *Morris Digital Audio Recording Studio* iz Zagreba, dogovorila snimanje, mix, mastering, postprodukciju, aranžmane, glazbenike, back vokale u iznosu 150.960,00 kn + PDV 23%, a s mladim hrvatskim glazbenikom g. Antom Gelom Udruga je dogovorila poslove aranžera i glazbenog producenta u suradnji s producentskom kućom *Cepelin media* d.o.o. gospođe Lidije Samardžija iz Zagreba.

Svrha projekta CD-a duhovne franjevačke glazbe jesu društveno osjetljivi ciljevi koji u humanitarnim i kulturnim projektima, pored promicanja duhovno-kulturne bosanskohercegovačke franjevačke baštine, postaju razlogom društvene prihvaćenosti ili pak neprihvaćenosti. Imajući u vidu društvenu osjetljivost i humanitarno-kulturnu opravdanost takvih projekata članovi predsjedništva Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko iz Zagreba na svojoj 16. redovitoj sjednici predsjedništva Udruge održanoj 28. ožujka 2011. godine usuglasili su se da se svrha projekta CD-a duhovne franjevačke glazbe predstavi na mjesnoj i općoj bosanskohercegovačkoj razini, i to kako slijedi:

- potpora za izobrazbu siromašne djece na franjevačkim učilištima Bosne Srebrene,
- potpora za izgradnju katoličkog sveučilišta u Sarajevu,
- potpora za izgradnju i dovršenje ustanove *Centra za odgoj i obrazovanje djece i mladeži s poteškoćama u razvoju* u Kovačima pokraj Tomislavgrada,
  - naziv projekta: *Pjevajmo zajedno s Crkvom i narodom u BiH*,
  - sredstva od CD-a prikupljaju se za navedene projekte na poseban račun Udruge đaka Franjevačka klasične gimnazije Visoko iz Zagreba.

Navedeni projekti imaju nacionalnu, kulturnu i društvenu važnost kojima ćemo, uvjereni smo, pomoći, malo, ali konkretno, i time pridonijeti stvaranju većeg optimizma kod hrvatskog katoličkog naroda u življenju cjelokupnog vlastitog identiteta i suživota s drugima i drukčijima s jedne strane, a s druge pak strane promicati humanističko i franjevačko služenje Bogu, Crkvi, hrvatskom narodu i čovjeku uopće.

Prva razina projekta odnosi se na one koji su najugroženiji i kojima je najviše potrebna pomoć. Naime roditelji djece s posebnim potrebama obratili su se za pomoć pri rješavanju za njih iznimno važnog problema vezanoga za osnivanje i izgradnju odgojno-obrazovne ustanove za njihovu djecu s poteškoćama u razvoju.

Osnovali su 2000. godine Udrugu roditelja djece s posebnim potrebama *Nada* i kroz njen rad angažirali fizioterapeuta, logopeda i defektologa koji su godinama radili s njihovom djecom. Potom su roditelji utemeljili *Centar za djecu i mladež s posebnim potrebama* i pristupili izgradnji *Centra* za koji su dobili lokaciju u selu Kovačima pokraj Tomislavgrada.

Druga je razina također od izuzetne humanitarno-kulturne i društvene važnosti, a odnosi se na pomoć u školovanju siromašnih đaka i studenata te pomoć ustanovama na kojima se oni školuju. U tom kontekstu misli se prije svega na siromašne đake Franjevačke klasične gimnazije Visoko, siromašne studente Franjevačkog studentskog doma u Sarajevu, pomoć glazbenom sastavu *VIS Jukić* za zamjenu dotrajale opreme te potpora izgradnji katoličkog sveučilišta u Sarajevu na kojemu će, pored drugih sveučilišta, đaci odnosno studenti završavati svoje studije. Pismenu suglasnost sa svrhom projekta i ciljevima od uprave franjevačke provincije Bosna Srebrena dobili smo dopisom broj 140/11 od 12. travnja 2011. godine.

U svrhu realizacije navedenog projekta održano je nekoliko neformalnih sjednica gospodarskog odbora Udruge te jedna formalna sjednica s dnevnim redom *Odbora za proračun i gospodarstvo Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko* iz Zagreba, 24. veljače 2011. (Poslovni klub „Croatia“, u Zagrebu), na kojoj su predstavljeni projekti Udruge i potrebna financijska konstrukcija kako za realizaciju projekata tako i za samo funkcioniranje Udruge. Bikla je riječ o predstavljanju sveučilišnih udžbenika, knjigâ prof. dr. fra Bože Lujica, člana Udruge: *Božja vladavina kao svijet novoga čovjeka* i *Starozavjetni proroci*, održavanje Divkovićevih dana u povodu objavljivanja 400. obljetnice Divkovićeva katekizma „*Nauk karstianski*“ (Venecija, 1611. godine); o drugoj i trećoj fazi realizacije CD-a duhovne franjevačke glazbe „*Vis JUKIĆA*“, iz Nedžarića / Sarajevo te realizacije CD-a izbora tekstova iz starih franjevačkih kronika koje priprema Jozo Džambo kao i objavljivanje biltena Udruge te održavanje sabora Udruge.

Nakon kritičke i konstruktivne rasprave o pojedinim projektima Udruge zaključeno je da članovi gospodarskog odbora podržavaju sve projekte Udruge koje je sabor Udruge odobrio i zadovoljni su dosadašnjom dinamikom realizacije pojedinih projekata. Svjesni vremena opće društvene i gospodarske krize, gospodarstvenici su također suglasni s time da se prije svega gospodarstvenici članovi Udruge aktivno uključe u financiranje projekta CD-a franjevačke duhovne glazbe jer su skeptični prema tome da će velike tvrtke, koje su do sada bile otvorenije za novčano pomaganje raznih projekata udruga, u ovom trenutku nerado odvojiti značajnija sredstva. Kako su gospodarstvenici također odredili najnižu granicu donacije koja iznosi 10.000,00 kuna, s pravom tiskanja logotipa tvrtke na omotnici CD-a, dosada su poslali donacije: Ferdo Širić i njegova tvrtka „*Tehnomont*“ d.o.o Zagreb, Anto Franjičević i njegova tvrtka „*Wienagrupa*“ d.o.o. Zagreb, Marinko Tomić i njegova tvrtka za prevodilaštvo „*Bitno*“ d.o.o. Zagreb, suglasnost i dio sredstava dao je Stipe Bešker i njegov obrt „*Idivac*“ iz Zagreba, donaciju od 15.000,00 kuna je uplatilo i „*Croatia osiguranje*“ d.d. Zagreb.

U vezi s dugim projektom, tj. s objavljivanjem CD-a s izborom tekstova iz starih franjevačkih kronika, odnosno male franjevačke povjesnice, čiji je autor Jozo Džambo, mogu reći da je krajem veljače ili početkom ožujka ove godine poslan pilot-tekst koji je pročitao Joško Ševo i točno naznačio potrebna vremena za svaki pojedini tekst

(riječ je o izabranim tekstovima fra Grge Martića, fra Ivana Franje Jukića, fra Bone Ravlića). To će svakako pridonijeti jasnoći u smislu opsega, naime duljine teksta, a s tim je u vezi i pitanje hoće li se snimiti jedan ili dva DVD-a, o čemu svakako odlučuje autor koji je najkompetentniji za smisljeni tekst koji je nužan kako bi se jasno i razgovijetno izrazila sama ideja o predstavljanju izabranih tekstova iz starih franjevačkih kronika.

Pored suradnje s „HKD Napredak“, ostvarena je suradnja i s „CRO-SACRO Croatia recordsom“ kao i „Hrvatskim katoličkim radijem“, koji su se također aktivno uključili u realizaciju, a posebice u glazbenu promidžbu navedenog CD-a. Ostvarena je i suradnja s izdavačkom kućom Kršćanska sadašnjost. U daljnjim smo pregovorima za suradnju s gradom Zagrebom vezano za dvoranu Lisinski čiji je vlasnik te s Hrvatskom televizijom vezano za praćenje promidžbe navedenih nosača zvuka.

Ovom prigodom potrebno je istaknuti da je zbornik u povodom 60. obljetnice prof. dr. Ive Pranjkovića uvršten u „važna izdanja“ s naslovnicom i sa sadržajem objavljen u časopisu za hrvatsku književnost i kulturu *Nova Croatica* (IV /2010/ 4, 137-138, Zagreb, 2010). Osnivači *Nova Croatica* su Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatsko filološko društvo.

Obavještavam također nazočne članove da smo se na temelju prijedloga i želje članova Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko iz Zagreba, koje su iznesene na prošlom redovitom saboru Udruge u franjevačkom samostanu Gorica Livno dana 7. kolovoza 2010. godine, obratili molbom fra Ivi Orlovcu, župniku i gvardijanu franjevačkog samostana Petrićevac s ciljem da četrnaesti sabor Udruge održimo u franjevačkom samostanu Petrićevac. Gvardijan je odgovorio da u samostanu, a ni u drugim crkvenim prostorima nemaju primjerenu dvoranu gdje bi se godišnji susret visočkih đaka mogao održati s nadom da će se uskoro dovršiti jedna dvorana koja bi ubuduće mogla poslužiti toj svrsi.

Nakon što sam ukratko predstavio rad Udruge, želio bih također iznijeti i neke probleme s kojima se suočavamo u radu Udruge. Prije svega riječ je o gospodarskoj krizi koja je zahvatila čitavo suvremeno društvo pa i Udrugu. Zatim bih želio upozoriti na nedovoljnu aktivnost članova Udruge te stoga pozivamo na veće zauzimanje u radu i djelovanju Udruge. Imali smo problema s održavanjem stranice Udruge, koju sada redovito gratis ažurira Tomislav Pokrajčić, sin člana naše Udruge Ilije Pokrajčića.

Podsjećamo da putem web stranice Udruge: www.udfkg.hr objavljujemo sve informacije koje su vezane za djelovanje Udruge i njezina događanja. Pozivamo članove da nam na info.udruge dostave svoje e-mail adrese kako bismo mogli na vrijeme sve članove informirati o novostima, događanjima i projektima Udruge. Upućujemo na veću upotrebu novih medija koji su uz ispravnu upotrebu zaista pravi „Božji darovi“. Vjerujemo da ste primijetili kako pokušavamo što je više moguće u djelovanje Udruge integrirati nove medije, a prije svega e-mail, internet i web. Usmjerenje našeg djelovanja na nove medije pokazuju svakako i projekti CD-a franjevačke duhovne glazbe kao i CD-a izbora tekstova iz starih franjevačkih kronika. Držim da su ova dva projekta uvod u elektroničko djelovanje Udruge koje je potrebno premjestiti na društvenu mrežu, brižno je ažurirati te razborito na njoj predstavljali stavove i kritička promišljanja o svim društvenim i kulturnim aktualnostima.

Ukratko, održano je jedanaest (11) redovitih sjednica predsjedništva Udruge, jedna sjednica odbora za gospodarstvo i proračun Udruge, predstavljene su dvije

knjige, održano je božićno druženje članova Udruge, održano je nekoliko radnih sastanaka s Napretkovom upravom u Zagrebu čije su teme razgovora bile vezane za međusobnu kulturnu suradnju kao što je zajedničko predstavljanje knjiga, moguća zajednička organizacija okruglog stola o fra Matiji Divkoviću unutar manifestacije *Napretkovi dani* u Zagrebu kao i moguće zajedničko obilježavanje 50. obljetnice našega nobelovca Ive Andrića, a na kraju predstavljanje i promidžba CD-a franjevačke duhovne glazbe. Održan je *Drugi duhovski susret* 11. lipnja 2011 i objavljen redoviti broj Biltena 13/2011. Kao i inače, navodimo donatore kojima od srca zahvaljujemo, i to *Tehnomont d.o.o.* Zagreb (Ferdo Širić), *Wiena d.o.o.* Zagreb (Anto Franjičević), *Bitno d.o.o.* Zagreb (Marinko Tomić), *Ividivac d.o.o.* Zagreb (Stipe Bešker), *Croatia osiguranja d.d.* Zagreb. Udruga trenutno ima 311 članova, dva člana su ove godine umrla (Slavko Burić iz njemačke podružnice i Anto Lovrić iz Zagreba). I ovom prigodom zahvaljujući na njihovom radu u Udruzi, preporučamo ih u naše molitve. Ove godine dobili smo i jednoga novog člana Udruge (Branko Miloloža).

Rad Udruge u sljedećem razdoblju bit će usredotočen na treću, završnu fazu glavnih projekata. Tako je predviđeno da se tijekom ove godine dovrši master duhovnih franjevačkih pjesama, a zatim se očekuje završni tekst Joze Džambe za izbor tekstova iz starih franjevačkih kronika. Osim toga redovito se priprema i priprema sabor, objavljuje se bilten i organiziraju se prigodni događaji ili obljetnice. Na kraju riječi zahvale idu prije svega našim spomenutim donatorima, zatim našem domaćinu franjevačkom bratstvu u Tolisi i njegovu gvardijanu fra Marijanu Živkoviću, hvala profesoru fra Ivanu Nujiću na sadržajnom nagovoru i uvodnom pozdravu, zahvaljujem članovima Udruge iz toliškog kraja na organizaciji i na visočkom prijemu, a posebice Adamu Filipoviću. Hvala prof. Mati Nediću na iscrpnom predavanju o fra Martinu Nediću između književnosti i znanosti, hvala članovima radnog predsjedništva i zapisničaru kao i svima vama, dragi gosti, prijatelji i članovi Udruge!

Pozdravne riječi

predsjednika Njemačke podružnice Udruge

povodom četrnaestoga sabora Udruge u Tolisi 13. kolovoza 2011.

(pročitao Jozo Džambo)

Mijo Nujić

Dragi Vine,

dragi kolege okupljeni na četrnaestom saboru Udruge u Tolisi!

U ime podružnice Udruge u Njemačkoj i u svoje osobno ime sve vas srdačno pozdravljam i želim da susret u Tolisi protekne u atmosferi kakvu već poznajemo sa susreta u Zagrebu, Sarajevu, Visokom, Jajcu, Širokom Brijegu, Rami, Livnu ...

Premda je sabor pravovremeno najavljen, meni osobno nije bilo moguće doći u Tolisu, a tako će biti i s većinom članova podružnice. Stoga neka barem ovih nekoliko pozdravnih riječi budu, makar i virtualno, znak naše nazočnosti i kolegijalne povezanosti.

Stanje naše podružnice, koja će svoju godišnju skupštinu održati 15. i 16. listopada 2011. godine u Wiesbadenu, specifično je. Broj naših članova bio je od početka malen. Sada smo suočeni i s činjenicom da pojedini članovi, pristigli do zaslužene mirovine, odlaze iz Njemačke i vraćaju se u svoje stare ili nove domove. Nadajmo se da će se po zakonu spojenih posuda ti odlasci, koji prorjeđuju naše članstvo, preliti u središnjicu, tako da na poslijetku nećemo nipošto biti gubitnici.

Jedno vrijeme mislili smo po logici gastarbajterskog zemljopisa da bismo za našu podružnicu mogli pridobiti i kolege iz Austrije, premda su Beč, Graz i Klagenfurt prostorno bliži Zagrebu nego Münchenu, Stuttgartu ili Frankfurtu. Naše očekivanje nije se ostvarilo; Austrija je, barem je takav moj dojam, za Udrugu ostala na neki način *terra nullius*, što samo sa žaljenjem mogu konstatirati.

Vjerujem da je i do vas doprla vijest koja je nas u Njemačkoj sve duboko pogodila – vijest o smrti našeg kolege i bivšeg predsjednika Slavka Burića koji je iznenađeno preminuo 26. travnja u Stuttgartu. Slavko, koji se toliko radovao predstojećoj mirovini, našao je svoj konačni mir na mostarskom mirogoju – za njegovu obitelj i za sve nas koji smo ga poznavali prerano. Neka je pokoj njegovoj dobroj duši!

Sjećajući se Slavka sjećamo se i svih preminulih kolega, pa bili oni članovi Udruge ili ne. Jer svi smo mi, živi ili mrtvi, zajednica koju veže i spaja franjevački duh Visokog.

Srdačan pozdrav iz Ludwigshafena u Tolisu!

PFRA MARTIN NEDIĆ: IZMEĐU KNJIŽEVNOSTI I ZNANOSTI

Uvod

Mato Nedić, prof.

Hrvatski narodni preporod, kao kulturni i politički pokret, zahvatio je hrvatske zemlje u prvoj polovini 19. stoljeća¹ navješćujući nacionalno osvještenje i zanos novih naraštaja koji su vjerovali u ostvarenje stoljetnoga hrvatskog sna o oslobodi. Tome se pokretu već u prvoj godini uznapredovaloga ilirizma² priključio bosanski franjevac Martin Nedić (Tolisa, 1810-1895) objavivši u Karlovcu, uz pomoć Ljudevita Gaja, čelnika hrvatskoga narodnog preporoda, djelo *Razgovor koga vile Ilirkinje imadoshe u pramalitje 1835*. Time se priključio ocima ilirskoga pokreta i stekao naziv prvoga ilirca iz Bosne. Školovavši se u Kraljevoj Sutjesci i kasnije u Subotici, Solnoku i Vacu, fra Martin je Nedić stekao bogata znanja iz retorike, poezije, filozofije i bogoslovije³ te se, osposobljen za obavljanje svećeničke službe, ali i službe pastira naroda kakav je katolicima u onodobnoj Bosni bio potreban, vratio u Bosnu gdje je i dalje usavršavao svoja znanja kako bi bio od koristi narodu koji je živio u izuzetno teškim okolnostima u zemlji koja je već stoljećima patila pod tuđinskim, turskim jarmom, o čemu će fra Martin pisati, kako u prvome tako i u kasnijim svojim književnim djelima. Vrativši se u rodnu Bosnu, fra Martin biva postavljen za pomoćnika poznatom jezikoslovcu fra Marijanu Šunjiću koji je u to vrijeme službovao u Orašju (Ovčarevu) kod Travnika. Tu je fra Martin od Šunjića naučio turski, arapski i perzijski jezik te su ga suvremenici, zbog dobroga poznavanja turskoga jezika, prozvali Turkušom.⁴ Poznavanje turskoga jezika, uza sva prethodno, a i kasnije stečena znanja omogućilo je fra Martinu Nediću da postane jedan od vodećih ljudi u Bosni i Hercegovini svojega vremena, da bude prihvaćen od ondašnjih vlastodržaca Turska i od austrougarskih konzula te da bude u Beču primljen u audijenciju kod cara Franje Josipa I. (1852. godine), gdje se, zajedno sa Šunjićem, izborio za donacije koje su upotrijebljene za unapređenje školstva u Bosni.

No prije stečenoga ugleda u diplomaciji, u franjevačkome redu i redodržavi Bosni Srebrenoj fra Martin je Nedić ugled stekao u ilirskim krugovima okupljenim

- 1 Periodizaciju hrvatskoga narodnog preporoda donosi Jakša Ravlić u knjizi *Hrvatski narodni preporod I., Ilirska knjiga*, edicija *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knjiga 28, Zora i Matica hrvatska, Zagreb, 1965, str. 7, a ta periodizacija izgleda ovako:
– pripremno razdoblje, od kraja XVIII. st. do 1829.
– početni period, od 1830. do 1834.
– razvijeni period, od 1835. do 1842.
– doba zabrane ilirskog imena, od 1843. do 1845.
– doba iščezavanja ilirskog imena i prevlast narodnoga, od 1846. do 1874.
- 2 U najširem smislu hrvatski se narodni preporod poistovjećuje s ilirskim pokretom. Jakša Ravlić kaže: „(...) hrvatski narodni preporod ili ilirski pokret jedno je sa dva imena.“ (nav. dj., str. 74).
- 3 U pismohrani franjevačkoga samostana u Tolisi čuva se Nedićeva školska svjedodžba s treće i četrte godine bogoslovije, prema kojoj je vidljivo da ih je on 1833-1835. u Vacu izvrsno završio.
- 4 Vidi: Julijan Jelenić, *Lijepa književnost bosanskih franjevaca (1780.-1878.)*, u: *Hrvatska književnost BiH koncem XIX. i prve polovice XX. stoljeća* (priredio Miloš Okuka), Matica hrvatska, Sarajevo i HKD *Napredak*, Sarajevo, 2005, strana 449.

oko Ljudevita Gaja. Vidjevši životne prilike tadašnje napredne Europe (koje je upoznao tijekom školovanja), fra Martin je još više uviđao teške neprilike u kojima je grcala okupirana Bosna te je s radošću dočekaio ideje koje su dolazile od iliraca iz Zagreba, ideje o oslobođenju i ujedinjenju, o jedinstvu hrvatskoga naroda, a i kasnije ideje o jedinstvu južnoslavenskih naroda koji će stvoriti veliku Iliriju, kako su to ilirci priželjkivali.⁵ O osjećajima fra Martina Nedića vezanim uz početke hrvatskoga narodnog preporoda fra Julijan Jelenić je zapisao: „U njegovu srcu sukobljavahu se vesela i žalosna čuvstva. U duhu je promatrao konture blagoslovenih plodova, kojim će čitav pokret u slobodnim krajevima uroditi i to ga je veselilo. Kao poznavalac svoje prošlosti prikazivao si je srećne dane Bosne i Hercegovine; pred oči su mu dolazila ona blažena vremena, kada su Bosna i Hercegovina u prosvjeti usporedno stupale sa Slavonijom, Banovinom i Dalmacijom, i do neutješivosti žalostio se je, što su u ovome pokretu radi teških prilika morale zaostati i odreći se buduće sreće. Sukob ovih nejednakih osjećaja Nedić je zavio u stihove u svome prvijencu *Razgovor koga vile Ilirkinje imadoshe u pramalitje 1835.*, što mu ga je darežljivi Gaj na svoj trošak otiškao u Karlovcu kod Pretnera.“⁶

Opisujući stanje u Bosni i Hercegovini četrdesetih godina devetnaestoga stoljeća, fra Julijan Jelenić piše kako su bosanskohercegovački kršćani polagali velike nade u ilirski pokret vjerujući da je Ljudevit Gaj budući osloboditelj Bosne i Hercegovine. Mladi franjevci, vjerujući da su, kao obrazovani ljudi, pozvani staviti se na čelo svojega naroda u vremenu kada im konačno na vrata (uvjereni su) kuca zora slobode, napuštaju svoje studije te se, bez dopuštenja redovničkih vlasti, vraćaju iz Ugarske, gdje su studirali, u Bosnu kako bi bili s narodom u presudnom trenutku narodne povijesti.⁷

Potaknut općim zanosom koji je tih godina obuzimao malobrojne hrvatske intelektualce u Bosni, fra Martin Nedić poslije *Razgovora koga vile Ilirkinje imadoshe u pramalitje 1835.* piše i druga svoja djela koja, uglavnom, izrastaju na temeljima narodne poezije i starih hrvatskih pjesnika, kako je i inače bio običaj kod pjesnika onoga doba. Njegovo je književno stvaranje bilo uvjetovano okolnostima u kojima je živio, potrebom da istovremeno bude i književnik, i prosvjetitelj,⁸ i diplomat,⁹ i redodržavnik,¹⁰ i graditelj¹¹ – dakle čovjek koji će uvijek biti na pomoći i narodu i domovini. Usprkos velikoj zauzetosti drugim poslovima fra Martin Nedić nikada nije zanemario svojega književnoga rada te je, u mladosti ponesen zanosnim sjajem ilirske zvijezde, stvarao književna djela do pred kraj života. Bez obzira na to imaju li ta djela veću ili manju

5 Ljudevit Gaj u članku *Naš narod (Danica, 1835, broj 34, str. 234-236)* piše da su stanovnici velike Ilirije žitelji Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, južne Ugarske, južne Štajerske, Kranjske, Koruške, Istre, Bosne, Crne Gore, Hercegovine, Dubrovnika, Srbije i Bugarske.

6 Julijan Jelenić, nav. dj., str. 450.

7 Vidi: Julijan Jelenić, nav. dj., str. 450-451.

8 Na franjevačkom kapitolu održanom u Kreševu 1854. godine fra Martin je Nedić postavljen za školskoga nadzornika u sutješkom području (to je područje obuhvaćalo sutješki, plehanski, posavski i tuzlanski kraj).

9 Nedić je dva puta putovao u Carigrad kako bi rješavao s turskim vlastima pitanja vezana uz poslove Franjevačke provincije Bosne Srebrene.

10 Od 1854. godine fra Martin je Nedić vršio dužnost provincijala Franjevačke provincije (redodržave) Bosne Srebrene.

11 Pod upravom fra Martina Nedića građena je prostorno najveća crkva u Bosni, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Tolisi.

umjetničku vrijednost, ona su značajna ostavština povijesti književnosti Hrvata Bosne i Hercegovine i, kao takva, vrijedna su uvijek novoga izučavanja. *Razgovor koga vile Ilirkinje imadoshe u pramalitje 1835.* stoji na početku ne samo fra Martinovoga opusa nego i ilirizma u BiH te je to djelo neprolaznoga značaja i, u književnopovijesnom smislu, od prvorazredne vrijednosti.

Fra Martin Nedić

(izvor: Fra Mato Oršolić, *Franjevački samostan i župa Tolisa*, Tolisa 1998, 9).

Razgovor koga vile Ilirkinje imadoshe u pramalitje 1835.

Djelo *Razgovor koga vile Ilirkinje imadoshe u pramalitje 1835.* nije veliko ni opsegom ni umjetničkim dosezima (po njima se može ravnati s onodobnim djelima drugih autora koji, ugledajući se na usmenu književnost i na starije pjesnike poput Andrije Kačića Miošića, stvaraju djela s domoljubnom i nacionalnom tematikom); ono je veliko upravo po prvenstvu koje ima među djelima koja će kasnije označiti preporodna nastojanja u redovima bosanskih franjevaca, osobito fra Grge Martića i fra Ivana Frane Jukića. U djelu *Stanje redodržave Bosne Srebrene* (Đakovo, 1884, str. 22, bilješka 1) fra Martin Nedić se, ne spominjući (zbog poznate franjevačke skromnosti) vlastitoga imena, osvrće na početke svojega pisanja te kaže: „Kad je u Hrvatskoj počeo neumrli Gaj buditi duh narodnosti, tada je jedan fratar još prije Jukića stupio u njegovo kolo ilirstva pa je složio *Razgovor koga su imale vile Ilirkinje* (1835).“

U *Razgovoru koga vile Ilirkinje imadoshe u pramalitje 1835.* fra Martin Nedić metodom kontrasta oslikava stanje u Bosni u odnosu na ono koje prevladava u zapadnim hrvatskim zemljama u kojima se budi novo proljeće (pramalitje) koje donosi život i,

ilirici se nadaju, slobodu. Nasuprot veselosti zbog dolaska proljeća u Nedićevoj pjesmi ogleda se tuga Bosankinje vile koja ne može zaigrati u kolu svojih posestrima koje se vesele novom proljeću jer ona je izmučena dugotrajnim robovanjem turskom gospodarstvu, velikim nesrećama njezinih kćeri i sinova, uplakana je zbog smrti svojih junaka koji su izginuli u nebrojenim bunama.

Pojava vila u ovome djelu znači Nedićevu dosljednost u preuzimanju i forme (epski deseterac) i motiva (vile, idiličan krajolik, govor o junacima) usmene epske poezije. Budući da je fra Martin Nedić bio visoko obrazovan (pa i u znanstvenom području retorike i poezije), njemu su bili dobro poznati obrasci klasične europske književnosti, no on ih u svojem pisanju u velikoj mjeri zanemaruje prepuštajući se, u duhu romantizma kojemu je pripadao, guslarskoj tradiciji stvaranja epskih pjesama, ne težeći postići visoke umjetničke dosege, želeći biti jasan svima i upozoriti na bitne značajke povijesnoga trenutka kojega je bio sastavnim dijelom. Zato njegova Bosankinja vila progovara običnim glasom puka i svoju patnju suprotstavlja radosti posestrima koje već grije zora slobode – to Bosna iz dubina tragike svoje povijesti progovara glasom Bosankinje vile – to fra Martin Nedić iz uzburkanoga mora svojih strepnji govori glasom vile istovremeno priželjkujući da Bosna konačno bude sretna, u slobodi (nisu li te želje aktualne i danas?) i strahujući hoće li se nakon stoljeća trpljenja tiranije njegova zemlja i njegov narod u njoj moći dovinuti tako visoko – do slobode. Bosankinja vila progovara:

U ropstvu sam, veli, ostarila,
Turcim dvoreć mladost ostavila,
Evo sam se sasvim pograbila!

Da bi Bosna izvukla glavu ispod jarma ropstva, ona se prvo mora osloboditi unutar same sebe, ono ropsko što nosi u sebi mora zamijeniti slobodarskim – to je ideja umjesto nezainteresiranosti, to je sjećanje na junake i traženje uzora u njima, to je oslobađanje sebe od straha, oslobađanje za život, za ljubav koja će uvijek biti sposobna pokrenuti novi život.

Vila tuguje što u Bosni više nema onakvih junaka kakvih je nekada bilo:

Ah!,ah! gdi si ti Kuline bane,
Gdi l' privedri herceže Stipane,
Svitle krune Tvrtko i Dabiša,
Vas spominjuć tuga mi je viša.

Bosankinja vila priželjkuje da bi Bosna i opet imala domoljube, ljude koji će ju znati povesti u budućnost. To je želja i autora ovoga djela fra Martina Nedića, ali i ondašnjih ljudi koji su bili svjesni potrebe jačanja narodne svijesti kako bi se jedinstvom moglo suprotstaviti nepravdi, pismenošću nadvladati zaostalost, književnošću prenijeti neprolazne plodove duha svima koji ih u njoj znaju prepoznati.

Objavivši *Razgovor koga vile Ilirkinje imadoshe u pramalitje 1835.* u prvoj godini razvijenoga preporoda, fra Martin je Nedić ideje ovoga svehrvatskog pokreta unio u Bosnu te će one biti uočljive i u njegovu budućem radu i djelovanju. Živeći na granici Bosne i Hrvatske, često djelujući na relaciji Kraljeva Sutjeska – Tolisa – Đakovo, surađujući s biskupom Josipom Jurjom Strossmayerom, fra Martin Nedić za svoj rad

i djelovanje prima poticaje od ilirskih čelnika, a svojim književnim djelima uzvraća pokretu vjernošću za vjernost. Usvojivši književne obrasce hrvatskoga romantizma, fra Martin Nedić, od prvih početaka uznapređovaloga preporoda (1835) tijekom cijeloga trajanja pokreta, pa čak i preko njegovih vremenskih granica,¹² stvara djela u duhu hrvatskoga narodnog preporoda, trudeći se do u duboku starost za dobrobit svojega naroda, časno noseći ime hrvatskoga književnika, prvoga ilirca iz Bosne.

Doktorska disertacija fra Rastislava Drljića o životu i djelu fra Martina Nedića

Koliko god znanstvena javnost fra Martinu Nediću odričala visoke umjetničke dosege njegovih književnih djela, zanimanje za njegov književni rad, kao i za njegovu pojavnost, s vremena se na vrijeme ponovno razbuktava, ponajprije zbog prvenstva koje on ima među ilircima iz Bosne.

Fra Martin Nedić u kontekstu ilirskoga pokreta

Bosanski franjevac Rastislav Drljić¹³ osobito se zanimao za život i književno stvaralaštvo fra Martina Nedića te je 17. siječnja 1940. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu predao doktorsku disertaciju naslovljenu *Prvi ilir Bosne fra Martin Nedić 1810 – 1895*, koja je iste godine tiskom objavljena u Sarajevu. Doktorska disertacija fra Rastislava Drljića podijeljena je na šesnaest poglavlja u kojima autor ocrtava životni i književni put svećenika i književnika fra Martina Nedića. Na samome početku Drljić donosi iscrpan popis izvora i literature, kao i bibliografiju objavljenih i neobjavljenih djela fra Martina Nedića, a na kraju donosi povijesne priloge i neke (po njegovome mišljenju) važnije neobjavljene pjesme i pisma koja je Nedić primio od znamenitih osoba svojega vremena.

Nakon što u uvodnome dijelu objasni širi kontekst ilirskoga pokreta, kao i ilirsku ideju, Drljić u drugom poglavlju nazvanom *Biografija* ispisuje pojedinosti iz bogatoga životopisa fra Martina Nedića. Tu do izražaja dolaze zanimljivosti iz fra Martinova života, važnost njegovoga djelovanja u okviru crkvenih i redovničkih poslova (dva putovanja u Carigrad s ciljem razrješenja afere Bosne Srebrene s biskupom fra Rafom Barišićem, putovanje u Beč s fra Marijanom Šunjićem kako bi od austrougarske vlade isposlovali donaciju za unapređenje školstva u Bosni, putovanje u Rim na generalnu skupštinu Franjevačkoga reda), njegov književni put, zalaganje za unapređenje školstva i redovničkoga života, gradnja crkve u Kraljevoj Sutjesci i crkve u Tolisi i sl. Već je u ovome dijelu Drljić naglasio tezu da je fra Martin Nedić prvi ilir Bosne, a tu će tezu dalje dokazivati u onim dijelovima disertacije u kojima bude govora o fra Martinovim književnim djelima.

12 Ilirsko ime u potpunosti iščezava 29. studenog 1874. godine kada Matica ilirska mijenja ime u Matica hrvatska, što predstavlja kraj ilirizma. (opširnije o tome vidi u: Jakša Ravlić, nav. dj., str. 73)

13 Fra Rastislav Drljić (Podhum u Klisu, općina Konjic, 8. prosinca 1900. – Kiseljak, 14. veljače 1976). Krsno mu je ime bilo Toma. Budući da mu je majka rano umrla, odgojila ga je njezina obitelj u Kreševu. Tu je završio osnovnu školu, a gimnaziju je pohađao u Visokom. Bogosloviju i filozofiju studirao je u Ljubljani. Od 1926. do 1929. godine u Beogradu je pohađao studij slavistike. Na Filozofskom je fakultetu u Beogradu i doktorirao s temom *Prvi ilir Bosne fra Martin Nedić 1810 – 1895*. Na Franjevačkoj je gimnaziji u Visokom predavao hrvatski, latinski i ruski jezik te povijest. Stručne je radove objavljivao u časopisima i drugim publikacijama: *Franjevački vjesnik*, *Kalendar sv. Ante*, *Obzor*, *Hrvatska straža*, *Jugoslavenska pošta*, *Napredak*, *Glasnik sv. Ante*, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu* itd.

U trećem dijelu autor govori o fra Martinovom ugledu među suvremenicima, gdje se posebno ističe da je 1864. godine fra Martina odlikovao sultan Abdul Aziz ordenom zlatne Međidije trećega reda, a 1876. godine odlikovan je ordenom Osmanije; zatim se ukazuje na fra Martinove veze s banom Jelačićem, biskupom J. J. Strossmayerom i drugim važnim osobama onoga vremena. Zanimljiv je i veoma važan kraj trećega poglavlja u kojemu Drljić govori o pseudonimima kojima se fra Martin služio:

„Nedić se je javljao u raznim časopisima pod raznim imenima. U Gajevim *Novinama* piše pod oznakom krnjeg mjeseca i zvijezde, a u *Danici* pod imenom Slavoljub Otadžbinović, te Žalovan. U kasnijim djelima kao i prigodnicama potpisuje se razno: Ilir iz Bosne, Miloje Dobranović, Žalovan od Posavine ravne, onda Djeko od Posavlja, fra M. Nedić Bošnjaniin. U starijim godinama pjeva pod imenom Stari Ilir iz Bosne, a u prepisci s Martićem po intimitetu oslovljava sebe imenom Misničina. U prepisci s Andrijom Torkvatom Brlićem, a i inače u nekim pjesmama potpisuje se jednostavno Tolišanin. Pod stare dane radi njegove duboke starosti, popularnosti i zahvalnosti prema njemu narod ga je u Bos. Posavini jednostavno nazivao stari ili djed. Pjesmu o ulasku cesarove vojske u Bosnu izdao je pod pseudonimom Posavac Bosanski.“ (str. 42)

Četvrti je dio disertacije naslovljen *Nedićev odnošaj prema „Zboru redovničke mladeži bosanske“ u Đakovu i Pečuhu*. U ovome dijelu Drljić donosi svojevrstu periodizaciju fra Martinovih odnosa prema Zboru, pa piše:

„U Nedićevim odnosima prema ‘Zboru’ uglavnom možemo razlikovati dvije periode. U prvu periodu spada Nedićeva akcija i rad za mladež prije osnutka ‘Zbora’ u Đakovu 1855, a u drugom razdoblju obuhvaćamo Nedićev rad za ‘Zbor’ i bogoslove od 1855 pa sve do pod konac života. U ovom drugom periodu osobitu pažnju zaslužuju već spominjani Nedićev borbeni stav protiv selenja bogoslova u Ostrogon i najradikalniji narodni zahtjev ostanka u Đakovu, ako ne to, onda studij u Zagrebu, ili u užoj domovini Bosni.“ (str. 43)

Naime fra Martin je Nedić, kao pravni zastupnik Franjevačke provincije Bosne Srebrene, s biskupom J. J. Strossmayerom u Đakovu 18. prosinca 1852. godine potpisao ugovor o smještaju bosanskih klerika u đakovačkome sjemeništu i o uvjetima njihovoga boravka. Tim je činom postavio temelj gospodarskoga opstanka Zbora redovničke mladeži Bosne Srebrene, kasnijega „Jukića“.

Budući da je svoju doktorsku disertaciju Drljić odlučio braniti u Beogradu, u tekstu je vidljiva njegova tendencija da ukaže na fra Martinove veze sa Srbijom, o čemu govori u poglavlju *Nedić i Srbija*. Premda fra Martin Nedić nije imao dubljih veza sa Srbijom, Drljić ukazuje na njegove veze s pojedinim uglednicima iz srbijanskoga javnog života (npr. Lazar Teodorović, srbijanski poslanik u Carigradu i drugi). O tim vezama svjedoče i Nedićevi književni radovi kao što su *Pozdrav s kojim Visokorodnoj Gospodi Vučiću i Petronioviću povratak u domovinu za dan 9. rujna g. 1844. Vila bosankinja čestituje, Srdačno i radosno živi! Svjetlom srbskom knezu Aleksandru za imendan njegov prikazano, Oplakanje Lazara Teodorovića koi kao srbski kapićehaja u Carigradu preminu dne 1. veljače 1846.* itd.

S obzirom na jaku želju iliraca da dođe do političkoga ujedinjenja južnih Slavena, ne treba čuditi što Nedić i kod srbijanskih uglednika traži potporu za ilirsku ideju te im piše počasnice.

Zanimljiviji, a i puno važniji od onih sa Srbijancima Nedićevi su odnosi s biskupom Strossmayerom. Pišući o njima u šestome poglavlju disertacije, Drljić kaže:

„Uz ostale veze koje je Nedić imao s poznatim ličnostima, posebno se treba osvrnuti na odnošaj prema biskupu Štrosmajeru. Veliki broj bosanskih franjevaca bio je u srdačnim vezama sa Štrosmajerom, ali možda nijedan tako trajno i nepromjenljivo kao Nedić. Martić mu je prijatelj, ali to prijateljstvo jače je ohladnjelo 1878 radi Martićeva gesta prigodom berlinskog kongresa.“ (str. 50)

Koliko je Strossmayer držao do prijateljstva s fra Martinom Nedićem, svjedoče i njegova pisma (od 24. 3. i 15. 4. 1875. te 13. 6. 1878) u kojima fra Martina oslovljava s „cienjeni prijatelju! moj prijatelju, stoput Vas ljubi Vaš biskup i prijatelj.“ Ovo biskupovo prijateljstvo nije ostalo iskazano samo riječima nego je dokazano i djelom, u pomoći koju je Strossmayer pružio bosanskim bogoslovima koji su se školovali u Đakovu, ali i podržavajući i pomažući fra Martinov najveći pothvat, gradnju crkve u Tolisi, o čemu fra Martin pjeva u prigodnici *Pjesan Prigodom dolaska Priuz. G. J. J. Štrosmajera Biskupa Đakovačkog u Tolisu dne 11. svibnja 1875*, kada ističe:

I vi starci i starice,
Mladi momci i divice,
K novoj crkvi pohitite
Da biskupa svi vidite
Koino je vele mnogo
Ovoj crkvi pripomogo.

Prijateljstvo fra Martina Nedića i Josipa Jurja Strossmajera učvršćeno je za vrijeme fra Martinovoga šestogodišnjeg boravka u Đakovu (od 1876. do 1882. godine).

Fra Martin je Nedić bio u prijateljskoj vezi s drugim značajnim ilirskim književnikom u Bosni, fra Grgom Martićem, o čemu fra Rastislav Drljić piše u sedmome poglavlju disertacije:

„Svoje prijateljsko raspoloženje prema Martiću i mišljenje o vrijednosti Martićeva pjesništva Nedić je iznio u prigodnoj pjesmi 'Pjesma ispjevana prigodom Velike skupštine Države Bosne Srebrene 28. stud. 1866.' On u toj pjesmi kad pjeva o Martiću poredi ga s Orfejom.“ (str. 55)

No u pismu koje je fra Martin Nedić uputio Martiću 9. VII. 1876. među ostalim piše: „(...) glasa se, da si Ti s podpisom vlastoručnim poslao na Uredništva kao nekakvu Protestu protiv Aneksiranja Bosanskog puka katoličkog sa Srbijom, i to iz prosvetnog i religioznog uzroka, i da si izjavio toplu želju, neka katolici ostanu pod okriljem našeg legitimnog praviteljstva. I kažu da je ta tvoja Molbenica tiskana u nekim Novinam, al nijesam čitao.“

Kao vjerni ilirac fra Martin ne može shvatiti da bi fra Grga Martić mogao imati nešto protiv ujedinjenja južnoslavenskih naroda i da bi se mogao izjasniti za ostanak Hrvata u Austrougarskoj Monarhiji. U tome neshvaćanju Martićevih stavova leži i razlog kasnijega zahlađenja njihovih prijateljskih odnosa.

Književni i znanstveni rad fra Martina Nedića

Prikazavši u prvih sedam poglavlja disertacije širi kontekst ilirizma i fra Martinovo mjesto u njemu, fra Rastislav Drljić u nastavku piše o književnome i znanstvenom radu fra Martina Nedića, dajući ujedno analizu i ocjenu toga rada. Već pri početku osmoga dijela naslovljenoga *Književni rad i analiza* Drljić donosi kratku klasifikaciju Nedićeva spisateljskog rada:

„Njegov rad možemo klasificirati u više skupina. Glavna područja njegova djelovanja jesu pjesništvo i historiografija. No osim toga Nedić je djelovao na području heraldike, leksikografije, sačuvani su ulomci iz njegove autobiografije, a znamo da se bavio i putopisom.“ (str. 56)

Upravo će ova klasifikacija poslužiti fra Rastislavu Drljiću u daljnjem istraživanju i stvaranju kompozicijske okosnice njegove disertacije.

Govor o fra Martinovu pjesništvu Drljić započinje promatranjem djela *Razgovor koga vile ilirkinje imadoshe u pramalitje 1835. godine*, zaključivši kako je to „prvo Nedićevo veće djelo kojim se afirmirao kao književnik i prvi ilir iz Bosne“. (str. 56)

U daljnjem tijeku rada Drljić analizira ostala značajnija Nedićeva književna djela: *Razgovor Vilah Ilirkinjah u pramalitje god. 1841.*, *Pokret godine 1848. i 1849. Narodna spjevanja od Žalovana i njegova brata Bošnjaka* (prvih je šest pjevanja ovoga djela spjevao fra Marijan Šunjić, a posljednja dva fra Martin Nedić), *Ratovanje Slovinskog Naroda proti Turcima godine 1875 – 1877 Uz gusle skitio Žalovan, Poraz bašah a zavedenje nizama u Bosni*, *Život fra Marijana Šunjića, Glas Redovničke Države Bosne Srebrene u tri pjevanja* itd.

U devetom dijelu disertacije Drljić prikazuje fra Martina Nedića kao povjesničara. U tome kontekstu analizira djela *Shematismus Almae Misionariae Provinciae Bosnae Argentinae, Zapisnik učilišta toliškog od god. 1854. dohodak – trošak*, kao i druge spise koji sadrže povijesnu tematiku.

U poglavlju naslovljenom *Nedićev rad na heraldici* fra Rastislav Drljić prikazuje fra Martinov prijepis *Rodoslovlja kraljeva srpskih i bosanskih*, a u poglavlju *Nedić leksikograf* govori o njegovim rječnicima: latinsko-turskom i latinsko-bosanskom.

Dvanaesto je poglavlje naslovljeno *Nedić putopisac, autobiograf i publicist* i donosi bilješke vezane uz izgubljeni putopis o putu u Carigrad, za čije postojanje Drljić nalazi potvrdu u rečenici iz fra Martinova pisma Torkvatu Brliću od 6. XI. 1860. godine, u kojoj stoji: „Godine 1846 putujući u Carigrad do Kosova onako sam sahte i mista u putopisu mom pobilježio“, zatim slijede razmatranja o fra Martinovoj autobiografiji, kasnije nazvanoj *Zapamćenja*.

Sljedeća poglavlja govore o značaju Nedićeva literarnog rada, o utjecajima na njegov pjesnički rad (koje Drljić nalazi u Nedićevoj lektiri, u knjigama za koje se, po potpisu na njima, može utvrditi da su pripadale fra Martinu Nediću, a među njima su knjige dubrovačkih pjesnika Đorđića / Ignjata Đurđevića / i Ivana Gundulića, zatim Ivana Kukuljevića i drugih autora) te o Nedićevu stilu, jeziku i ortografiji. U završnome poglavlju disertacije fra Rastislav Drljić pokušava odgovoriti na pitanje u čemu je osobiti značaj Nedićeve poezije.

Zaključak

Nastojeći prikazati životni i književni put te argumentirano dokazati da je fra Martin Nedić prvi ilirac iz Bosne, fra Rastislav Drljić u svojoj doktorskoj disertaciji ne preže ni od iskrenosti u pristupu pojedinim pjesničkim tvorevinama koje proglašava slabima, svjestan da veličina pojave fra Martina Nedića nije prvenstveno sadržana u umjetničkoj vrijednosti njegovih djela (mnogi ju poznati ilirci u svojim djelima nisu imali, počevši od Ljudevita Gaja nadalje), nego u vjernosti ideji narodnoga jedinstva i zajedništva, kojoj je posvetio svoj pjesnički rad, ne pišući za učenjake, nego za narod, želeći da ga svi razumiju i prihvate njegovu poruku.

Udruga đaka i prijatelja Franjevačke klasične gimnazije Visoko e.V.

Gemeinschaft ehemaliger Schüler und Förderer des
Franziskanergymnasiums in Visoko e.V.
Predsjednik: Mijo Nujić, Kettler Str. 13, D - 67065
Ludwigshafen, tel.: 0621 / 574738, faks: 0621 / 6684-312,
faks: 0621 / 6684-309, e-mail: mijonujic@web.de

Izveštaj sa zasjedanja Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko – Ogranak za Njemačku, održanog u Wiesbaden–Naurodu 15. i 16. listopada 2011.

Na godišnji susret Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko – Ogranak za Njemačku, održanog u Wiesbaden–Naurodu (Wilhelm-Kempff-Haus) 15. i 16. listopada 2011. odazvali su se sljedeći članovi: Josip Andrić, Marko Bagarić, Mato Batorić, Anto Batarilo, Ilija Bošnjak, Marijan Dadić, Anto i Marija Đoja, Srećko i Gerti Džaja, Jozo Džambo, Kazimir Gučanin, fra Ivica Alilović, Ivan i Ankica Jeleč, Janko Jelušić, Vladislav i Marija Lekić, Franjo Lozić, Mijo Nujić, Mato i Veronika Valjan, Ivo Živković i gost fra Janko Ljubos iz samostana Fojnica.

*Ivan Jeleč,
tajnik*

Predsjednik Mijo Nujić predložio je sljedeći dnevni red:

1. Pozdrav i izvješće predsjednika o radu u protekloj godini
2. Izvješće tajnika
3. Izvješće rizničara o "imovinskom stanju"
4. Rasprava o izvješćima i njihovo usvajanje
5. Razno
6. Predavanje: Srećko Džaja: Intrigantna povijest fojničke Ahdname

Sudionici susreta jednoglasno su prihvatili predloženi dnevni red.

Točka 1) Predsjednik je pozdravio sve nazočne članove i zahvalio na dobroj suradnji u protekloj godini i komemorirao našeg nenadano preminulog člana i bivšeg predsjednika podružnice Slavka Burića. Zatim je pročitao pismene pozdrave, a isto tako i isprike članova koji su bili spriječeni sudjelovati na susretu. Jozo i Anđa Čačić žale što nisu mogli doći na susret jer su u to vrijeme bili u Sv. Zemlji. Predstavili su se i novi sudionici susreta Marko Bagarić i Ilija Bošnjak koji su već duže vremena članovi, ali sada prvi puta sudjeluju na susretu. Novim sudionicima izrazili smo dobrodošlicu.

Predsjednik je ukratko izvijestio o godišnjoj skupštini Udruge održane 13. kolovoza u franjevačkom samostanu u Tolisi. Članovi koji su bili na skupštini pozitivno su se izrazili o tom susretu, a posebno o gostoljubivosti domaćina.

Točka 2) Tajnik je pročitao izvješće s proteklog susreta Udruge. Razgovor i komentari o izvješću bili su kratki, a detaljniji razgovori ostavljeni su za točku „Razno“.

Točka 3) Rizničar Kazimir Gučanin podnio je izvještaj o financijskom poslovanju u protekloj godini. Nakon svih podmirenih obveza aktualno stanje računa Udruge pozitivno je i trenutno iznosi 3.507,06 €. Na zamolbu ravnateljstva visoke Gimnazije predsjedništvo našeg Ogranaka pozvalo je članove da svojim priložima pomognu realiziranje ekskurzije visočkih đaka u Grčku. U tu svrhu dobili smo iznos od 1.100 €, od koje sume je kolega Ivo Jozić iz Freiburga darovao 1.000 €.

Odlučeno je da se i ove godine pošalje 500 € za tombolu visočkim đacima.

Točka 4) Izvještaji tajnika i rizničara dani su na raspravu i jednoglasno su usvojeni.

Točka 5) Razno

- Prema već postojećem dogovoru treba što prije na račun središnjice uputiti 25% od uplaćene članarine za 2010. i 2011. godinu.

- Ovim putem pozivamo mlađe kolege iz Njemačke, Austrije i drugih zemalja da nam se pridruže i na taj način obogate i potpomognu svojim radom Udruhu.

- CD-projekti: Naš Ogranak podržava oba najavljena projekta Udruge i spreman je u svojim mogućnostima pomoći njihovu ostvarenju.

- Gost susreta u Wiesbadenu bio je fra Janko Ljubos iz samostana Fojnica. Pohvalio je naš rad i predložio nam da svojim životnim iskustvom, pokazanom i dokazanom ljubavlju prema „Visokom“ još aktivnije prijedlozima i aktivnostima sudjelujemo u životu i radu visoke gimnazije.

- Naš ogranak Udruge u zadnjih je nekoliko godina postao siromašniji za nekoliko članova koji su se zbog mirovine vratili u domovinu, ali na sreću dobili smo i nekoliko mlađih i poletnih kolega. Također kolega Kazimir Gučanin već je dvije godine u mirovini; zamolio je da ga oslobodimo dužnosti rizničara koju zbog odlaska iz Njemačke nije više u mogućnosti obavljati. Za tu funkciju predložen je Josip Andrić. Prijedlog je jednoglasno prihvaćen, a i Josip je prihvatio tu dužnost te obećao dobru suradnju kao i do sada. Njegov zamjenik bit će Ivan Jeleč.

Točka 6) U 18.30 preselili smo se u prostorije Hrvatske katoličke zajednice u Kelkheimu gdje smo bili gosti našeg prijatelja i voditelja zajednice fra Marinka Vučkmana. U prostorijama HKZ dr. Srećko Džaja održao je predavanje pod naslovom „Intrigantna povijest fojničke Ahdname“ i stajao publici na raspolaganju u vrlo zanimljivoj i plodnoj diskusiji. Osim naših članova predavanju su nazočili i drugi gosti koje je fra Marinko informirao. Nakon predavanja fra Marinko je pozvao sve prisutne na domjenak koji je pripremio sa svojim župljanima. Pjesmi i druženju nije bilo kraja.

Sutrašnji dan započeli smo opet radno. Predloženo je nekoliko mjesta za sljedeći susret koji će najvjerojatnije biti u Fuldi, no o tome će nas na vrijeme izvijestiti naš

predsjednik Mijo Nujić. Vođena je konstruktivna rasprava o perspektivama Udruge i s time u svezi ponovno prizvan u sjećanje elaborat koji je na prošlom sastanku podnio kolega Petar Pušić. Odano je priznanje njegovim razmišljanjima i trudu, ali i ukazano na naše personalne i organizacijske granice. Na koncu je prevladao konsenzus da, s obzirom na okolnosti, djelovanje Udruge može biti ograničeno samo na konkretne akcije koje ili Udruga kao cjelina ili neki njezini pojedinci mogu ostvariti.

Nakon dogovora i slikanja krenuli smo na sv. misu u Hrvatsku katoličku zajednicu Kelkheim. Crkva je bila puna. Pjevalo se i zahvaljivalo Bogu svim srcem. Misno slavlje predvodio je fra Janko Ljubos uz koncelebraciju fra Marinka Vukmana i fra Filipa Mimice te asistenciju dvojice trajnih đakona, Mate Valjana i Ivana Jeleča. Predvotitelj misnog slavlja istakao je između ostalog kako je sv. Franjo često koristio naizgled ludo, ali ipak moćno oružje – dijalog; tim istim oružjem poslužio se u bezizlaznoj situaciji pred silnim sultanom Mehmedom i fra Anđeo Zvizdović, a za uzvrat dobio je kakvo-takvo jamstvo da bosanske fratre i njegove vjernike nitko ne smije dirati. Unatoč tome praksa je bila drukčija, ali se ipak preživjelo – sve do danas. Fra Janko je i nama poželio da i mi u svome okruženju budemo mirotvorci, slično asiškom Poverellu i njegovim sljedbenicima.

Nakon sv. mise fra Marinko nas je pozvao na ručak u obližnji restoran; većina nas rado je prihvatila taj poziv, ali su neki zbog raznih obaveza morali otići odmah poslije sv. mise.

U samo dva dana dogodilo se toliko toga lijepoga da je naknadno teško srediti sve dojmove, ali jedno je sigurno: bilo je nezaboravno, za što uvelike imamo zahvaliti i našem starom i vjernom prijatelju fra Marinku.

Do sljedećeg susreta – MIR I DOBRO!

Stuttgart, 18. listopada 2011.

INTRIGANTNA POVIJEST FOJNIČKE AHDNAME

Srećko M. Džaja

Fojnička ahdnama je pravno-politički dokument kojim je uokvireno gotovo 400 godina povijesti bosansko-hercegovačkoga katolicizma pod osmanskom vlašću. Povijest toga dokumenta vrlo je intrigantna, kako s obzirom na sačuvani tekst i njegovu primjenu u osmanskoj političkoj praksi, tako i s obzirom na njegovo razumijevanje u suvremenoj političkoj stvarnosti.

Riječ ahdnama složenica je od arapske riječi *'ahd* (jamstvo, ugovor) i perzijske riječi *nâme* (pismo, isprava), a označava povelju tipa vjerodajnice koju su sultani izdavali o sklopljenim ugovorima s neislamskim državama ili pak s neislamskim podanicima Osmanskog Carstva. U europskim jezicima ahdname su nazvane *kapitulacijama*, tj. ugovorima kojima su regulirana prava kršćana u islamskim zemljama. U formalnom pogledu za ahdname je karakteristična *sultanska zakletva* koja je odsutna u sultanskim dokumentima koji nemaju karakter ugovora. Opseg zajamčenih prava ili povlastica u pojedinim ahdnamama različit je. Tako je opseg povlastica velikodostojnicima istočnih kršćanskih crkava unutar Osmanskog Carstva bio veći od povlastica podijeljenih katoličkim zajednicama na osmanskome teritoriju.

Ahdname su izdavali sultani na turskom, grčkom i na južnoslavenskim jezičnim idiomima, koje srpski povjesničar Boško Bojović (rođ. 1948) – dakako u sukladnosti s velikosrpskim predodžbama, a u protuslovlju sa sviješću o sebi i svome jeziku ostalih južnih Slavena – konsekventno naziva *starosrpskim* (*vieux-serbe*), poistovjećujući srpski odjel dubrovačke kancelarije s jezikom Dubrovčana i dubrovačkom književnošću. Osmanska diplomatika odnosno sultanske ahdname u formalnom pogledu genetski su povezane sa srednjovjekovnom bizantskom i srpskom diplomatikom, tj. s bizantskim poveljama tipa *chrysobullos logos* i srpskim *hrisovuljama*, što bi na Zapadu odgovaralo *zlatnim bulama*. Pri tome su, dakako, kršćanski teološki elementi u tim tekstovima zamijenjeni islamskim, pa imamo pozivanje na Allaha, proroka Muhameda, sedam mushafa i 124.000 proroka gdje se u kršćanskim poveljama pozivalo na Boga, Presveto Trojstvo, Presvetu Djevicu, 12 apostola, 40 mučenika, 318 svetih otaca i sl.

Ovdje treba posebno spomenuti ahdname podijeljene Dubrovčanima 1442. i 1458. i reći nešto o dubrovačkim kolonijama i drugim naseobinama pod osmanskom vlašću kao najbližem kontekstu za razumijevanje fojničke ahdname bosanskih franjevacu i bosansko-hercegovačkoga katolicizma pod osmanskom vlašću.

a) Status dubrovačkih naseobina u Osmanskom Carstvu

Dubrovačka trgovina s Levantom te posebno s Balkanom udarila je snažno korijenje već u srednjem vijeku prije osmanskih osvajanja. Osmanska osvajanja donijela su sa sobom povremene zastoje, ali nisu potisnula dubrovačke trgovce, nego su – zahvaljujući stjecaju okolnosti – čak intenzivirala njihovu prisutnost i djelatnost na Balkanu.

Po uzoru na Veneciju, Genovu, Pisu, Marseille, Firencu ni Dubrovčani se nisu baš zanosili idejom križarskih ratova, nego su radije sklapali trgovačke ugovore s islamskim svijetom. Spretnom diplomacijom uspijevalo im je istodobno njegovati zapadni vjerski katolički i kulturni identitet te sklapati dobre trgovačke poslove s nadirućim Osmanlijama. Tijekom 14. i 15. stoljeću papinski je Rim još ustrajavao na

ideji križarskog rata, ali u isto vrijeme, iz pragmatičkih razloga, dopuštao dubrovačkim i ostalim levantinskim trgovcima da trguju „s nevjernicima“.

Kontakti grada-republike Dubrovnika s Osmanskim carstvom započeli su već u 2. polovici 14. stoljeću, ali su nam prve isprave o tome sačuvane iz 30-ih godina 15. stoljeća. Bile su to *litterae securitatis* ili *salvi conductus* (trk. *istimâlet nâme*) sultana Murata II. (1421 – 1451) o slobodnome kretanju i trgovanju dubrovačkih trgovaca po Osmanskom carstvu – pisane slavenskim jezičnim idiomom i kurzivnom ćirilicom. Prvu ispravu tipa *kapitulacije* ili *ahd-name*, koja nije datirana, izdao je Murat II. u veljači 1442. Tom ispravom sultan je zajamčio ne samo individualnu sigurnost dubrovačkim trgovcima na područjima Osmanskog carstva nego i nepovredivost njihova grada u kojemu se i dalje ima vladati po „dosadašnjim zakonima i slobodama“. Nadalje, u međusobnim sporovima među Dubrovčanima na osmanskome teritoriju suditi će dubrovački posebni sud, a u sporovima Dubrovčana s muslimanima šerijatski sud. Slobodni grad Dubrovnik davat će sultanu godišnji tribut u visini od 1000 zlatnih dukata, a dubrovački trgovci za prodanu robu u osmanskoj državi plaćat će carinu od 2%, što je bilo manje od carina muslimanskih podanika koji su plaćali 3%, te carina osmanskih tributara u visini od 4% ili pak od carina ostalih stranih trgovaca od kojih se uzimalo 5%.

Nasljednik Murata II. sultan Mehmed II. Osvajač (1451–1481) nakon osvojenja Carigrada te daljnjeg proširenja osmanske vlasti na Balkanu izdao je 23. listopada 1458. u Skopju Dubrovčanima drugu ahdnamu kojom je preinačio pa onda potvrdio dotadašnje dubrovačke povlastice. I ova je druga ahdnama pisana kurzivnom ćirilicom i slavenskim idiomom bliskim jeziku srpskih povelja. Status Dubrovnika kao „slobodnog grada“ Mehmed II. je potvrdio, ali ne i o šerijatu neovisno vlastito sudstvo dubrovačkih građana na osmanskome teritoriju. Godišnji tribut tada je povećan na 1500 zlatnih dukata, a carina je ostala kod 2%. U daljnjem tijeku vremena dubrovački je tribut Porta povećala 1468. godine na 5000, 1471. na 9000, 1472. na 10 000 zlatnih dukata. Godine 1478. tribut je podignut na

12 500, a 1480. došao je zahtjev na 15 000 zlatnih dukata. Na koncu su tada Dubrovčani isplatili 13 500 zlatnih dukata. Nakon smrti Mehmeda II. i dolaska na prijestolje Bajazita II. (1481–1512) svota se ustalila na 12 500 zlatnih dukata i tako je ostalo kroz 16. i 17. stoljeće.

S isplaćivanjem carinâ bilo je daleko više natezanja, jer su tu svoje prste uplitali lokalni moćnici, pa su dubrovački trgovci morali plaćati nekada 5% pa i više na svoju robu. Dubrovčani bi se tada žalili Porti i pritom, dakako, morali potplaćivati osmansko činovništvo kako na centralnoj tako i na lokalnoj i regionalnoj razini.

U 16. stoljeću balkanska je trgovina Dubrovnika doživjela pravi procvat. Širenje osmanske vlasti prema Podunavlju u stopu je pratilo osnivanje dubrovačkih naseobina, od kojih je znatan broj imao status kolonije, tj. naseobine s povlaštenim položajem. U 16. stoljeću povijesni izvori bilježe dubrovačke naseobine na području Srbije u Smederevu, Novom Pazaru, Leskovcu, Prokuplju, Nišu, Rudniku, Užicu; na području Bugarske u Sofiji, Provadiji, Silistri, Trnovu, Šumenu, Razgradi, Rusi, Nikopolju, Loveču, Vidinu, Plovdivu i Drinopolju (današnjem turskom gradu Edirne), u makedonskom Skopju, zatim na Kosovu u Prištini i Janjevu. U BiH Dubrovačani su imali svoju jaku koloniju u Sarajevu, a njihova prisutnost zabilježena je i u ostalim bh. gradovima: Mostaru, Livnu, Konjicu, Zvorniku, Gabeli, Jajcu, Banjoj Luci, Nevesinju.

Nakon osmanskog osvajanja Slavonije i Podunavlja Dubrovčani su stigli do Osijeka, Iloka, Požege, zatim do Budima, Pešte, Pečuha i Temišvara. Dubrovačka kolonija u Beogradu postala je njihov trgovački centar za Podunavlje kroz 16. stoljeće što srpska historiografija s ponosom ističe nazivajući Beograd 16. stoljeća „drugim Dubrovnikom“.

b) Politički okvir bosansko-franjevačkog modela katoličanstva

Svoju prisutnost među bosanskim i hercegovačkim pukom franjevci su učvrstili u zadnjim desetljećima srednjovjekovne Bosne, pa nakon osmanskog osvojenja nisu iščezli, kako se to dogodilo sa srednjovjekovnom raskolničkom *Crkvom bosanskom*, ili se pak razbježali pred osmanskim najezdom poput većine albanskoga, slavonskoga i podunavskoga katoličkog klera.

Zašto i kako su franjevci preživjeli osmansku invaziju i ostali u Bosni?

U psihološkom pogledu, čini se, pri tome su presudnu ulogu odigrala dva razloga za koje nemamo direktnih dokumentarnih potvrda, ali povijesni kontekst ukazuje na njihovu prisutnost. Prvi od tih razloga bio bi odnos sv. Franje Asiškoga prema ideji križarskoga rata. Naime tijekom V. križarskoga rata 1217 – 1221. sv. Franjo je 1219. stigao u križarski tabor u Damietti (Dumyat), ali ne da s križarima s mačem u ruci ratuje protiv muslimana, nego da propovijeda evanđelje. Iz kršćanskoga tabora otišao je egipatskom sultanu Maliku al-Kamilu i pred njim ponizno propovijedao. Malik al-Kamil je lijepo saslušao ovoga „kršćanskog sufiju“ i htio ga nadariti novcem i drugim darovima. Kad je to Franjo Asiški kao pravi siromašak Božji odbio, sultan se preporučio u njegove molitve i otpustio ga skupa s njegovim subratom opet u kršćanski tabor. I dok su zaprepasteni križari gledali kako se Franjo živ vraća, on je šutio i po svoj prilici razmišljao o smislu križarskih ratova uopće. Ovo bi imala biti prva zabilježena scena iz Franjina života. Iako je ideja o križarskom ratu u 15. stoljeću bila još uvijek sastavni dio službene ideologije Katoličke crkve, Franjino mirotvorstvo živjelo je barem u jednom dijelu njegove subraće. Zašto ne i u tadašnjoj franjevačkoj Bosni? Ne podsjeća li nastup fra Anđela Zvizdovića pred sultanom Mehmedom II. Osvajačem u svibnju 1463. na Milodražu upadno na Franju Asiškog pred sultanom Malikom al-Kamilom 1219. godine – iako o tome nije ništa zapisano?

Drugi psihološki razlog bio je profane naravi, a to je primjer Dubrovčana, koji bosanskim franjevcima nije mogao ostati nepoznat. Dubrovačke aranžmane s osmanskim sultanima bosanski su franjevci gledali na djelu, a nije isključeno da su poznavali i tekst dubrovačkih ahdnama od 1442. i 1458.

Prema tome, najprirodnije je u ovom kontekstu promatrati i ahdname bosanskih franjevacu – srebreničku koja je izdana 1462. nakon osmanskoga osvojenja Srebrenice i fojničku koja je izdana koncem svibnja 1463. nakon osmanskoga osvojenja centralnog dijela Bosanskog kraljevstva. Nažalost nijedna od tih ahdnama nije sačuvana; Bosna u svojoj burnoj povijesti nije imala sigurnih arhivskih trezora poput „slobodnoga grada“ Dubrovnika. Tako se dogodilo da za srebreničku ahdnamu iz 1462. znamo samo posredno iz jedne naredbe (*nišana*) Bajazita II. iz 1499. kojom je potvrdio povlastice redovnicima samostana u Srebrenici podijeljene 1462. godine od njegova oca sultana Mehmeda II. Ti su papiri postojali još 1624. godine, jer su ih srebrenički franjevci tada pokazali francuskom konzulu u Alepu Louisu Gédoynu na njegovu proputovanju kroz Srebrenicu.

Daleko je intrigantnija paleografska odnosno diplomatska te politička sudbina tzv. fojničke ahdname, koja se danas čuva uokvirena u srebrni okvir u Franjevačkom samostanu u Fojnici.

c) *Diplomatičke analize ahdname*

U autentičnost fojničke ahdname prvi je posumnjao mađarski visoki činovnik i političar Janos Asboth konstatiravši da je ahdnama napisana turskim jezikom, a datirana latinski. Prvi paleografski i diplomatski osvrt dao je 20-ih godina 20. stoljeća povjesničar i profesor na Filozofskom fakultetu u Skopju Josip Matasović (1892-1962), koji doduše nije bio turkolog, ali je uspio uvjerljivo pokazati da fojnička ahdnama nije original i time unio u znanstveni diskurs pitanje karaktera toga dokumenta – jedan kasniji prijepis ili pak falsifikat? Matasović je zastao pred hipotezom: „Nije li prije postojao jedan „blaži tekst“, koji je kasnije u saradnji s Dubrovčanima prepravljen?”.

Tek nakon Drugog svjetskog rata pružit će stručnu paleografsku i diplomatsku analizu ugledni bh. turkolog Hazim Šabanović (1916–1971). Šabanovićeva analiza fojničke ahdname u prilogu objavljenom 1949. godine ostat će mjerodavna do danas. Sve ostalo što je poslije Šabanovića napisano bilo o fojničkoj ahdnami bilo o osmanskoj paleografiji i diplomaciji samo je potvrđivalo i preciziralo njegove rezultate.

Fojničku ahdnamu Šabanović nije proglasio falsifikatom nego ju je, nakon temeljite analize i uspoređivanja sa sačuvanim prijepisima i prijevodima, okvalificirao kao „quasi original“, nastao između 1645 - 1669. godine.

Tridesetak godina nakon Šabanovića fojničkom ahdnamom pozabavio se opet jedan prvorazredni stručnjak za osmansku paleografiju u sklopu svojih istraživanja drugih ahdnama koje su osmanski sultani podijelili u 15. i 16. stoljeću raznim destinatarima. Bio je to rano preminuli makedonski orijentalist Vančo Boškov (rođen 1934, umro u Skoplju 8. veljače 1984, tj. na dan otvaranja sarajevske zimske olimpijade). Boškov je zaključio da je sadašnja ahdnama izrađena najvjerojatnije u Dubrovniku ili Veneciji te da je njezin sastavljač „izvrsno poznavao jezik i kompoziciju sultanske ahd-name i da je kod izrade vodio računa o svim detaljima“, pa prema tome „ahd-nama u svom današnjem obliku nije autentična, ali tekst privilegija jeste autentičan“. Možda bi bilo primjereno reći da fojnička ahdnama nije ni original, ni prijepis, ni falsifikat, nego uspjele *rekonstrukcija*, koja u paleografskom pogledu na sebi nosi *prepoznatljive tragove rekonstruiranja*.

Rekonstruirani tekst fojničke ahdname u prijevodu glasi:

- (1) [*Invokacija*]: On [tj. Bog] je jedini pomoćnik.
- (2) [*Tugra*]: Mehmed, sin Murat-hanov, vazda pobjedonosni!
- (3) [*Uvodna formula*]: Zapovijed časnog, visokog i uzvišenog sultanskog znaka (nišana) i sjajne carske tugre, osvajača svijeta je ovo:
- (4) [*Intitulacija*] Ja sultan Mehmed-han
- (5) [*Promulgacija*] dajem na znanje svemu puku i odličnicima [puku i vlasteli]
- (6) [*Peticija*] da su posjednici ovoga carskoga fermana, bosanski redovnici, našli moju veliku milost pa naređujem.
- (7) [*Dispozicija I*] Neka nitko spomenutima i njihovim samostanima ne pravi smetnje i neka ih nitko ne uznemiruje. [Neka oni bezbrižno stanuju u mome carstvu. Neka budu zaštićeni i sigurni i oni koji su pobjegli i otišli, da ukoliko se vrate bez straha stanuju u našoj carskoj zemlji]. Neka se nastane u svojim samostanima i neka nitko – ni moje visoko veličanstvo, ni itko od mojih

vezira, ni od mojih sluga, ni od mojih podanika, niti itko od podanika moga carstva – ne uznemiruje i ne ugrožava njih i njihove živote, njihova imanja i njihove samostane.

I ako bi htjeli dovesti u zemlje moga carstva ljude sa strane (iz inozemstva) [neka im je dopušteno].

Zbog toga se spomenutima velikodušno podaruje carska naredba.

- (8) [*Zakletva*] Zaklinjem se teškom zakletvom: Tako mi Stvoritelja zemlje i neba koji hrani sva stvorenja, i tako mi sedam mushafa, i tako mi našega velikog Proroka i tako mi 124.000 proroka, i tako mi sablje kojom se pašem.
- (9) [*Dispozicija II*]: Neka se nitko ne protivi svemu onome što je napisano sve dokle god oni budu meni služili i mojoj se naredbi pokoravali.
- (10) [*Datacija i lokacija*]: Napisano 28. maja [1463] u vojnom logoru Milodražu.

d) *Pravni kontekst ahdname bosanskih franjevac*

Za ahdname je karakteristično da im je *genetsko* i *formalno* ishodište *međunarodno ugovorno pravo*. Prve od njih, tzv. *kapitulacije*, regulirale su status stranih trgovaca u Osmanskom carstvu, kako je to gore već spomenuto u svezi s Dubrovčanima. Zatim su regulirani *vazalni odnosi* onih zemalja koje su došle u sferu osmanske vlasti, ali su zadržale svoju političku autonomiju, kao npr. grad-republika Dubrovnik ili pak istočni dio srednjovjekovne Ugarske odnosno Transilvanija. U zemljama koje su Osmanlije u cijelosti podvrgli svojoj vlasti – Bizant, Bugarska, Srbija, Bosna, Albanija etc. – ahdnamama su legalizirani boravak i djelatnost pojedinih neislamskih grupa kao što su pučanstvo pojedinih gradova, židovske zajednice, katolički trgovci i obrtnici (koji su i prije osvojenja imali zasebni status) te, dakako, predstavnici pojedinih kršćanskih Crkava. Tako je nakon osvojenja Carigrada 1453. Mehmed II. podijelio ahdname carigradskom patrijarhu Genadiju II. Skolarisu, armenskom patrijarhu Hovakimu, židovskom velikom rabinu Mojsiju Kapsaiju te katoličkim trgovcima i obrtnicima carigradske četvrti Galate. Na sličan način je postupljeno s pučanstvom osvojenih otoka u Sredozemlju ili pak primorskih gradova, kao npr. nakon zauzeća grada Bara u današnjoj Crnoj Gori 1571.

Usporede li se sadržaji podijeljenih povlastica u pojedinim ahdnamama, može se konstatirati da je njihov opseg različit. Tako je npr. u ahdnami katoličke zajednice u carigradskoj četvrti Galata iz godine 1453. kao i u ahdnami građanima grada Bara iz 1571. odnosno 1575. zapisano uz ostalo oslobođenje od obveza davanja devširme ili danka u krvi, a u fojničkoj ahdnami, čiji je sadržaj inače najslbličiji sadržaju dviju spomenutih ahdnama, nije. Opravdano je pretpostaviti da jednu tako važnu povlasticu rekonstruktor ne bi zaboravio, nego bi je unio u svoju rekonstrukciju, ali to nije učinio. Još se manje po opsegu podijeljenih privilegija fojnička ahdnama može svrstati među ahdname carigradskih i drugih patrijarha istočnih kršćanskih crkava, kakve tvrdnje možemo susresti u raznim publicističkim tekstovima. Istočni patrijarsi odnosno vrhovni predstavnici nekatoličkih kršćanskih crkava svrstani su u visoke dostojanstvenike Osmanskog carstva s opsežnijim i dublje usidrenim kompetencijama od kompetencija bosanskih franjevac, a njihove ahdname po svojoj formi prelijevaju se u *berate* (*“document of a mixed type”*), kakve nije dobio nijedan bosanski franjevac ili neki drugi katolički duhovnik.

Napokon smo došli do pitanja na koje su se sve osobe protezali podijeljeni privilegiji i gdje je prestajala autonomija vjerskih poslova, odnosno kada se i po kojim

kriterijima uključivalo osmansko-islamsko pravosuđe u vjerske poslove neislamskih zajednica?

U svezi s dubrovačkim ahdnamama povjesničar Antal Molnár razlikuje *ekonomske* i *pravne* povlastice („les privilèges de type économique” i „les privilèges de type juridique”). O dubrovačkim ekonomskim povlasticama bilo je riječi gore, a o njihovim pravnim povlasticama Molnár konstatira:

„Pravne povlastice izgledaju manje velikodušnim. Dok je naime Murat II. priznao pravnu autonomiju Dubrovčana na teritoriju Carstva (tako da su se prijeporni slučajevi među Dubrovčanima imali rješavati pred dubrovačkim tribunalom), kasniji fermani ne spominju više ovu stipulaciju. Na drugoj strani pak sporovi između turskih podanika i Dubrovčana na temelju *šerijatskoga* prava jasno su stavljani u *kadijinu* nadležnost. Ali opet, ni onda kada su Dubrovčani bili u stanju podmiriti svoje vjerovnike, dug jednoga Dubrovčanina nije smio biti prenesen na jednog drugoga Dubrovčanina ili dubrovačku zajednicu; zaostavštinu pokojnih Dubrovčana nisu smjele prigrabiti osmanske vlasti. Njome su raspolagali zakoniti nasljednici, a sultanski podanici bili su obvezani platiti odštetu za štete koje bi nanijeli Dubrovčanima”.

Ambivalentan stav Osmanlija prema balkanskim katolicima u vezi s Dubrovčanima Molnár u jednom drugom kontekstu komentira:

„[Institucionalno] predstavništvo balkanskih katolika nije se dalo regulirati nikakvim službenim dokumentom, jer Osmansko carstvo kao suverena država nije si moglo dopustiti da jedna strana država (makar bila i u tributarnom odnosu [kao npr. Dubrovnik]) vrši jurisdikciju nad osmanskim podanicima. Ovim se objašnjava nedostatak odredbi o zaštiti katolika i u kapitulacijama sklopljenim s francuskim kraljevima. Prema tome *dubrovačke crkvene povlastice* nisu stavljene na papir, nego su, više ili manje kao automatska posljedica njihova tributarnoga statusa, bile prešutno priznavane i omogućavale javnu religijsku praksu na osmanskom teritoriju. Tako su Dubrovčani podizali svoje kapele [omanje crkve] nakon turskoga osvojenja, što je bilo u suprotnosti s fundamentalnom zabranom podizanja crkava. Ova će ambivalentnost postati adut protiv Dubrovčana u rukama lokalnih vlasti, sve više neprijateljski raspoloženih prema građanima trgovačkog grada”.

Takva pravna i politička matrica prisutna je i u reguliranju odnosa osmanske vlasti prema bosanskim franjevcima i bosanskim katolicima, s tom razlikom što su povlastice dane bosanskim franjevcima kao osmanskim podanicima bile ograničene od dubrovačkih, a na obične bosanske katolike protezale su se samo posredno preko bosanskih franjevaca. Prema tome ahdnamom i dokumentima koji su potvrđivali njezine odredbe legaliziran je boravak i djelovanje franjevaca među katolicima u Osmanskom carstvu. Što se tiče zaštićenosti njihove imovine i prava na popravljanje i uzdržavanje crkvenih objekata, tu su bili izloženi samovolji lokalnih moćnika. *Ljetopisi i drugi zapisi* sačuvani u franjevačkim arhivima govore o njihovoj neprekidnoj borbi s osmanskim vlastima koje su ih financijski iscrpljivale visokim zahtjevima u svezi s ostavštinama pojedinih franjevaca, posebno biskupa, te s popravcima crkava i samostana koji su bili izloženi ne samo zubu vremena nego još više ratnim razaranja i požarima. Konačna bilanca bila je porazna: fond katoličkih crkvenih zgrada i franjevačkih samostana polovicom 19. stoljeća mogao se prebrojati na prste jedne

ruke. Položaj franjevac i balkanskih katolika posebno su destabilizirala politička zbivanja u kojima su franjevci i katolike o kojima su oni vodili brigu njihovi protivnici sumnjivali zbog špijunaže – nekada s razlogom, a još više bez ikakva temelja, da bi im na taj način naškodili i za sebe izvukli materijalnu korist.

Povijesni epilog

Osmansko razdoblje trajalo je u BiH dobrih 400 godina i ucrtao duboke tragove u povijesnu svijest bh. pučanstva. Pravni sustavi i konflikti iz osmanskog doba dobili su svoje moderne verzije i identifikacije u novim političkim prilikama kako unutar duhovno i politički nehomogenog bh. pučanstva tako i unutar Katoličke crkve u BiH nakon uvođenja redovite hijerarhije 1881. godine.

Tako bošnjački interpretatori pokazuju veliku sklonost prema idealizacijama muslimanske ili bošnjačke sastavnice u kojoj osmansko razdoblje bh. prošlosti ima središnje značenje. U duhu tih idealizacija vadi se i ahdnama bosanskih franjevac iz pravnog sustava u kojemu je nastala (a to je *međunarodno ugovorno pravo na islamski način*) i prenosi u moderni pravni sustav o ljudskim pravima koja proglašavaju sve ljude ravnopravnim bez obzira na vjeru, rasu, nacionalnu pripadnost itd. Takvim idealizacijama dali su svoj obol i pojedini bosanski franjevci nazivajući ahdnamu u slavljeničkom raspoloženju „magna charta libertatum“¹⁴.

Na drugoj strani kritičari osmanske prošlosti i bosanskih franjevac, s izrazitim emocionalnim otklonom prema franjevcima, u ahdnami vide *metaforu podloga paktiranja* bosanskih franjevac s tuđinskom vlašću radi vlastitih političkih i materijalnih probitaka, a na štetu običnog katoličkog puka.

Takvo je shvaćanje *in nucleo* prisutno u projektima za austrougarsku okupaciju BiH i uvođenje redovite katoličke hijerarhije. U tim projektima legendarni nastup fra Anđela Zvizdovića pred sultanom nakon katastrofe srednjovjekovne Bosne komentira se kao „paktiranje s osvajačem“. U najnovijim verzijama to je „paktiranje“ preraslo u ponižavajuće „ljubljenje papuča osvajaču sultanu i prosvijećenom apsolutistu Titu“¹⁵ ili pak u sintagmu *sindrom ahdname*, gdje se igrom riječi *Ah(d)nama = ah nama* [samo nama fratrima] opet taj dokument podrugljivo vadi iz povijesnog konteksta i smješta u kontekst modernih demokratskih sustava. Prema takvoj „demokratiziranoj“ interpretaciji prošlosti „dotični Mehmed (je) obećao da fratre nitko neće progoniti. I slagao, naravno! To vrlo dobro znaju toliki pokojni fratri! A najbolje je to poznato pokojnim kršćanima, kršćanskom Božjem narodu kojega taj spis uopće i ne spominje. Niti ga je spomenuo niti mu je kakvo pravo garantirao čime je ostavljen formalni prostor beskrajnoj samovolji...“¹⁶.

Extrema tanguntur – u ovom slučaju otklonom od jedne te iste povijesne stvarnosti na jednoj strani ekstremnim idealiziranjem, a na drugoj ekstremnim

14 Tako na primjer fra Julijan Jelenić u djelu *Kultura i bosanski franjevci*, I, Sarajevo 1912, str. 116 ili pak dr. fra Rastislav Drljić u svom govoru prigodom „Komemoracije 500-godišnjice Ahdname sultana Mehmeda el-Fatiha II na Milodraževu 28. V 1963.“ u: *Dobri Pastir*. Glasilo katoličkih svećenika SR Bosne i Hercegovine, god. 13-14, sv. 1-4, Sarajevo 1964, str. 335-339; usp. str. 413-414.

15 Tako profesor teologije i predsjednik Hrvatskog kulturnog društva NAPREDAK dr. Franjo Topić u: *Večernji list* od 23. VIII. 2001, str. 8.

16 Tako profesor teologije dr. Tomo Vukšić u: *Crkva na kamenu*, prosinac 2003, str. 11 i ponovno u: *Još jedna kap*, Mostar 2005, str. 16 (Biblioteka Crkve na kamenu, knjiga br. 91).

demoniziranjem. I jedno i drugo grubo iskrivljuje prošlost i može biti samo kontra-produktivno po moderni suživot bh. građana.

Skraćena verzija teksta pod naslovom *Fojnička ahdnama u zrcalu paleografije, pravne povijesti i politike. Kontekstualizacija Ahdname bosanskih franjevaca* - objavljenoga s literaturom i kritičkim aparatom u: *Bosna Franciscana* 31, Sarajevo 2009, str. 103-128 i u: *Franjevački samostan u Gučkoj Gori. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u povodu 150. obljetnice samostana u Gučkoj Gori održanog 25. i 26. rujna 2009. u Gučkoj Gori, Guča Gora – Sarajevo 2010, str. 153-180.*

De sapientia et stultitia

Mato Baotić, senior

Na našem zadnjem sastanku u Wiesbadenu reče mi kolega Franjo Lozić da napišem nešto za naš Bilten iz svoje školske prakse. Ne želim ovdje analizirati njemačku pedagogiju ili, još bolje rečeno, didaktiku, jer bi se o tim problemima moglo nadugo i naširoko govoriti i pisati. Stoga sam odlučio napisati nekoliko redaka o mome pripremnom studiju za profesora na gimnaziji, o vremenu njemački zvanome „Referendarzeit“.

Nakon završenog studija latinskog i grčkog jezika i pedagogije dobio sam mjesto na jednoj gimnaziji u gradu Herne. To pripreavno školovanje i izobrazba trajali su dvije godine. Imali su dva dijela: praktični i teoretski. Morao sam predavati dvanaest sati tjedno, to jest šest sati latinski jezik, a šest sati katoličku teologiju, i to svim razredima počevši od petoga do trinaestog. Teoretski dio izobrazbe odvijao se na Pedagoškom institutu u Dortmundu.

Moram priznati da sam odmah u početku imao dva velika problema: bio sam naime za svoje profesore na toj gimnaziji *stranac* i *bivši* svećenik koji želi i namjerava postati profesor na gimnaziji. Pripravnici za profesora nisu u to vrijeme predavali samostalno, nego je u razredu uvijek sjedio profesor dotičnoga predmeta, koji je nakon nekoliko tjedana morao napisati mišljenje, da ne kažem „ekspertizu“ o pripravniku.

Što se tiče profesorā za vjeronauk, oni su skoro svi bili teološki zaostali, i kao takvi protiv mene, te su pokušavali uvijek dokazati da bolje poznaju teologiju nego ja. Meni je bila vrlo dobro poznata izreka sv. Luke „Nije učenik nad učiteljem ...“ (Lk 6, 40); međutim, budući da sam kao kapelan sustavno studirao njemačke teologe i filozofe, mogao sam, bar što se teorije tiče, njima parirati. Ali u tome se i jest sastojala moja pogreška, ona o kojoj govori sv. Luka. Indirektno sam im dao do znanja, kako su to neki izjavili, da poznajem bolje i Sveto pismo i teologiju nego profesori na toj gimnaziji. Međutim kako ću šutjeti, kad jedan mladi profesor vjeronauka, kod koga sam morao hospitirati, tvrdi da je „Josip prodao svoju braću u Egipat“. Smatrao sam da se ta pogreška, ili lapsus linguae, mora korigirati, štoviše sljedeći put reći učenicima da nitko od njih nije primijetio pogrešku.

Međutim, profesori latinskoga jezika bili su bolji i uljudniji nego gore spomenuti. Bio sam često tužan jer sam vidio da se bolje ponašaju oni profesori koji ne predaju vjeronauk nego vjeroučitelji.

Ostali profesori raznih predmeta nas pripravnike jednostavno su ignorirali. Pogotovo je bio neuljudan prema meni jedan profesor povijesti, koji je, kako mi se činilo, bio protiv stranaca. Jednom je otprilike rekao ovako: „Ja sam mislio da stranci rade u rudnicima ili u tvornicama, ali da netko pokušava biti profesor na gimnaziji, to je nešto novoga.“ Na to sam ja njemu latinski: *Nihil mea interest, quid de me homines imperiti loquantur.* Profesor latinskoga jezika, koji je slučajno bio tu prisutan, preveo mu je rečenicu, te kazao: „Bolje bi bilo da si šutio – *Si tacuisses, philosophus mansisses.*“

Nakon nekog vremena pomogao mi je jedan slučaj da me, štoviše, i drugi profesori pozdravljaju. Bio je na toj gimnaziji i jedan profesor koji se bavio glazbom srednjega vijeka. Jednoga dana našao je negdje u arhivu dokument na latinskom koji

nije znao sâm prevesti. Pitao je, kaže, neke profesore latinskoga jezika, no ni oni to nisu znali. Međutim, ja sam bio mišljenja da mu nisu htjeli pomoći. Slučajno sam bio nazočan kada je o tome razgovarao s jednom profesoricom. Zamolio sam ga da mi pokaže taj dokument. Bio je kratak, a nije bio ni kompliciran, tako da sam ga lako mogao prevesti. Sljedećeg dana, kad su skoro svi profesori bili u zbornici za vrijeme velike pauze, on je ustao i, smijući se, kazao riječi koje sam do danas zapamtio: „Našao sam jedan dokument na latinskom jeziku, te budući da ga nitko nije mogao prevesti, preveo ga je naš referendar Baotić.“ Meni je to bilo jako neugodno, međutim držim da je on to namjerno pred svima rekao, jer je htio njima očitati lekciju ili, kako Nijemci kažu, „eins auswischen“. Od toga dana pozdravljali su me i oni profesori s kojima inače nisam imao posla.

Da se vidi kakva je atmosfera vladala tada na toj školi u odnosu na pripravnike, napomenut ću samoubojstvo jednoga pripravnika koji je predavao matematiku. Nije mi poznato zašto se ubio, međutim nitko nije uzeo na sebe odgovornost za njegovu smrt.

Što se tiče teoretske izobrazbe na pedagoškom seminaru, i tu sam imao iste probleme slične onima gore spomenutima. Za didaktiku vjerske nastave naime bio je mjerodavan jedan katolički svećenik, konzervativan i uobražen, skoro kao kardinal Cajetan kad je prvi put susreo Luthera. Često je naglašavao da ne odobrava moje korake, iako mu to nisam vjerovao. Na moje pitanje zašto je on kao svećenik dalje studirao, dok Crkva treba puno dušobrižnika, nije mi nikada htio ili znao odgovoriti. Stoga sam s njime oprezno postupao jer sam kod njega morao nakon dvije godine polagati usmeni ispit, takozvani drugi državni ispit. Osim toga, jednoga dana kazao mi je da su profesori za vjeronauk na mojoj gimnaziji njegovi prijatelji.

Na Pedagoškom seminaru ili institutu profesor za didaktiku latinskoga jezika bio je, tako on doslovce, „dobar katolik i prijatelj profesora za didaktiku katoličkog vjeronauka“. Tada sam kao pripravnik za profesora na gimnaziji uvidio da mi stranci u Njemačkoj, ako želimo opstati, moramo biti bolji od ostalih iste struke.

Profesor pedagoške psihologije ponašao se vrlo dobro prema meni. Bio je naime protestant. Svoja predavanja često je počinjao s citatom iz djela pod naslovom *Einführung in die pädagogische Psychologie* autora Wenera Corrella: „Es wäre also falsch, anzunehmen, der Gedanke der Motivierung fordere vom Lehrer, nur das zu lehren, wozu der Schüler jeweils 'Lust' zeigt. Vielmehr soll der Schüler frühzeitig lernen, sich auch für das zu interessieren, wozu er noch nicht 'von sich aus' gekommen wäre.“ (nav. djelo, Donauwörth, 7. izd. 1976, str. 169) Nakon ovog citata mi smo se smijali slušajući dalje njegovo predavanje, osim ako netko od nas nije morao o bilo čemu referirati. Na koncu studija predao sam pismenu radnju iz didaktike latinskog jezika koja je glasila: „Plinius der Jüngere und die Christenprozesse in Bithynien (Buch X, Briefe 96 und 97) – eine Unterrichtsreihe in der Jahrgangsstufe 11/1 unter besonderer Berücksichtigung des Motivationsproblems im Lateinunterricht“.

Imao sam dojam da su mi svi mučenici iz Male Azije koje su Plinius Secundus i ostali „procuratores populi Romani“ dali ubiti bili na pomoći prilikom studija i pisanja ove radnje koja ima oko stotinu stranica. Poslije položenih usmenih ispita dobio sam posao u lijepom gradu Kölnu, gdje sam ostao tri godine predavajući latinski i vjeronauk. Kasnije sam dobio dozvolu (facultas) da predajem i filozofiju, tako da nisam bio ovisan od prelata koji nikada nisu shvatili bit Isusove nauke.

Napuštajući ovu gimnaziju poslije ispita kazao mi je jedan vrlo učen profesor latinskog jezika koji je, tako su glasile njegove riječi, ponovio sa mnom cijelu didaktiku latinskoga jezika, otprilike ovo: „Imajte uvijek na pameti riječi Cicerona: ‘Stultorum plena sunt omnia’.“ (vidi Cic. Ad familiares, 9, 22, 4). Ta rečenica mi je dala poticaj da napišem jednu debelu (još neobjavljenu!) knjigu na latinskom jeziku, u kojoj se Sapientia et Stultitia svađaju te Stultitia pokušava dokazati da ona vlada svijetom.

Moj sveti Franjo, moja Bosna Srebrna (II)

U prošlom broju Biltena donijeli smo prvi dio razgovora što su ga članovi podružnice Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko za Njemačku vodili na godišnjem sastanku, održanom 20. i 21. studenog 2010. u Oberkirchu, sa svojim članom i bivšim profesorom Vladislavom B. Lekićem. Sada donosimo i drugi dio ovog razgovora, dok će treći, posljednji, biti objavljen u sljedećem broju. I ovoga puta odabir dijelova razgovora oblikovali smo tako da smo umjesto pitanja nad izabrane tekstove stavili naslove u obliku natuknica. – O V. B. Lekiću vidi u Ivan Markešić: Leksikon članova Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko, Zagreb, 2008, str. 94–96.

Vladislav B. Lekić

Kraljeva Sutjeska, kušnja

Novicijat je za mene bio kao neki "međurazred" u gimnaziji, dakle samo nastavak onoga života u sjemeništu. Nisam shvaćao da to treba biti neka posebna škola i „obuka“, pa onda nova i zrela odluka. Govorilo se doduše o "godini kušnje", ali ja nisam još znao točno što to znači ovdje "kušati". Ušao sam u Franjevački red sa svim onim što sam naučio u dotadašnjih 6 razreda gimnazije, te posebno na temelju onoga što sam čuo o franjevaštvu za vrijeme pripremnih duhovnih vježbi pred novicijat, obukao franjevački habit s radošću i ponosom. Nisam još znao za neke posebne teškoće glede toga „ulaska“. Sjećam se da mi je majka upravo pred odlazak u novicijat govorila: "Sine, nemoj ti ići u Sutjesku ako ti je teško!" Onda to nisam razumio, ali se dobro sjećam ovog događaja iz istog vremena. Naime za vrijeme uskrasnih blagdana 1946. bili smo ja i moja mlađa sestra, koja je bila kandidatice časnih sestara, kod kuće. Ona hoće na nekakvu "igranku" u naše "kolonije", a mama joj ne dozvoljava. Na njeno navaljivanje mama reče: "Ako hoće Vlado tamo ići, onda možeš i ti". Ja nisam htio ići na tu nekakvu mojoj sestri zanimljivu "igranku", jer niti me je to zanimalo, niti sam znao o čemu se tu radi i što se tu igra, pa nisam uopće razumio ni onu maminu "opomenu". Nisam još znao što bi to moglo biti teško u Sutjesci kada toga nije bilo do sada. I otišao sam u Kraljevu Sutjesku kao na daljnje "školovanje".

O odgojnim metodama u novicijatu onoga vremena teško je govoriti samo na temelju sjećanja, a da bi to bilo uistinu ispravno. Ja osobno mogu reći da su to bile iste metode kao i u sjemeništu, samo strože: disciplina, pouka i posebno šutnja. Pouke, s jasnijim usmjerenjem prema cilju "biti fratar", pogotovo kad imaš na sebi i fratarski habit, bile su sasvim korektne, uz uvjet da si dovoljno zreo, pa da i sam možeš nešto zaključiti, te na temelju svega toga se slobodno odlučiti hoćeš li biti fratar ili ne. Dakle trebalo je sebe u tome "kušati". Srž i bit uzvišenosti poziva na evanđeosko savršenstvo, na koje su redovnici pozvani (ako su pozvani!), ja tada još nisam pravo shvaćao – ili što nisam bio dovoljno zreo da to razumijem ili što se nije dovoljno jasno o tome govorilo. Vjerojatno je ono prvo bliže istini. "Kušali" su nas svi: meštari, ali i drugi fratri, a i mi sami sebe, svatko na svoj način, koliko je znao i mogao.

Iz naše skupine trojica su prije oblačenja "krenuli u svijet", a i tokom novicijata isto tako trojica po školi starijih kolega od nas šestoškolaca.

Svakodnevni život u novicijatu za me je bio vrlo zanimljiv, pogotovo što su s nama bili i đaci hercegovačke provincije, različite dobi.

Ako se uvaži distinkcija "vrijeme kušnje" i "intelektualna (teološka) naobrazba", onda bi se zbilja moralo reći da je to bilo samo "vrijeme kušnje", a to je značilo: kroz čitavu godinu prvenstveno razmišljati o tome možeš li biti dobar franjevac, a onda i svećenik, u smislu obdržavanja redovničkih zavjeta o čemu se u novicijatu posebno govorilo. Sredstva za to bila su predavanja meštara o odgovarajućim temama, s naglaskom na ascetici, te čitanje „nabožne“ literature koja nije bila baš obilna. O nekoj općoj, dubljoj i sistematskoj teološkoj izobrazbi nije bilo ni govora. Čak nismo imali ni neki opći pregled "vjeronauka" u smislu nekakvog završnog srednjoškolskog tečaja. To je bio nedostatak, pogotovo kad se uzme u obzir da nismo učili vjeronauk u 7. i 8. razredu gimnazije. A naš "latinitas"? Stanje je bilo upravo katastrofalno. Znali smo malo latinski pasivno, ali aktivno – ma ni "beknuti"! Bilo je malo strašenja da će se govoriti latinski i da će biti tzv. "ferula", ali stvarnog pokušaja da se makar počne natucati latinski nije kod nas bilo, što je stvarno velika šteta.

Studij teologije

Mi, većinom šestoškolci, drugi novicijat poslije rata, upisali smo godine 1947/48. filozofsko-teološki studij, a da za njega nismo bili zreli. Nedostajao nam je 7. i 8. razred gimnazije s ispitom zrelosti. Naime gimnazija u Visokom bila je zabranjena, pa je uprava Provincije odredila da se studira bez obzira na to jer je valjalo "popunjavati" ratom, „Križnim putem“ i zatvorom upražnjena mjesta u Provinciji. Malobrojni od nas, pa i ja, uz studij teologije polagali smo na državnoj gimnaziji u Sarajevu privatno te razrede (6, 7. i 8.) i maturu, no to je bilo sve na brzinu, pa nas to nije učinilo nimalo zrelijima. Dozrijevali smo nekako kroz muke života u onom bezbožnom vremenu, usvajajući marljivo spoznaje „svete znanosti“ i iskustva teškoga života, jer konačno glavni cilj i jest osobno „postati svet“ i dobar svećenik za zajednicu. Za sve predmete imali smo latinske udžbenike u dovoljnom broju primjeraka, ali latinski smo jedva nešto znali. Morali smo se mnogo mučiti, pa uz teologiju učiti i latinski. Bilo je za neke predmete i hrvatskih udžbenika (Stjepan Bakšić: *Presveto Trojstvo*, Andrija Živković za moralku), ali su bili malobrojni, a za neke i slovenskih (Franc Grivec: *Cerkev*, Aleš Ušeničnik: *Pastoralno bogoslovje*). Za filozofiju smo imali skripte dr. Bonifaca Badrova, s kojima se on zadovoljavao, iako je bio latinski udžbenik „Donat“. Za psihologiju se je pobrinuo dr. Ignacije Gavran svojim posebnim „zapisima“ koje nam je stavio na raspolaganje. Bilo je još nekih skripata, ali su nam i naše zabilježbe s predavanja dobro došle. Iz njih smo učili i spremali se za ispite, za život i za rad u pastvi.

Prakse i kontakta s vjernicima za vrijeme studija nije bilo. Onda se mislilo da je već to učenje dovoljna priprema za rad i život u „pastvi“. Sama ta praksa došla je tek nakon završetka 5. godine studija.

Kao i sve ljudsko, tako i onovremeni studij teologije, i to baš u ono vrijeme u Sarajevu, imao je dobre i loše strane. Dobro je već to, i s kršćanskog i s kulturološkog motrišta, da je uopće postojala Franjevačka teologija u Sarajevu, gdje je dvije godine prije postojao zajednički franjevački teološki fakultet, priznat doduše od malo koga,

ali ipak priznat. Kad se još sjetimo da su druge dvije teologije, biskupijska u Sarajevu i franjevačka u Mostaru, prestale s radom, onda je ne samo dobro nego i odlično da je na teritoriju BiH ostala bar Franjevačka teologija u Sarajevu. Studirati na toj visokoškolskoj ustanovi, makar „društveno“ nepriznatoj, značilo je ipak nešto veliko i u širem kulturološkom smislu. Samo pak znanje koje se tu stjecalo, uza sve svoje ograničenosti, objektivne i subjektivne, bar za onaj naš „vidokrug“ značilo je mnogo. To je znanje, uz male dopunske ispite, priznavano i na drugim teološkim fakultetima (Zagreb, Ljubljana), a „latinitas“ franjevačkih učilišta priznavana je posebno na medicinskim fakultetima. Čak je stečeno znanje na našoj teologiji iz nekih predmeta bilo na zavidnoj ondašnjoj razini. Kao primjer uzet ću moralnu teologiju koja je postala moja struka.

Moja struka

U davno vrijeme, koje je još i onda trajalo, važio je kao dobar udžbenik moralke na latinskom jeziku „Noldin“. Mi smo u Sarajevu studirali moralku prema Noldinu. Dok sam bio doktorand, znam kako je bilo i u Ljubljani i u Zagrebu. U Ljubljani se taj predmet studirao pomoću skriptata na slovenskom jeziku koje su napravljene prema Noldinu, jer studenti nisu znali latinski. U Zagrebu je bilo nešto slično. Dr. Andrija Živković, koji je napisao cjelovit udžbenik moralne teologije, otišao je u mirovinu. Na njegovo mjesto došao je dr. Jordan Kuničić. On nije držao predavanja prema Živkoviću, za ono vrijeme solidnom neoskolastičkom udžbeniku moralke, nego prema svojim strogo tomističkim skriptama. Blago rečeno: ovaj studij nije bio na visini svoga onovremenog znanstvenog zadatka. To znam osobno iz jedne mjerodavne i sasvim pouzdane informacije, što se uostalom pokazalo i u našoj kasnijoj polemici oko „heringovske“ koncepcije moralke.

Govoreći općenito o dobroj strani onovremenog studija teologije u Sarajevu, usput sam spomenuo slabe strane konkretnog studija moralke drugdje, što poentira, na određeni način, dobru stranu tog studija kod nas. No to ne znači da je taj studij bio kod nas zaista i dobar. Čak bi se moglo reći da je imao jednu veliku „slabost“. Naime nije bilo posebno kvalificiranog profesora za moralku. Imali smo za ono vrijeme dobro kvalificirane profesore za druge predmete, ali za moralku nismo imali. Predavači su se mijenjali: jednom za jedan traktat ovaj, drugi put za drugi traktat onaj. Poseban je problem, kao uostalom i drugdje, bio tzv. traktat „De sexto“. O njemu se ili uopće nije govorilo ili se govorilo s najvećim mogućim oprezom. (Jedan stariji kolega pričao mi je kako je njima predavač, kad je već morao o tome govoriti, stavio na sebe stolu. No to je opća slabost onoga vremena.) Kada sam kasnije kao profesor držao braći iz provincije neko predavanje u kojem sam rekao da šesta zapovijed nije najvažnija Božja zapovijed, to je za mnoge bila kao neka revelacija.

Uopće, moglo bi se reći da ja moralka u ono vrijeme bila posve utemeljena na „jusu“ i tumačila „jus“. Spomenut ću samo nekoliko tipičnih primjera: Nije se smjelo ući u tuđu bogomolju jer bi to bila „communicatio in sacris“. Nije smio svećenik otići na sprovod kršćaninu druge crkve jer bi ga odmah pogodila kazna „suspensio a divinis“. Sjećam se i danas s velikom tugom jednog žalosnog slučaja iz Zenice 1954. godine, kad mi je supruga jednog pokojnog njemačkog inženjera koji je tada radio u Zenici na izgradnji visokih peći (a ja mu nisam smio ni grob otići blagosloviti!) rekla: „Teško je bez blagoslova ići pod zemlju.“ Nije se smjelo pričestiti one koji

se nisu stigli „na vrijeme“ ispovjediti osim neposredno (?) iza mise. Oficij se morao bezuvjetno izmoliti unutar 24 sata istog dana bez obzira na to što si čitav dan radio itd. Općenito govoreći: nije bilo uopće ili je bilo vrlo rijetko stvaralačke slobode djece Božje. Sve su određivali tzv. „pozitivni zakoni“, koji mnogo puta nisu bili ni pozitivni, to jest uistinu dobri, ni zakoni, to jest razumne uredbe.

Bez marksizma

I u drugim strukama teološkoga studija bilo je nedostataka i slabih strana. Može se sigurno mnogo toga tumačiti izoliranošću od kulturnog svijeta, koju je nametnuo komunistički režim, ali ima, bez sumnje, i vlastitih propusta. Evo nekoliko primjera: profesor filozofije nije nam o marksizmu ništa govorio. Obrazloženje je bilo: „To nije nikakva filozofija“. No ta filozofija, ma kakva bila, nametnula je polovici svijeta svoj način mišljenja. Da je profesor rekao otprilike ovo: „O tome se ne smije ili ne može slobodno govoriti“, to bismo razumjeli, ali zaniijekati marksizmu karakter filozofije uopće, mislim da je bilo krivo. Profesor crkvene povijesti obrađivao je taj predmet samo kronološki, bez ikakva pokušaja da pronade dublje uzroke povijesnim događajima i zbivanjima, dok je marksizam na sve strane širio svoju „filozofiju povijesti“. Profesor dogmatike, u predvečerje Koncila, stavljao je prevelik naglasak na encikliku Pija XII. „*Humani generis*“ koja je kao udove Kristova mističnog tijela priznavala samo one „koji priznaju papu“, dok se po Njemačkoj katolička i evangelistička služba Božja održavala u istim crkvama, a obični katolici evangelicima priznavali bar nekakvo članstvo u Crkvi. (Inače sva trojica profesora bili su doktori uglednih europskih sveučilišta.)

Portreti

Moram reći da su svi profesori na me ostavili izvanredno dobar dojam: svi su nam posredovali znanje koje nismo imali i koje nam je bilo potrebno. Svaki je imao svoj način predavanja, a predavanja su bila dobra, više ili manje. Dr. Bonifac Badrov, filozofija: precizan i koncizan u svemu, kao i njegove skripte. – Dr. Ignacije Gavran bio je profesor psihologije, ali je ubrzo, bar po sudu nekih od nas, bez opravdanog razloga premješten u Visoko. Da je ostao na teologiji, bili bismo mnogo čime više obogaćeni. Znao je naime čovjeka oduševiti za nešto, pa makar to bilo i teško. (Čim sam došao u Sarajevo, „utrpao“ mi je u ruke roman Karla Maya *Durch die Wüste*, kao i nnekoliko godina ranije Šenou, što sam sve s oduševljenjem pročitao.) – Dr. Franjo Lipovac, biblika: sama dobrota, blagost i skromnost. Velika je šteta, što je umro već s 50 godina. – Dr. Miroljub Pervan, „siromašni fratar“: zanimljiv i razgovorljiv kao i njegova crkvena povijest, sposoban uči i tamo gdje je pristup strogo zabranjen (bolnica). – Dr. Karlo Karin: strog i jasan poput Codexa. – Dr. Rufin Šilić, dogmatika: hercegovački fratar, izvanredno elokventan predavač i odličan propovjednik. Znao je tako dobro i zanimljivo predavati da si već na predavanju naučio pola gradiva, a propovijedao je tako zanimljivo da si se morao oduševiti za ono o čemu govori. Njegove su nam propovijedi bile i te kako važna literatura za našu propovjedničku praksu.

Nakon studija – Marulić

Moj životni put nakon studija krenuo je odmah u akademskom pravcu, a ona godina rada u pastvi (u Zenici 1953/54. godine) bila je „usput“. Negdje pred ređenje

ili ubrzo iza toga rečeno mi je da sam predviđen za daljnji studij. To je za mene bilo i odlikovanje i velika obaveza. Normalno je bilo za nas u ono vrijeme nastaviti studij na Zagrebačkom teološkom fakultetu, ali u svojoj pravnoj uskogrudnosti „Zagrepčani“ (glavni dr. Wilhelm Keilbach) nam nisu htjeli (?) ili nisu mogli (?) priznati semestre prije mature. Za neke je to bilo upravo porazno. Na primjer fra Vitomir Slugić, inače briljantan student i uz to glazbeno veoma nadaren, položio je maturu tek iza teologije. Zato smo pošli u Ljubljano. Tamo su nas rado primili s obrazloženjem: „Semestri oživljuju poslije mature“. Tako su mislili i neki u Zagrebu, ali se nisu mogli probiti s tim mišljenjem.

Prvotno sam bio predviđen za studij prava, a onda, jer je fra Franjo Josipović, svećenik stariji od mene 4 godine, predviđeni doktorand za moralnu teologiju, obolio na očima, pa je mene zapala ta struka. Za nju sam se tada svim umom i srcem odlučio i oduševio, te se počeo svim snagama spremati, jer je to ipak važniji teološki predmet. Kako se u početku nisam imao s kim posavjetovati, morao sam se sâm snalaziti. Kao doktorsku tezu u tom svom samosnalaženju izabrao sam „Rodo-domoljublje kao moralna dužnost“. No profesorski zbor je to odbio s obrazloženjem da bi to u komunizmu bilo opasno obrađivati. Pošao sam ipak u Zagreb po savjet. Profesor emeritus dr. Andrija Živković, koji je s fratrima na Kaptolu bio u prijateljskim odnosima i kod njih celebrirao, u jednom podužem razgovoru savjetovao mi je da uzmem za doktorsku tezu „Marko Marulić kao moralno-teološki pisac“, govoreći kako je bila njegova životna želja da netko obradi Marulića s tog motrišta, jer da je Marulić u prvome redu kršćanski etičar, a tek onda pjesnik. Odlučio sam se za tu temu, pa svim marom, nakon diplome i doktorandskih semestara, prionuo uz taj posao. Pri tome od vrlo velike koristi mi je bilo to što je zagrebački provincijal fra Damjan Damjanović „uredio“ s bibliotekom franjevačkog samostana u Varaždinu da mi pozajme glavna Marulićeva djela i da ih zadržim dokle god mi trebaju, e da ne bih morao čamiti po bibliotekama Zagreba, Zadra, Splita i Dubrovnika, jer u Bosni tih djela nema, na čemu sam svima duboko zahvalan do danas. Usput sam se „bavio malo i pravom“, upisavši (i apsolviravši) državni pravni fakultet u Ljubljani, kako bih imao neka „studentska prava“. No, naravno, moralna teologija bila je i ostala moja glavna i jedina prava preokupacija, a pravo je bilo samo usputni poslić.

Zenica – Sveti Ilija

Prema ondašnjoj provincijskoj „politici“ i mi doktorandi morali smo jednu godinu provesti u pastoralnoj praksi. Mene je zapala župa sv. Ilije u Zenici: u ono vrijeme vrlo teška i opasna župa. Naime 2-3 godine prije zenički kapelan fra Emanuel Kljajić, ni kriv ni dužan, osuđen je na smrt. Kazna mu je doduše smanjena na 20 godina, pa onda opet za nekoliko godina, ali je bio dugo u zatvoru. Uz njega je također osuđen na smrt i egzekutiran orguljaš crkve sv. Ilije, jedan bivši visočki đak (Marko Kresić), fra Emanuelov zemljak, i on nedužan. Uz to, zenički je zatvor bio pun svećenika, i fratarskih i svjetovnih, i bosanskih i hercegovačkih. To je bilo više nego strašno, pa je ta strahota visila kao Damoklov mač nad Zenicom kao pastoralnim mjestom. Tu sam iza jednogodišnje prakse jednog drugog doktoranda, fra Vitomira Slugića, došao ja u srpnju 1953. i ostao do rujna 1954. To je bila prva i jedina moja župa u Bosni. To je bila moja „prva i jedina ljubav“, kako se onda govorilo među nama za prvo svećeničko radno mjesto u pastvi. Moj kasniji pastoralni rad u hrvatskoj inozemnoj

pastvi (najprije u Nizozemskoj, a onda u Njemačkoj) bio je „silom prilika“. Naime kad sam odlukom starješinstva 1976. godine uklonjen s mjesta profesora na Teologiji, pa nisam znao kako bih izborio „pravdu“ kojekakvim žalbama na višu instancu, a msgr. Stanković, ondašnji „šef“ Hrvatske inozemne pastve trebao nužno, bar za kratko vrijeme, jednog svećenika za Nizozemsku (gdje sam bio već dva puta kao „ferijalni zamjenik“, pa na neki način bar „polukvalificiran“ za to mjesto), odlučio sam poći u „emigraciju“, u inozemnu pastvu. No i to sam primio savjesno i odgovorno, ali to nije bilo s onom ljubavlju s kakvom obično svećenici idu u pastvu. Moja je ljubav pripala službi učitelja moralne teologije i kršćanske sociologije.

Staro – novo

Mora se reći da se u kratko vrijeme, u roku od 6–7 godina od 1957. do 1963, mnogo toga i objektivno i subjektivno promijenilo na bolje. Naime na našu teologiju došlo je tada dosta mladih profesora (dr. Vitimir Slugić – ekleziologija, dr. Ljudevit Rupčić – biblika, dr. Vjeko B. Jarak – kristologija, dr. Bono V. Lekić – moralna teologija i sociologija, dr. Bono Vrdoljak – crkvena povijest, dr. Ljubo Lucić – apologetika, dr. Miroslav Kasapović – biblika, a ubrzo iza ovih još i dr. Velimir Blažević – pravo). Već ta činjenica značila je veliku promjenu na bolje, ali ne zbog toga što bi mladi kao mladi već tim samim bili bolji, nego zbog toga što se i teologija kao znanost razvija, pa su mladi, usvajajući nove znanstvene spoznaje i prenoseći ih na studente, već time donosili nešto novo i bolje u studij teologije. Neki su od onih starijih mladih profesora, jer nisu mogli prije, iza doktorata išli malo u inozemstvo (Austrija, Njemačka) da se upoznaju s novom teološkom literaturom, te da si je nabave, a također nađu i odgovarajuće teološke časopise. Oni mladi od mladih profesora čak su i doktorirali u inozemstvu (Rim). Osim toga, to je bilo pretkoncilsko, koncilsko i pokoncilsko vrijeme, što je nužno donosilo velike novosti u teologiji. Dakle osjećala se promjena na bolje u studiju teologije s novim profesorima u novom vremenu. Ta „novitas et bonitas“ studija sama je po sebi bila razumljiva i starijim profesorima. Uopće im nije bilo ništa zazorno: ta zbog toga su i slali mlade na daljnji studij.

Koliko je nova teologija novih profesora bila uistinu nova, to bi mogli ocijeniti detaljno samo dotični profesori. Sigurno bi o tome mogli nešto reći i stari profesori, koji su bili profesori tim mladim profesorima, ukoliko su se oni za taj odnos „nova - stara teologija“ uopće zanimali. Ali njih više nema. Ja osobno znam, i to smatram jednim nedostatkom, da među nama profesorima u tome pogledu nije bilo nikakve znanstvene komunikacije. Kao da se stari profesori nisu zanimali što to rade mladi, a mladi, naravno, nisu mogli govoriti starima o svojim novim pogledima u teologiji kada se oni za to nisu uopće zanimali. Nije bilo uobičajeno, na primjer, da mladi profesori održe nekakvo inauguralno predavanje pred starim profesorima i svim studentima, a bilo bi najnormalnije da to predavanje bude o temi njihove doktorske disertacije kako bi saznao i malo širi krug, a ne samo uski gremij profesora na dotičnom fakultetu temu njihova doktorskog rada.

Sociologija

Najprije nešto o sociologiji kao predmetu na našoj teologiji. To je bila posve nova struka koja je uvedena u to vrijeme (1962) i u naš studij. Jednostavno je došla naredba iz Rima da se uvede i sociologija na teološke fakultete kao obavezan predmet i ja sam

određen da to provedem kod nas u djelo. Zašto baš ja? Ne znam točno, ali vjerojatno zbog toga što je tada, unutar profesorskog zbora, a i u širim teološkim krugovima postojalo mišljenje o subsumaciji sociologije moralnoj teologiji, pa je zato ta dužnost mene zapala. Sjećam se da se za vrijeme moga studija moralke govorilo kako je sva sociologija sadržana u traktatu "De contractibus" koji se obrađivao u sklopu 7. zapovijedi "Ne ukradi". To je mišljenje naravno krivo, ali je postojalo usprkos činjenici što je sociologija posve samostalna znanost i bar sto godina već u to vrijeme bila stara. Iako nestručnjak, morao sam je predavati. Kad sam bio u Njemačkoj (Köln: svibanj – prosinac 1961) malo sam se informirao o tome predmetu. Htio sam čak upisati nekoliko semestara "christliche Soziallehre" kod prof. Höfnera, da bar nešto naučim od stručnjaka te da ne budem posve samouk. Položio sam i potrebni ispit iz njemačkog jezika kako bih se kao stranac mogao upisati na jedan njemački fakultet te uspješno slušati predavanja. No uprava Provincije to nije smatrala potrebnim, pa sam se iste godine vratio u Sarajevo. S nekoliko priznatih udžbenika kršćanske sociologije, koji su mi služili kao podloga za predavanje, počeo sam predavati taj predmet, a skripte o općim principima katoličke sociologije studentima sam napravio prema Jakob Fellermeier: *Abriss der katholischen Gesellschaftslehre* (Freiburg im Breisgau, 1956), dakle tada novijem udžbeniku. Kasnije su i u Zagrebu tiskane dobre knjige iz raznih područja nemarksističke sociologije, pa sam i ja proširivao svoje sociološko znanje i prenosio ga studentima. Valjalo se naravno osvrtni i na marksističku sociologiju. U tomu mi je mnogo pomogao udžbenik marksističke sociologije *Uvod v družbene vede* moga profesora s pravnog fakulteta u Ljubljani dr. Jožeta Goričara, kod kojeg sam taj predmet kao student morao polagati, onako kako je napisan, naravno uz potajnu kritiku, a kasnije kao profesor i uz javnu. (Taj udžbenik bio je dosta poznat, pa su ga upotrebljavali, dakako prevedenog, i studenti raznih sarajevskih fakulteta.) U to je vrijeme u sociološkim krugovima digla veliku prašinu opširna knjiga prof. Radomira D. Lukića s beogradskog pravnog fakulteta *Sociologija moralna*, pa sam se i na nju u predavanjima i sociologije i moralke morao posebno osvrtni. Dakle, sociologija s raznim svojim granama (sociologija religije, sociologija moralna, pastoralna sociologija i dr.) bila je velika novost na našoj teologiji.

Moralka

Glede svoje prave struke, moralne teologije mogao bih puno, i to s pravom, govoriti, ali pokušat ću ipak biti što kraći. Ne moram sve ovdje reći jer postoje o tome i neki "zapisi". (Pogledati moje rasprave s prof. Jordanom Kuničićem o opravdanosti kristocentrične moralke u *Dobrom Pastiru* iz 1964. godine; te rasprave postoje i kao separat pod naslovom "Dijalog o Häringu".) Kao prvo, što nije nikakva moja osobna zasluga, nego plod određenih povijesno-providnosnih okolnosti, spomenuo bih da sam ja bio prvi profesor moralke, posebno stručno osposobljen za to na našoj teologiji. Dalje, opet stjecajem istih okolnosti, ali i osobnim zalaganjem, ja sam uveo na našu teologiju studij moralke prema glasovitom inovatoru katoličke moralne teologije Bernhardu Häringu. Naravno, nije ni Häring "pao s neba". On je plod bingenske škole, koja je odavno zastupala naprednu struju u razvoju katoličke moralne teologije, a pred Koncil upravo u Häringu došla je do svoga vrhunca. Baš Häringovo prikazivanje i naučavanje katoličke moralne teologije (*Das Gesetz Christi*, kasnije produbljen, proširen i pod naslovom *Frei in Christus*) odobreno je i usvojeno na

Koncilu. To dokazuje onaj glasoviti tekst iz Koncilskog dekreta o odgoju i obrazovanju svećenika gdje se govori o obnovi moralne teologije jer je taj tekst doslovno Häringov, što sam odmah iza objavljivanja Dekreta mislio i tvrdio. Taj tekst zapravo je sažetak Häringova koncepta katoličke moralke i glasi: "Specialis cura impendatur Theologiae morali perficiendae, cujus scientifica expositio, doctrina S. Scripturae magis nutrita, celsitudinem vocationis fidelium in Christo illustret, eorumque obligationem in charitate pro mundi vita fructum ferendi". (*Optatam totius*, 16). Tko je imalo poznao Häringovo znanstveno "ilustriranje" uzvišenosti kršćanskog životnog poziva, mogao je bar naslutiti, ako ne i znati, da je gore citirani tekst Häringov, te da onda pokoncilska moralka mora biti häringovski usmjerena. Za to svoje mišljenje htio sam imati i pravi dokaz. Jednom, negdje 80-ih godina prošloga stoljeća, susreo sam profesora Häringa, tada već prilično bolesnoga od raka na grlu, i izričito ga upitao: "Poštovani profesore, jeste li ovaj tekst (citirajući ga doslovno na latinskom) Vi formulirali?" Jedva čujnim glasom odgovorio mi je potvrdno. Iako je bolest raka u grlu zloguko napredovala, on je usprkos tome išao svijetom i uz pomoć govora drugih držao predavanja o "uzvišenosti kršćanskog vjerničkog poziva". Tada smo dakako izmijenili nekoliko misli o recepciji njegova djela kod nas Hrvata i mojem populariziranju njegova koncepta moralke kod nas, ali ga naravno nisam ni mogao ni smio previše zamarati. Kad sam spomenuo da je šteta što je baš sada preveden *Das Gesetz Christi* na hrvatski, a ne *Frei in Christus*, kad se već pojavilo ovo djelo, odgovorio mi je: "Možda je i bolje tako".

Da napokon završim o Häringu i sebi. Nisam mogao dati studentima Häringa odmah kao udžbenik, a i ja sam ga dobio na poklon, no čim su se u Ljubljani pojavile "häringovske skripte" profesora Štajnera, uspio sam ih odmah nabaviti i dati studentima kao udžbenik.

(*Nastavak slijedi*)

Podmilačje - dokumentarni film o svetištu sv. Ivana Krstitelja

Film *Podmilačje - dokumentarni film o svetištu sv. Ivana Krstitelja* predstavljen je 9. prosinca 2011. u dvorani „Vijenac“ Nadbiskupijskog pastoralnog instituta u Zagrebu u organizaciji franjevačke župe sv. Marije Anđeoske – Sesevska Sopnica i Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko iz Zagreba. Na praizvedbi dokumentarnog filma u Zagrebu o svetištu sv. Ivana iz Podmilačja, za koji je režiju i scenarij napisao Vlatko Filipovića, bilo je nekoliko stotina gledatelja, a u ime organizatora moderator je posebice pozdravio g. Blaža Žilića predstavnika Ministarstva kulture Republike Hrvatske, prof. dr. sc. Dragana Primorca donedavnog ministra Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, g. Stipu Zebu predstavnika grada Zagreba, kulturnog atašea Svjetskog saveza Roma g. Totija Dedića, g. Stjepana Beroša, g. Hermana Vukušića, g. Šimuna Babića predsjednika Ramske zajednice u Zagrebu, zatim predstavnike medija, svećenike, franjevce, časne sestre, cijenjene goste, prijatelje i članove Udruge.

U adventskom vremenu u ozračju sadržajno različitog medijskog blještavila, u ozračju moralne, gospodarske i svake druge krize ljudskog duha, naracija dokumentarnog filma o povijesti i sadašnjosti svetišta svetog Ivana Krstitelja iz Podmilačja kod Jajca utire put u stvarnu ljudsku Nadu, Krista, pokazujući čudesno djelovanje Božje milosti u čovjeku, u Crkvi, u Božjem narodu.

U ime organizatora nazočne je pozdravio župnik franjevačke župe Svete Marije Anđeoske – Sesevska Sopnica fra Zdravko Dadić. Potom je o nastanku ideje snimanja dokumentarnog filma o svetištu svetog Ivana Krstitelja emocionalno govorio sam režiser i redatelj filma g. Vlatko Filipović za koga je, kako ističe, snimanje filmova smisao života, a teme o kojima u svojim filmovima promišlja trajne su bosanskohercegovačke teme poput kamena, običaja, planinskog sela, stećaka, kraškog polja, obreda, obitelji, franjevaca, suživota, susreta religija i sl. Nakon govora redatelja filma o sv. Ivanu Krstitelju iz Podmilačja, o dojmovima pastoralnog teologa o tom dokumentarnom filmu govorio je dr. sc. Tomislav Markić istaknuvši glavne tematske cjeline filma. Nakon osvrta dr. Markića slijedila je projekcija filma o sv. Ivanu

Uredništvo

Kristitelju iz Podmilačja koja je trajala oko 45 minuta. Na kraju je čuvar i župnik svećišta sv. Ivana Krstitelja iz Podmilačja fra Zoran Mandić istaknuo smisao cijelog filmskog projekta te se zahvalio svima koji su na bilo koji način pridonijeli predstavljanju filma u Zagrebu. Zajedničko druženje astavljeno je uz prigodno osvježenje koje su sponzorirali Branko Babić, Ivan Spajić i župa sv. Marije Anđeoske Sesevetska Sopnica.

Ljubav i solidarnost

Na poticaj nekih članova Udruge predsjedništvo Udruge obratilo se za solidarnost obitelji Brandić riječima: dragi prijatelji, poštovani članovi Udruge, član naše Udruge Damjan Brandić teško je bolestan. Opaka i duga bolest iscrpila je njegovu obitelj duhovno i materijalno te joj je potrebna pomoć u svakodnevnoj skrbi za bolesnog Damjana. Stoga ovim dopisom pozivamo članove Udruge da, pored toga što suosjećamo s obitelji Brandić u teškoj situaciji, sukladno pojedinačnim mogućnostima pokažemo našu konkretnu solidarnost u korizmenim danima u kojima naše molitve ispunja razmišljanje o spasiteljskoj ljubavi i trpljenju. U svjetlu nadolazećih blagdana, dragi prijatelji, pomognimo našem kolegi i prijatelju, njegovoj obitelji, u ovome za njih teškom razdoblju.“

Ovom pozivu odazvali su se brojni članovi i iznos koji je sakupljen predan je obitelji Brandić koja je od srca zahvalila svim članovima Udruge.

SUVREMENA SAKRALNA UMJETNOST U OBNOVI ŽIVOTA U BOSNI I HERCEGOVINI

(Prilog razgovoru o gradnji i uređenju naših crkava)

Uvodne pripomene:

1. Prilog je nastao iz uvjerenja kako je naša sadašnja kriza duboka i široka, uistinu velika kriza. Možda jedna od najtežih ili, zapravo, NAJTEŽA KRIZA što ju je kršćanstvo u svojoj povijesti proživljavalo.

2. Čini se kako mi, promatrano u cjelini, te ozbiljnosti krize nismo svjesni i kako se, ako se njezina ozbiljnost uopće uočava, navode pojedini razlozi što su jednostrani i samo djelomice istiniti.

3. Bilo bi stoga prijeko potrebno ozbiljnije se pozabaviti ovom našom krizom pa, sljedbeno tome, i njezinom ozbiljnošću i sveobuhvatnošću. Isticanje pojedinih sastavina ili čimbenika krize neće bitno promijeniti naše stanje.

4. Sve što mi – u vezi s takvom krizom – poduzimamo, mora po svojoj sveukupnoj vrsnoći BITI IZNIMNO, mora visoko nadilaziti naš prosjek, mora biti istinsko i snažno IZNENAĐENJE. S time u vezi iznosim primjedbe što bi mogle pobuditi našu pozornost i želju kako bismo u tom smislu pristupili poželjnim pothvatima.

Vjeko Božo Jarak

Franjevačka kapelica u Srebrenici

Nakon duga razdoblja franjevci su se konačno vratili u Srebrenicu – svoje prvotno ognjište. To je veoma dobro, i to je povijesni događaj. Kao zoran znak toga događaja podignuta je kapelica. Izgrađena je na malenu prostoru, jer drugoga nije bilo. Nu to i nije bitno. Bitno je nešto drugo što bio moglo biti izgrađeno i urađeno, a nije. Još nije. Kapelica bi, posve neovisno o svojim izmjerima, trebala PONOSNO izražavati svoju ukorijenjenost, sraslost i postojanost franjevačke opstojnosti i djelatnosti u Bosni. Primjerice: građena kamenom, drvetom i željezom, monumentalna kapelica. Morala bi biti oplemenjena tvorevinama što su nekoć krasile Bosnu: kovanim elementima (kreševskih kovača!), mozaicima i keramikom, o čemu svjedoče ostaci na Ilidži i Bobovcu, intarzijama i inkrustacijama, tkanjem i vezom, o čemu svjedoči cijela naša srednja Bosna.

Tako izgrađena i uređena kapelica mogla bi biti zrcalom franjevačke Bosne. Sadašnja to nije i ne može biti! Nju treba premjestiti!

Kao poticajni primjeri mogu poslužiti brojne kapelice uz granicu Francuske i Španjolske, odnosno brojne male crkve što su u Europi izgrađene u doba kršćanske renesanse – sve biser do bisera, a više-manje sve malene! Pri ovome razmišljanju treba uzeti u obzir kako se u okolici Srebrenice zbio događaj što će u ljudskoj svijesti neprestance rasti i jačati, a to znači: privlačit će sebi mnoštvo ljudi. Mnogi će od njih poželjeti vidjeti i kolijevku franjevac – franjevački simbol franjevačkoga života i rada, franjevačke opstojnosti u Bosni! Ne bi bilo dobro ispustiti to iz vida!

Franjevačka crkva u Potočanima

U toj je crkvi nedavno naslikana velika slika – zidno slikarstvo, ali *ne fresco buono!* Doima se kako je oslikana cijela crkva, i to neobično vatrenima bojama. Time je

prigušeno drugo umjetničko djelo – križni put izrađen prirodnim kamenom u duhu tonskoga slikarstva. Te dvije umjetnine ne idu zajedno, ne tvore poželjan sklad. One su, što više, u trajnu neskladu, pri čemu velika slika ne dobiva ništa, a tihi križni put gubi mnogo. Trebalo bi pronaći novo rješenje. Najjednostavnijim se čini ovo:

Križni je put radio akademik Đuro Seder, naš veoma cijenjen slikar. Ovdje je poželjno i potrebno istaknuti jednu njegovu vrlinu po kojoj mu je malo koji umjetnik ravan: on se svojim umijećem, premda je izuzetan i uvijek svoj, zna i hoće prilagoditi i napraviti sliku koja nikoga neće potiskivati, nego će mu pripomoći kako bi još više došao do izražaja. Izvrstan je primjer crkva sv. Ante u Sarajevu! Tu se akademik Seder prilagodio već izvedenim prozorima slikara Ive Dulčića, pa njegova zidna slika zajedno s Dulčićevim vitrajima pjeva divnu melodiju. To se također moglo vidjeti na Plehanu, u Koraću i u Svilaju. Polazeći od toga, moglo bi se za Potočane naći rješenje. Našao bi ga zacijelo akademik Seder. On bi mogao izraditi drugi križni put ili, za sada, skice novoga križnog puta za Potočane, a sadašnji iz Potočana premjestiti u neku drugu crkvu u kojoj radovi na unutarnjem uređenju istom predstojе. Time bi i akademiku Sederu bila na dostojan način nadoknađena učinjena šteta.

Franjevačka crkva u Koraću

Pri uređenju ponutrice nekadašnje crkve u Koraću umjetnici što bijahu dolazili u Koraće i oni što bijahu pitani za savjet bijahu jednodušni: crkva je „suviše uobičajena“, mrtva i, unutarnjim rješenjem lađe, neprikladna za dobro uređenje. Jedna od naših najvećih žena umjetnica, Ksenija Kantoci Šimunović, vidjevši našu nemoć pri spomenu potrebe građevinskih zahvata u crkvi, preporučivala je: „Ukrasite svetište, učinite neka zablista, pa kad netko uđe u crkvu, odmah će biti privučen na svetište i „zaboravit“ će gledati prostor crkvene lađe!“ U Koraću je tako učinjeno!

Nu sada se radi nešto drugo. Gradi se crkva koja je kudikamo „uobičajenija“ od one što bijaše „suviše uobičajena“. Problem što je sada izbio u javnost jest naša nedostatna svijest o odgovornosti! Mi svoje vjernike vraćamo u primitivizam davno minulih dana! Ne usmjerujemo ih prema budućnosti, nego ih vraćamo u prošlost u kojoj nikada nismo trebali biti. Kad je spomenuta (nekadašnja) crkva građena, imali smo Meštrovića i niz drugih istinskih umjetnika svjetskoga glasa! Nu mi smo izabrali nešto svakodnevno, uobičajeno, mrtvo! Sad bi se nad tim trebalo zamisliti! Imamo velikih i izvornih umjetnika. Nitko nam ne priječi s njima se savjetovati. Ovdje neka bude spomenuto jedno ime: dr. Slavica Marković, ravnateljica Grafičkoga zavoda Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Potrebno je ipak nešto kazati. Pri uređenju nekadašnje crkve u Koraću naši su vjernici pokazali svoju ljubav prema crkvi, ali i svoje sposobnosti da idu u susret budućnosti! Bijahu ponosni, radosni i zahvalni sa svim što je u crkvi urađeno! Sadašnjom gradnjom (i građevinom) taj je duh prodora u budućnost uzdrman, a trebalo ga je respirirati. Podcijenili smo svoje ljude, gurnuli smo ih u primitivizam, a što je po nas najgore: bit će to naš primitivizam! Upravo ono što je u Europi odavno poznato: „vulgarni rimokatolicizam“. Taj sada caruje u gradnji naših crkava!

Problem je naša nedostatna svijest o odgovornosti

Ima li netko gledom na to dvojbi, neka pogleda crkvu u Drijenči i usporedi građevinu i umjetnine u njoj! A ipak se treba upitati: jesmo li mi predvoditelji svoga

naroda ili smo vođeni svojim primitivizmom, a one što našem „vulgarnome rimo-katolicizmu“ ne plješću, krstimo raznim imenima! Nu ipak, od osobne odgovornosti nitko i nikada ne može pobjeći!

Franjevačka crkva na Plehanu

Pri uređenju ponutrice nekadašnje franjevačke crkve na Plehanu zbililo se isto što i kod uređenja crkve u Koraću, samo u mnogo jačoj mjeri, i tu nije bilo, promatrano s naše strane, poželjna oduševljenja pojedinih svećenika (franjevaca)! Oni nisu dobro ocijenili stanje u crkvi. Jedan je jednostavni vjernik, poljodjelac, promatrao pokrajnji oltar sv. Ivana Krstitelja i na koncu sažeto ustvrdio: „Sve je crvica izjela!“ Prije ili kasnije, sve se moralo obnavljati, jer bijaše propalo, samo ta propalost pri površnu promatranju nije bila uočljiva.

Nu tada su za tu crkvu prinesene žrtve (smrt pok. Ante Juriča i dr.), i crkva je dobila umjetnine kakvih i kolikih ni jedna crkva u Europi nije dobila! Dakako: ako kao odrednicu uzmemo 1945!

Kad se dogodio ratni vihor i crkvu na Plehanu pomeo, s crkvom se dogodilo isto što i 1978-1985: izgrađena je nova crkva, prema mišljenju stručnjaka izvrsna crkva, vjerojatno najljepša što je u Europi izgrađena poslije Drugoga svjetskog rata. To je razlog zbog kojega treba odati priznanje svima što su za to zaslužni, posebice onima što su muku mučili oko njezine izgradnje. Sad je pitanje samo jedno: hoćemo li na tome putu posustati, posumnjati i – izgubiti se na stranputici? Treba se prisjetiti nedovršenih crkava, odnosno zvonika u Europi! Ima samo jedno pravo rješenje:

Pronađen je veliki umjetnik graditeljstva, maestro svjetske klase, koji je za projekt crkve na Plehanu dobio najveća priznanja ponajboljih naših i svjetskih stručnjaka, među kojima je i naš vjerojatno najveći stručnjak prof. dr. Radovan Ivančević. Uz arhitekta projektanta treba ostati! S njime možemo ostvariti ono najbolje i najljepše, a bez njega možemo upropastiti ono što je uistinu najbolje i najveće. Treba nam truda, strpljivosti i nadasve pouzdanja! Što nije moguće uraditi danas, bit će moguće sutra i prekositra! Svi koji u tom smislu vode bilo koju našu zajednicu i bilo koju skupinu, zajednicu našega naroda, moraju, makar puzeći, poticati sve ostale: naš je cilj ispred nas i iznad naših poimanja! Treba nam uz to pomišljati i na čisto ljudski poticaj: lijepo će biti onima što će jednoga dana čuti kako je UNESCO novu plehansku crkvu prihvatio pod svoju zaštitu. To će zacijelo dočekati, ostanemo li uz projekt, kao što to sigurno neće dočekati bude li projekt pokvaren samovoljnim i neodgovornim zahvatima u nj.

Fra Nenad Dujić u povodu stote obljetnice rođenja

Branka Jukić,
priređila

Nenad Dujić rođen je u selu Rasno (Rastno) župa Busovača 11. siječnja 1911. godine od oca Luke i Ruže rođene Vujica. Krstio ga je već sutradan, 12. siječnja, fra Marijan Miličević u župi Busovača kada je dobio krsno ime Pavo. (*Matica krštenih* (MK) župe Busovača, godina 1911, svezak IV, stranica 11, broj 7.) U MK napisano je da mu se otac Luka preziva Duić, dok svi fra Nenadovi dokumenti u prezimenu imaju "j" odnosno prezime Dujić. U Matici je upisano ime Pavo, a u svim kasnijim dokumentima stoji ime Pavao. Prema MK ime sela je Rastno, a u ostalim fra Nenadovim dokumentima ime sela je Rasno, kako se i danas zove. Fra Nenad je uvijek govorio da je on s Ćosina Greba, ime zaseoka koji je udaljen nešto više od kilometra od izlaska iz Busovače u smjeru Kaonika. Opravdano je pretpostaviti da su mu se roditelji, dok je on bio još malo dijete, preselili s Rasna na Ćosin Greb. Danas se taj zaseok češće naziva „Kod Gudelja“. Pučku školu završio je u Busovači (1919-1923), Franjevačku klasičnu gimnaziju u Visokom (1923-1932), a godinu novicijata u Fojnici (1929-1930). Ulaskom u novicijat, kako je u to vrijeme bio običaj, uzeo je i novo redovničko ime fra Rastko – Nenad. Ime fra Rastko – Nenad nalazi se samo na dokumentu svjedodžbe o ispitu zrelosti, dok je pretpostaviti da je ime fra Rastko nestalo polaganjem svećanih zavjeta 1933. godine. Redoviti filozofsko-teološki studij završio je u Sarajevu na Franjevačkoj bogosloviji (1932-1937). Od 12. listopada 1936. do 2. siječnja 1937. u Skopju, u Bolničarskoj četi, služio je redovni vojni rok s napomenom da se samo na vojničkoj ispravi nalazi Bošnjak – Dujić (Luke) Pavao. Za svećenika je zaređen 20. lipnja 1937. godine. Iste godine imenovan je kapelanom u Bugojnu, gdje ostaje do 1938. godine. U jesen 1938. godine upisao je studij glazbe na Hrvatskom državnom konzervatoriju u Zagrebu. Nakon četiri godine redovitog studija u lipnju 1942. godine diplomirao je iz skladbe – nastavnički smjer. Već u jesen iste godine imenovan je profesorom na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Visokom. Tu je djelovao do 1945. godine kada je premješten na Franjevačku teologiju na Kovačićima – Sarajevo. Iste godine bio je uhićen. Sudilo mu se kad i vlč. Ivanu Čondriću i fra Franji Šlafhauzeru (oba osuđena na smrt i strijeljana) te bogoslovima fra Anti Kozini i fra Valeriju Voloderu. Fra Nenad je u tom procesu oslobođen optužbe. Uz profesorsku službu i službu zborovođe na Teologiji obavljao je i službu vikara u samostanu, a u isto vrijeme bio je i magistar bogoslova. Kada su komunističke vlasti 1947. godine oduzele zgradu Teologije, skupa s profesorima i studentima u svibnju 1947. godine prešao je u franjevački samostan sv. Ante na Bistriku. Tu fra Nenad ostaje do studenog 1948. godine kada je premješten za duhovnog pomoćnika u Tolisu. U ožujku 1949. godine fra Nenad je imenovan za vikara i diskreta toliškog samostana. Na proljeće 1949. godine imenovan je gvardijanom i župnikom u Fojnici. Fra Nenad je ponovno uhićen 9. rujna 1949. godine, a pušten 9. veljače 1950. godine. U Visokom je 1951. godine ponovo profesor na gimnaziji, gdje ostaje do 1953. kada je premješten u Kraljevu Sutjesku. U ljeto 1955. godine dolazi u Fojnicu i tu ostaje do

konca života. Umro je u bolnici na Sokocu 22. ožujka 1966. od upale pluća u 56. godini života (www.fojnica-samostan.com).

Stota obljetnica rođenja fra Nenada Dujića obilježena je 22. listopada 2011. godine u franjevačkom samostanu u Fojnici prigodnim programom s euharistijskim slavljem koje je predvodio prof. fra Anto Kovačić na kojemu su pjevali „Zbor župe Fojnica“, „Viteški akordi“ i „Mješoviti zbor đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko“. Nakon svete mise bila je prigodna akademija na kojoj je prof. dr. Mirna Marić govorila o glazbenom djelovanju bosanskih franjevaca od XVII. do XX. stoljeća. Prof. fra Anto Kovačić govorio je pak o vrednovanju djela fra Nenada Dujića, a o životu i djelu fra Nenada Dujića fra Franjo Miletić. U glazbenom dijelu akademije izvođene su skladbe fra Nenada Dujića: *Dušo Kristova* i *Ave Maria* u izvedbi Pontanima; *Četveroglasna fuga* (orgulje) u izvedbi mr. Milana Lucića; *Gudački kvartet* u izvedbi studenata MAS; *Troglasna fuga* (Damir Iviš); *Pjesme iz Bosne, Rondo I.* (klavir) u izvedbi mr. Marije Marić te *Rondo II.* u izvedbi studenata MAS. Na kraju programa uvaženi prof. dr. Besim Spahić i prof. dr. sc. Ivan Šarčević predstavili su slike Asada Dž. Nuhanića koje su bile predmetom aukcije za prikupljanja novčanih sredstava za projekt stručnog postava muzeja samostana u Fojnici (www.fojnica-samostan.com).

O navedenoj akademiji izvijestila je i službena stranica provincije. Tako navodi da je misnim slavljem, svečanom akademijom i prigodnim koncertom, u samostanu Duha Svetoga odan homage fra Nenadu Dujiću (1911-1966), velikom glazbeniku čije djelo tek treba valorizirati na objektivni i temeljit način. Ovaj događaj u fojničkom samostanu početni je korak, a uz svesrdnu potporu gvardijana fra Nikice Vujiće i sve subraće, glavni je inicijator fra Franjo Miletić, još uvijek aktivni fratar koji je uz sve redovite dužnosti dao sebi u zadatak na svjetlo dana izvući, što je više moguće, djelatnost znamenitih franjevaca koji su ili rođeni ili su glavninu života i rada proveli u Fojnici.

„To je najmanji dug koji se može vratiti ljudima koji su u širenje kulturnog obzora ne samo fojničkih katolika, utkali darovitost od Boga dobijenu, dušu i razbor“ – rekao je na prigodnoj akademiji fra Franjo Miletić, te u sažetom referatu predstavio život i stvaralaštvo fra Nenada Dujića kojeg se sjećaju stariji Fojničani koji su pjevali u crkvenom zboru 50-tih godina prošlog stoljeća, a kojeg je vodio i za zbor prilagođavao mnoge pjesme, upravo fra Nenad. On je skladao duhovnu, instrumentalnu i nešto malo svjetovne glazbe.

„Fra Nenad je živio u vremenu koje mu nije bilo naklonjeno (dva puta je zatvaran ispitivan od strane komunističkih službenika), ali ostao je zapamćen od svojih studenata, đaka i pjevača kao drag profesor i omiljen zborovoda“ – zaključio je fra Franjo, a profesor glazbe fra Anto Kovačić na akademiji naglasio kako upravo ovaj događaj može biti pokretač glazbenim znanstvenicima da se više zainteresiraju za glazbenu ostavštinu fra Nenada Dujića. Na akademiji je o glazbenom stvaralaštvu franjevaca Bosne Srebrene od XVII. do XX. stoljeća govorila i prof. dr. Mirna Marić. To je i tema njezine doktorske disertacije, a u samostanskoj je crkvi izrekla jednostavne, lijepe riječi: „Fra Nenad je radio i djelovao za narod kako bi mu susret s Bogom, na misi kroz glazbu, bio draži i bliži, a nije razmišljao o tomu hoće li njegovo stvaralaštvo ikada dobiti priznanja i nagrade.“

Priznanje pak od vjerničkog puka (a došli su i Busovljaci, Busovača je rodno mjesto fra Nenadovo) nije izostalo na koncertu na kojemu su izvedena djela fra

Nenada Dujića. Veličanstven je doživljaj bio slušati, izdvajamo, *Ave Marija – Ti si sunce svijeta*, u izvedbi Zbora Pontanima iz Sarajeva kojim je ravnao Ivan Katavić. To se pamti i želi ponovno čuti, kao i, recimo, *Rondo za glasovir* koji je izvela mr. Marija Marić, ili troglasna fuga (na orguljama je bio Damir Iviš). Osim njih autor-ske sklade fra Nenada Dujića izveli su još i Viteški akordi, Studenti Muzičke aka-demije Sarajevo, kvartet u sastavu Sanja Tavić, Anamarija Marić, Amila Muhare-mović i Adrian Ivičević. Četveroglasnu fugu predstavio je mr. Milan Lučić, a bilo je dojmljivo i izvođenje „Dušo Kristova“ što je opet maestralno učinio Interreligijski zbor Pontanima.

Na misi su pjevali još i Mješoviti zbor daka Franjevačke klasične gimnazije „Fra Borivoje Piplica“ Visoko i Veliki zbor „Fra Nenad Dujić“ župe Fojnica koji vode s. Simplicija Budimir i Damir Iviš. Izuzetno lijep program u povodu obilježavanja stote obljetnice rođenja fra Nenada Dujića zaokružen je otvaranjem aukcijske izložbe dvadeset pet slika koje je samostanu Duha Svetoga darovao profesor na Saobraćajnom fakultetu u Sarajevu Asad Dž. Nuhanović kao znak zahvale franjevcima koji uvijek nastoje širiti mir, dobro i toleranciju, kako je istaknuo sam donator, a što je zemlji Bosni i Hercegovini, i danas, i te kako potrebno. Slike se, naravno, mogu razgledati i kupiti i sljedećih dana, a prihod ide za uređenje samostanske umjetničke postavke.

Gvardijan fra Nikica Vujica posebno zahvaljuje svim donatorima (Općina Buzovača, Općina Vitez, Općina Fojnica, Pitara Glavočević, MIS Stanić, Boreas, Hotel Stari grad, Pekara Cvjetković, Pekara MAK, Igor i Ivana Bošnjak, Slavko Bošnjak, Mesnica Šandor, Mesnica Meša, Radio Marija, TV KISS, Asad Dž. Nuhanovic, Foto Pavlović, Štamparija Fojnica, Mijat Tuka, Župa Uskoplje, Župa Bugojno i Župa Brestovsko) bez kojih ne bi bilo moguće ovaj veliki događaj realizirati.

Fra Borivoj Piplica - nasmijana ljudska duša

Anto Dugonjić

Kada sam nedavno u *Svjetlu riječi* pročitao kako je na jednoj priredbi nastupio i pjevački đачki zbor Franjevačka klasične gimnazije u Visokom pod imenom fra Borivoj Piplica, potekla je u meni bujica sjećanja na fra Borivoja, našeg visočkog profesora.

Kada sam ja stigao u Visoko (šk. g. 1955) fra Borivoj je bio u dobi od 35 godina (r. 1920. + 2000) i već na prvi dojam isticala se njegova pristala muževna vanjština, izvanrednog šarma, ali ubrzo će dojmom prevladati njegov spontani, moglo bi se reći očaravajući smijeh.

Premda mi profesor u mome četverogodišnjem školovanju u našoj visočkoj gimnaziji nije redovito predavao nijedan predmet; glazbeni odgoj nije tada bio u školskom programu, a povremeno nam je fra Borivoj držao satove iz vjeronauka, ali u mome živom sjećanju na fra Borivoja nakupilo se podosta zgoda iz nekih osobnih susreta i uvijek u tim uspomenama izrasta njegovo vedro, blago i otvoreno nasmijano lice.

Posebni su tako bili moji susreti s fra Borivojem za šahovskom pločom jer u to vrijeme u šahovskim natjecanjima između profesora i đaka fra Borivoj je držao prvu ploču za profesore, a ja sam neko vrijeme bio za prvom pločom na strani đaka. Naše šahovske partije odvijale su se sporije od drugih igrača. Znalo se tako događati da bi svi ostali završili svoje predviđene dvije partije (dvokružni mečevi), a fra Borivoj i ja ne bi dovršili ni prvu svoju partiju i onda bi se dogovorno to nastavljalo kod fra Borivoja u njegovoj sobi. Sporost igranja tih partija potjecala je od mene jer sam se upinjao dobiti partiju, a fra Borivoj je igrao ležernije, sigurnije i brže od mene, ali nijednom gestom nije pokazivao da mu moja sporost i upornost u igri smetaju; katkad bi samo duhovito izustio poneku primjedbu i opet bi to popratio svojim grlenim, prigušenim, prštavim smjehom.

Ne sjećam se više točno ishoda tih šahovskih igara, ali vjerujem da je fra Borivoj barem jednu partiju više od mene dobio, ali zanimljivija je sljedeće zgoda koja se poslije toga odigrala jer mi je fra Borivoj rekao da će isprobati imam li ja možda i kakvog glazbenog dara, slično kao u šahu, a vukao je paralelu iz toga što je tadašnji svjetski prvak u šahu bio ruski šahist Vasilij Smislov, inače profesor glazbe i navodilo se kako bi on ostao indiferentan ako bi netko za njega rekao da baš i nije veliki šahist, ali bi se jako uzrujao ako bi mu rekli da nije dobar glazbenik.

I tako nakon što je fra Borivoj odslušao moje do-re-mi-fa ... brzo se uvjerio da nemam ni glazbene poduke ni glazbenog dara pa mi je dometnuo. "Znaš, ti možeš pjevati, ali neka se ne čuje" i pritom se opet srdačno i dobrodušno smijao da meni nije padalo na pamet da bi se zbog toga uvrijedio.

Smijeh je kao kategorija neverbalne komunikacije (zapravo ima tu elemenata i glasovnog, ali verbalno do kraja neartikuliranog transfera) u pravilu važno sredstvo širokog spektra izražajnosti i poruka od blagih, suosjećajnih do prijetećih, agresivnih, a možda su ovi potonji i češći u našem podneblju.

Fra Borivojev smijeh pamtim doista kao njegovo osobno bogatstvo, koje je on tako spontano dijelio s ljudima oko sebe.

Uz čisto fizička obilježja fra Borivojeva smijeha ugodne suzdržane ekspresivnosti zrcalila su se tu i neka glazbena svojstva kao ritmičnost, sazvučja od tihih kaskada do salvi i akorda, ali u jedinstvu svih tih sastavnica najfascinantniji dojam bio je da dok se fra Borivoj smije, smije se u punini i njegova duša.

Osvjedočeno je da je fra Borivoj bio blag i dobar čovjek, a njegov spontani smijeh bio je i pijateljski, umirujući, reklo bi se psihoterapijski sedativan, dakle i ljekovit, a to potvrđuje da je dobar čovjek dobar svima, dobar čovjek uvijek nastoji živjeti tako da je i Bog na njegovoj strani.

Na nepatvorenu fra Borivojevu dobrodušnost budi me i jedna uspomena kada smo išli "na šetnju" pa sam bio zastao kraj jednog potočića i najedanput se iza mene ukaza fra Borivoj i uz onaj svoj neodoljivi smijeh priupita me: "Hoće li to biti novih stihova" – ciljajući na jednu moju pjesmicu što je tada bila objavljena na zidnim novinama u gimnaziji.

Koliko je samo tu bilo poticajnog ohrabrenja od strane iskusnog učitelja jednom dječarcu, poletarcu.

U jednoj drugoj zgodi, kada me profesor vidio ošišanog "na nulericu" i to u nevrijeme, usred zime, potiho se smješkajući komentirao je ... kako neke ošišane glave slične na krumpire... Naravno da se ni tada nisam mogao naljutiti na profesora – em je primjedba bila blizu istine, em je izrečena i duhovito i blago.

Sasvim su zasebna moja sjećanja povezana s fra Borivojem kada sam bio u prigodi slušati ga kako svira na orguljama u maloj samostanskoj crkvi, a često su to bile fuge i tokate, i fantazije na orguljama nenadmašnog J. S. Bacha, i ta glazba me se doimala kao neka izvanzemaljska, neko nebesko zbivanje i na neki način fra Borivoj tu ima svoju važnu ulogu, a eto i ja sam se našao u toj čaroliji, i znalo mi je kroz glavu tada sijevati na stotine misli što bi me barem nakratko ponijele do uzvišenosti života čovjeka izvan njegovih zemaljskih ograničenja, a fra Borivoj pritom kao da je ispunio onu naizgled jednostavnu poruku genijalnog J. S. Bacha koji je objašnjavao da je na orguljama lako svirati: treba samo u pravom trenutku, pravom brzinom i snagom dodirnuti pravu tipku. Takve su i moje uspomene na fra Borivoja Piplicu: pravi čovjek nasmijane čiste duše i vjerujem da ga kao takvog pamte i svi koji su ga poznavali.

Visočka matura

Kao što je dobar samo onaj sam iz kojeg se možeš probuditi i spasiti se od sanjanih sadržaja, tako se čovjek nerijetko mora sačuvati od uljepšanih vlastitih sjećanja dok se obično istodobno suočava s apokaliptičnom paranojom svakodnevice u nerijetko mizernoj i jedva podnošljivoj ljudskoj egzistenciji.

Srećom postoje radosni uzleti u sjećanju koji mogu donijeti i smiraj na nepotkupljivi svakodnevni život kao mudrosnu sublimaciju činjenice da smo uopće došli na ovaj svijet. Kao što se kroz prozor sjećanja treba čuvati privida iskrivljenih slika, tako u poodmaklim godinama treba izbjegavati Syllabus, popis zabluda, posebice čestu onu da je sve oko nas u međuvremenu postalo životno degradirano i dekadentno.

Bilježeci reminiscencije na svoje "visočke dane" (šk. g. 1955/1959) moram, između ostalog, stalno motriti na sebe da ne skliznem u primamljivu predodžbu kako time prikazujem kolektivni portret te iznimne vjerske školsko-odgojne institucije, jer ovo su samo zapisi jednog sretnog prolaznika kroz taj njegovani vrt stjecanja znanja i ponizne zahvalnosti sudioništva u životnom daru.

Ako se, uza sve ostalo znano, prihvati kao istinita i Sfingina zagonetka, one tebanske Sfinge, iz Sfingije, o čovjeku kao živom biću što jutrom ide na četiri noge, danju na dvije, a navečer na tri, postaje razvidno kako je čovjeku dano da samo u jednom svome životnom razdoblju bude na vrhuncu sposobnosti i dostignuća, a to razdoblje inicira ispitom zrelosti, što je najčešći sinonim za kolokvijalno prihvaćeni pojam riječi matura. Visočku maturu dakako ne smatram samo onim formalnoškolski propisanim završnim gimnazijskim ispitom već ukupnim školovanjem, odgojem i zapravo zajedničkim životom u okrilju franjevačke gimnazije u Visokom.

Moja školska generacija u Visoko je tada dolazila u prosječnoj dobi od 15 godina. Donosili smo sa sobom svoju različitu životnu prtljagu, u pravilu svoja iskustva iz manjih ruralnih sredina zemlje, što je, da prostite, Bosnom zovu, a stizali smo u Visoko, naše Visoko, kao u neku novu stvarnost višeg reda, a opet u Bosnu, ali tu su nam se širom otvarala vrata da našim prethodnim životima pridružimo baštinjeno bogatstvo svih ranijih svjetova, poglavito onog najljepšeg od njih, kao što su kultura, umjetnost, znanje, humanitarni dosezi.

Upravo u takvu okruženju, u tome nenametljivo, a neponovljivo bujnom prštanju izvora i fontana učenosti i dobrohotnog životnog usmjeravanja odvijala se naša visočka matura, preciznije rečeno maturacija, životno sazrijevanje iz dana u dan, iz sata u sat, iz trenutka u trenutak, gdje se uvijek moglo nešto novo naučiti o svijetu oko sebe, a i o sebi. Možda su se tada istinski javljale i prve spoznaje da je život kratak, a znanje neizmjereno.

Neprijeporna je činjenica da je ovaj zemaljski ljudski život ograničen i kratak; pa i prema studioznim predviđanjima da bi u 2050. godini srednja životna dob ljudi mogla iznositi 100 godina opet je to dvaput manje od primjerice ježinca, arktičkog kita ili šarene koi ribice iz Japanskog mora, a tek neznatno više od azijskog slona ili kornjače. S druge pak strane čovjeku je potrebno, od rođenja do osamostaljenja

Anto Dugonjić

(čijim se samim početkom smatra baš "polaganje mature") najdulje vrijeme od svih znanih živih bića, gotovo dvadesetak godina.

U samoj svojoj biti matura, zapravo maturacija, odnosno sazrijevanje kod čovjeka nikad i ne prestaje, jer maturacija nikad i ne može biti konačna i dovršena, a i kada bi mogla biti, to bi za čovjeka na ovom svijetu bio kraj, smrt prije konačnog umiranja. U ljudskom sazrijevanju "golo znanje" dakako nije dostatno za punoću života jer treba sagledati i tolike druge strane života, naučiti podnositi mnoga neugodna svakodnevna iznenađenja i sve one male, ali bolne izdaje. To je međutim životna cijena jer ako odustanemo od toga, život bi nam mogao pred očima izmaknuti.

Sazrijevanje i odrastanje jest i traženje odgovora na mnoga pitanja koja se već u djetinjstvu umnožavaju, kao što je nedovršenost poretka u prirodi, traganje za izgled izgubljenim rajevima i potraga za ljubavlju – a ljubav, opet to moramo obično na bolan način naučiti, ima tisuću lica.

Utješno je ipak da je čovjeka Stvoritelj obdario neviđenim darovima, prvenstveno ljudskim mozgom, tim otajstvenim savršenstvom prirode, sa stotinu milijardi neurona nedokučivo svrhovito funkcijski povezanih, i onim najfinijim cerebralnim strukturama kao što je 195 moždanih vijuga, sve to nam omogućuje uspostavljanje jedinstvenog polja čiste svijesti i povezanost s inteligencijom prirode. Samo ljudska svijest može proizvesti za život tako važne promjene kao što je izbjegavanje nasilja među ljudima, uspostavu mirnog i skladnog života u sebi i oko sebe.

Moderna neuroznanost, a i neke druge znanosti kao kvantna fizika, ukazuju na to da u funkcioniranju svijesti, u samim njenim temeljima bitnu ulogu imaju elektronski impulsi u moždanim strukturama što je važno za našu percepciju svijeta, ali i za naše mišljenje, anticipaciju, rasuđivanje, odlučivanje, a i empatiju, milosrđe, altruizam i druge najdublje i najviše psihičke doživljaje kojima su u samom njihovu začetku pokretači bioelektrične promjene u mozgu na celularnoj i atomskoj razini.

Duševni život čovjeka odvija se neprestano i intenzivno i neka novija istraživanja na tome polju impliciraju da čovjeku u prosjeku dnevno "prođe kroz glavu" i preko 50.000 različitih misli, najčešće fragmentarno, intelektualno-kognitivno neobrađenih do kraja, ali sve to utječe na naše mišljenje, spoznaje i ponašanje.

I kao da su to već tada znali naši visočki profesori i odgojitelji pa su nam uz predano učenje priuštiti i neke druge aktivnosti koje su nas mogle opustiti, a i veseliti, kao u moje vrijeme obvezatne "šetnje" u prirodi, često uz igranje nogometa, a u gimnazijskom dvorištu mogli smo vježbati i rukomet ili odbojku. Posebice je bilo vedro i veselo sudjelovati u đačkoj tomboli za blagdane, a i tadašnje grupno kupanje uz dirigitirane toplo-hladne tuševe znalo je donositi i neke posebne doživljaje i ventiliranje afekata kroz te nedužne kolektivne eskapade.

Već tada smo imali i početno vježbanje šutnje kao kontemplativne sinteze zbilje i svetoga što može otvoriti put udivljenja uzvišenom, ali i spoznaji da pčelinja tužaljka, kao simbol unutarnjeg svijeta boli, može postati i ljudska strašna sudbina.

Život nije uvijek baš mirisni ružičnjak i iz života nitko ne izlazi živ, ali sjećanja na život u našoj visočkoj gimnaziji u meni budi lijepe i nježne uspomene na meni bliske ljude s čijim sam dragim licima živio tada, a i sada ponajveći dio osoba s kojima se družim ljudi su iz visočke gimnazije u koje imam nepoljuljano povjerenje, a

to je ta dragocjena popudbina iz naše škole jer onaj tko ti nudi pravila življenja po zakonima reda, prirodnim, dakle Božjim zakonima u harmoničnoj ravnoteži božanskog i ljudskog učinio je sve najbolje za tebe.

Naše visočko školovanje i odgoj tako su od mladih dana poticali u nama kreativnost i izbjegavanje plitkosti u mišljenju i otvarani su nam putovi dosega zdrave doze poniznosti i čistoće duše.

U iznimno dobrim školama, kao što je i naša visočka gimnazija, potihom se, ali pouzdano bruse dragulji čovječanstva kroz kontinuum učenja i stvaranja, a što je zalog za promišljeni život u ljudskoj košnici.

Dakako, iznimno je teško stalno učiti i stjecati nove osobne i socijalne vještine, a možda je ponajteže učiti se strpljivosti, a što duhovito pokazuje i misaona parabola u kratkoj humornoj anegdoti o nestrpljivom i pobožnom čovjeku koji je molio Boga riječima: "Bože, molim Te daj mi strpljenja ... ali odmah"! Pred životnim izazovima važno je ostati slobodan, to znači ostati neskršena duha, pouzdati se u svoj um, vjeru i kreativnost te tražiti ljubav, a biblijski to je sam Bog.

Raduje spoznaja da među bivšim visočkim đacima uglavnom i nema onih s beznadno tužnim sudbinama, osim možda nekih rijetkih, povezanih s kakvim manifestnim psihotičnim procesom, i naše visočke kolege nećete susresti kako ispražnjeni, pesimistični i obamrli infantilno sjede pored (životnog) puta jer su mogli učiti kako se i životna patnja treba prihvatiti kao saveznik i radovati se činu ljubavi. Dobri odgajatelji, a i roditelji, svakako, ne smiju odgajati nesretnu djecu.

U neuroznanosti također se potvrđuje kako je pravilnim učenjem i prilagođavanjem stvarnom životu čovječanstvu i bilo moguće prijeći taj dugi i zamršeni put od prvobitnih ljudskih zajednica do suvremenih kompleksnih državnih i mnogonacionalnih asocijacija, premda taj proces, prevedeno na željeni cilj očovječenja čovjeka i kao pojedinca i kao člana ljudske zajednice, nikad neće ni biti završen.

Na kolektivnom i na individualnom planu za čestit život potrebiti su iskrenost i predanost, i samo tako se može u sjaj svijeta utkati makar i tanka nit vlastite prolaznosti. Dobrota i ljubav najvažnije su sjeme opstanka svijeta. Ipak, zdrav razum uči nas da je važno sve vidjeti i čuti, sve iskusiti, pa i ono što nam može život zagorčati, ali trebamo i tada nastaviti njegovati čiste i mudre misli da nam ne otvrdne srce od često krute svakodnevice i da izbjegnemo lomljenje vjetra nad vlastitom glavom.

Ma koliko mi to priželjkivali, ipak arkadijski idealan život nije moguć jer ljudska zajednica je sastavljena od nevjerojatno različitih pojedinaca. Tako je i moderna psihijatrija istražila da je prevalencija poremećaja osobnosti u općoj populaciji oko 10% i da većina takvih promijenjenih osobnosti uglavnom može kompenzatorno funkcionirati u svojim sredinama, ali ih sredina obično prepoznaje kao ekscentrike, čudake, ponekad tajnovite ili hladne, egocentrične osobe, a rjeđe kao nezainteresirane ili čak parazitske pojedince.

Naša gimnazija svojim profilom nije ni mogla pogodovati da se iz nje iznjedre kakvi fanatici ili neke druge ekstremne osobnosti, ali izuzeci su i tu mogući, i sam sam naišao na jednog apostatu koji se ružno verbalno odnosio prema nedavnoj svojoj školi, a što bi, in extremis, mogla biti potvrda da velika i nekritična prijateljstva, kao i takve ljubavi ne završavaju uvijek dobro.

Eto, uime kritičke analize prisjećam se jedne ne baš blistave pojave iz vremena moga visočkog školovanja, a radilo se o povremenom cenzuriranju pisama đacima; pa moglo se tu naići na kakve neugodne i tamne obiteljske tajne, koje ne svojom krivnjom pojedinci moraju nositi.

Pomišljam i na to kako je u to vrijeme moglo biti i malo više otvorenosti u komunikaciji naše gimnazije i tzv. vanjskog svijeta, prvenstveno mislim na kulturna događanja. U Visokom kao manjem mjestu nije bilo baš čestih mogućnosti posjećivanja profesionalnih kazališnih predstava ili koncerata visoke kvalitete, ali se recimo možda moglo osigurati povremeno posjet kinu kad su se prikazivala značajnija filmska ostvarenja.

Prisjećam se tako, a bio sam čini mi se u trećem razredu, da smo jedne večeri kolektivno gledali u visočkom kinu ruski film *Otelo* (snimljen 1956) u režiji S. J. Jutkjeviča u kojem je naslovnu ulogu igrao glasoviti ukrajinski glumac Sergej F. Bondarčuk, kasnije i poznati redatelj (filmovi: *Čovjekova sudbina* i *Rat i mir*, prvi sovjetski film koji je nagrađen Oscarom) a Dezdemonu je igrala glumica Irina K. Kobceva, inače Bondarčukova supruga, i ta pristala glumica donekle nadmoćne, ali hladne ljepote i u meni je tada budila primisli o idealiziranoj ženi zanosno lijepoj, pomalo i nestvarnom eteričnom biću, donekle i mističnom, kao živoj slici koja govori, gotovo bi se reklo esenciji same ljubavi, ali to me nije odvojilo od stvarnosti i sva strahovanja u tome pravcu nisu bila potrebna, jer ljepota jest važna, ali važniji je naš odnos prema ljepoti, primjerice za razliku od jedinstvenosti ljepota je ipak samo prolazna.

Film je temeljen na snažnoj Shekaspereovoj tragediji *Othello* i taj dobro napravljen film mogao nas je još zornije približiti analizi ljudske zlobe intrigantnog spletkaroša, demonskog i prijetvornog Jaga te osobnoj tragediji ljubomornog i lakovjernog venecijanskog Maura koji zaveden Jaginim varkama o njenom preljubu zadavi voljenu Dezdemonu, a kada sazna da je prevaren, plaća to vlastitim životom, a u čitavoj toj literarnoj potki Dezdemona, u liku zamamno zanosne glumice Irine, samo je simbol nedužne i čedne žrtve.

Možda se iz ove priče može povući i pitanje da li se, i koliko, barem diskretno, moglo pripremati visočke đake i za onu grublju stvarnost u tzv. vanjskom svijetu, extra muros samostanskih i redovničkih ustanova gdje u pravilu vladaju surovija životna pravila. Tako se isticalo da je strogost odgoja u cistercitskom redu, inače utemeljenom prije franjevačkog, 1098. g., dobro pripremala polaznike za redovničko zvanje, ali kada bi se našli izvan samostanskih zidova u otvorenom svijetu, teže su se snalazili; ali dublje analize tih pitanja ovdje će ipak biti zaobiđene.

Svakako da školovanje i odrastanje podrazumijeva da se dožive i mnoga iskustva. Mi visočki đaci bili smo ipak pošteđeni onih najneugodnijih, možda i najtežih, kao samoće, praznine, čamotinje jer je u našem Visokom njegovan i održavan zdrav duh zajedništva koji nas je i štitio od velikog, možda i najstrašnijeg zla – izdaje sebe i vlastite ljudskosti, a istodobno nas je upućivao na oprez da ne postanemo bolesno samozadovoljni jer čovjek mora zadržati sposobnost mijenjanja sebe iznutra i mora se znati odvojiti iz vlastite učajurenosti i izdržati sve kušnje u vjeri i Stvoritelju koji nam i daju snagu. Može tomu poučiti i primjer milanskog biskupa Ambrozija, prijatelja sv. Augustina, koji je stihom *triježna opojnost* izrekao mudru pouku i mladima i svim drugima.

Tako i visočku maturu, zapravo maturaciju, životno sazrijevanje u tako iznimno dobroj školi, možemo koristiti kao istinsku sublimaciju životne mudrosti, i baš ponekad neveseloj stvarnosti usprkos, uspijevamo zadržati sposobnost da u daljnjem uzdizanju možemo dosegnuti do blaženstva zbog unutarnjeg posjedovanja istine, pa i do usklika *Ode radosti* poput one veličanstvene Beethovenove glazbene himne prema nadahnutim Schillerovim stihovima, da u zajedništvu i mi možemo uživati u radosti življenja.

IN MEMORIAM
JOZO TOMŠIĆ

(Dubrava, 7. ožujak 1943. – Čazma, 29. rujna 2011)

Mile Marinčić

Dana 29. rujna 2011. umro je član naše udruge profesor Jozo Tomšić. Pokopan je na groblju u Čazmi. Obred pokopa, uz prigodnu riječ obitelji, rodbini, prijateljima, sugrađanima i đacima profesora Tomšića, predvodio je župnik vlč. Mato Mihaljević iz župe Velika Ludina. Nakon pokopa slavljena je sv. misa zadušnica u čazmanskoj crkvi.

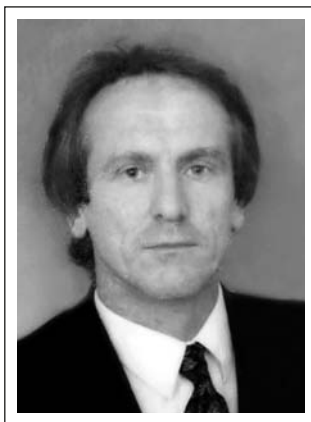
Profesor Jozo Tomšić rođen je i kršten u župi Dubrave kraj Brčkog (Bosna i Hercegovina) 7. ožujka 1943. od roditelja Petra i Mande rođene Josipović. Osnovnu školu završio je u Dubravama i u Brčkom, pohađao Franjevačku klasičnu gimnaziju u Visokom (1958-1961) i gimnaziju „Vaso Pelagić“ u Brčkom gdje je i maturirao. Na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, na odjelu za fiziku diplomirao 1972. te stekao zvanje diplomirani inženjer fizike.

Nakon završenog fakulteta kratko je radio u Njemačkoj, a potom od 1972-1979. u srednjoj školi „Slavko Kolar“ u Čazmi. U prvoj polovici 1980. radio je u „Srednjoškolskom centru“ u Županji, te iste godine postao je voditeljem proizvodnje u „Pogonu za preradu plastičnih masa Čazma“. Od 1980. do mirovine radio je u srednjoj školi „Ivan Švear“ u Ivanić Gradu. Bio je i član Izvršnog vijeća Skupštine općine Čazma 1990-1992.

Brojni učenici, ali i oni koje je pripremao za studij fizike, svjedoče kako je bio vrsan pedagog i prenositelj znanja. Posebnu pozornost posvećivao je darovitim učenicima te je uvijek nalazio vremena za njihove potrebe. Imao sam čast raditi s profesorom Tomšićem u navedenoj srednjoj školi u Ivanić Gradu. Brzo smo se prepoznali jer kao što „krv nije voda“, tako niti visočkog đaka nije teško prepoznati. Pomogao mi je da se snađem u novoj sredini, savjetovao me i bodrio na mom putu. Od nje ga sam doznao i za osnivanje Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko. Vodili smo različite i ugodne razgovore, no najčešće smo raspravljali o teoriji „determinističkoga kaosa“ akademika Para. Kako je fizika bila moja „gimnazijska ljubav“ (maturalni rad sam pisao iz fizike), ali sam nakon vojske krenuo put filozofije

---

i teologije, tema za razgovor nije nam nedostajalo. Volio je napomenuti kako mu mlađi sin studira fiziku te da je već s fakulteta, zbog svoje stručnosti, angažiran od jedne naše ugledne tvrtke. Hobi su mu bili šah i slikarstvo. Godine 1984. dobitnik je zlatne značke Šahovskog saveza Hrvatske. Nažalost, njegova smrt nakon kratke i teške bolesti jako me je iznenadila. Naime premda mi se i nakon odlaska u mirovinu povremeno javljao i redovito pitao o mojoj obitelji, radu i ozračju u školi, studiju te radu Udruge, nije mi dao naslutiti da je teško bolestan. Ostat će mi u sjećanju kao vrlo odrešit, s jasnim stavom i bez podilaženja bilo kome. Stoga, dragi profesore Tomšiću, velika hvala za sve i neka ti je laka hrvatska gruda, a Gospodin ti bio milostiv i primio te u svoje vječno kraljevstvo.

IN MEMORIAM

DAMJAN BRANDIĆ

(Donji Hasić, 6. travnja 1955. – Zagreb, 27. ožujak 2012)

Vinko Hrkać

Profesor Damjan Brandić, član naše Udruge, umro je 27. ožujka 2012. godine u Kliničkom bolničkom centru „Sestre milosrdnice“ u Zagrebu. Pokopan je na zagrebačkom groblju Mirogoj u nazočnosti obitelji, brojne rodbine i prijatelja, kolega s posla i njegovih učenika. Pogrebni je obred vodio i prigodne riječi utjehe i nade uputio je velečasni Przemek Palmowski. Nadahnute i pohvalne riječi o profesionalnim i ljudskim vrijednostima pok. Damjana uputio je i ravnatelj „Trgovačke škole u Zagrebu“ prof. Darko Grgurić. Nakon pokopa slavljena je sv. misa zadušnica u župnoj crkvi Male Terezije na Vrbiku u Zagrebu.

Damjan Brandić rođen je 6. travnja 1955. godine u Donjem Hasiću, općina Bosanski Šamac. Roditelji, Pavo i Barbara Brandić, krstili su ga u župnoj crkvi u Hrvatskoj Tišini i odgajali u vjeri i ljubavi prema Bogu i svome narodu. Osnovnu školu pohađao je u Hrvatskoj Tišini, a 1970. godine upisuje se u Franjevačku klasičnu gimnaziju Visoko. Nakon završetka gimnazije odlazi na studij u Beograd gdje 1979. godine završava Filološki fakultet, njemački jezik i književnost i latinski jezik te stječe zanimanje profesora njemačkog jezika i književnosti. Kao profesor njemačkog jezika i književnosti 1979. godine počeo je predavati u „Centru za srednje obrazovanje“, općina Modriča, zatim u „Srednjoj školi za ekonomska i srodna zanimanja“ u Bosanskom Šamcu te od 1982. godine u Obrenovcu kod Beograda.

S obitelji, sa suprugom Dubravkom te kćerima Ivanom i Marijom, 1990. godine preselio se u Zagreb gdje je u početku radio kao profesor njemačkog jezika u „Poštansko – telefonskom obrazovnom centru“, a 1991. godine dobiva stalno zaposlenje u „Trgovačkoj školi“ u kojoj je radio kao profesor njemačkog jezika i voditelj smjene do kraja života. Profesor Damjan Brandić je 1996. godine u Zagrebu izdao *Njemačko-hrvatski gospodarski i pravni rječnik* u izdavačkoj kući Informator. Njegova velika ljubav prema njemačkom jeziku izražena je i u njegovom pisanju niza rječnika njemačkog jezika koje je dovršio te se njegova obitelj nada da će se naći izdavač koji će ih objaviti.

Profesor Damjan, s kojim sam se rado družio u vrijeme visočkih dana, već je tada djelovao zrelijim i odgovornijim od većine drugih učenika iz naše generacije. Bio je inteligentan, duhovit, samozatajan, a nadasve čovjek koji je pokazivao povjerenje. Poželio sam da, nakon konačne odluke da živim u Zagrebu, to isto učini i Damjan kako bismo nastavili naše gimnazijsko prijateljstvo. Želja mi se ispunila 1990. godine, u teškom vremenu, kada sam Damjanu i njegovoj obitelji bio od pomoći u preseljenju u Zagreb i u pronalaženju posla. Pokojni Damjan uvijek je znao svrhu svog života. Ustrajno je radio i sijao sjeme dobra za svoju obitelj i bližnje, iako njega i njegovu užu i širu obitelj život nije mazio.

Dostojanstveno je podnosio trpljenje u teškoj smrtnoj bolesti, znajući da to nije kraj, nego još jedno preseljenje – ovaj put u dom što ga je za njega pripravio Gospodin.

IN MEMORIAM

ŠIMUN (ŠIMO) ŽUTIĆ

(Rumboci, 8. veljače 1950. – Prozor, 19. ožujka 2012)

Ivan Markešić

U ponedjeljak, 19. ožujka 2012, na blagdan sv. Josipa, u Prozoru je, nakon kraće bolesti i liječenja u Zagrebu u 63. godini života preminuo naš visočki kolega Šimun Žutić, rođen 8. veljače 1950. u selu Rumboci, u istoimenoj župi posvećenoj sv. Franji Asiškome, od oca Ivana i majke Ivke, rođ. Nikolić. Pokopan je u Rumbocima, u mjesnome groblju, u srijedu 21. ožujka 2012. godine. Pogreb je predvodio mjesni župnik fra Mario Radman.

Šimun je prva četiri razreda osnovne škole završio 1961. u Rumbocima, a sljedeća četiri 1965. u Šćitu. Srednju školu pohađao je u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Visokom od rujna 1965. do prosinca 1966. Nakon toga završio je 1968. godine u Sarajevu Školu učenika u privredi (ŠUP) i stekao zvanje „soboslikar i ličilac“. U tome zvanju radio je od 1968. do 1971. kod jednoga privatnog poduzetnika u Makarskoj. Poslije povratka iz vojske koju je služio u JNA u Beogradu od 27. studenoga 1971. do 2. ožujka 1973. nastavlja raditi kao soboslikar u Makarskoj (1973-1975). Potom službuje kao policajac u sklopu ranijeg

SUP-a (Sekreterijata unutarnjih poslova) Prozor do 1987. godine, kada je zbog političke nepodobnosti (hrvatskoga nacionalizma) zatvoren i nalazio se pod istragom te potom ostao bez posla. U rujnu 1991. pristupa postrojbama HOS-a (Hrvatskih obrambenih snaga) Republike Hrvatske, da bi krajem listopada 1991. iz Zagreba došao u Ljubuški u skupini (sada pokojnog) generala HOS-a (Hrvatskih obrambenih snaga) i ARBiH (Armije Republike BiH), Blaža Kraljevića, gdje ostaje do 1. travnja 1992. Nakon toga dolazi u Ramu i uključuje se u obranu svoga kraja od četničkih snaga i snaga JNA koje su bile stacionirane u Kupresu i okolici. S postrojbom „Satnija Geganovci Zvirnjača“, kojoj je bio zapovjednik, odlazi na prvu crtu razdvajanja s četničkim snagama na Zvirnjači. Međutim 27. svibnja 1992, nakon uzimanja kote Ravašnica, koju su do tada držali četnici, bio je teško ranjen. Liječen je u bolnicama u Splitu i Krapinskim Toplicama. Ozdravivši, od listopada 1992. do konca siječnja 1993. obnašao je u postrojbama HVO-a (Hrvatskoga vijeća obrane) dužnost zapovjednika „Brigade Rama“, da bi se potom uključio u vojnu, a potom

---

i u civilnu policiju općine Prozor-Rama. Umirovljen je kao ratni vojni invalid Domovinskog rata RH.¹⁷

Šimun, ili kako smo ga od milja zvali „Šimo“, bio je osoba s kojom ste se željeli sresti, s njim stati, sjesti, popričati, čuti neku novu zgodu iz života njegovih sugrađana, prijatelja i poznanika. U svojim pričama, zasnovanim na istinitim događajima, znao nas je „držati bez daha“, ali i nasmijati „do suza“. Bio je dobra duša kraja iz kojega je potekao i u kojem je živio, institucijâ u kojima je radio i postrojbi u čijim je odorama u borbi s četnicima za slobodu svoga kraja žrtvovao i vlastito zdravlje, a u konačnici i svoj život.

Dragi Šimo, hvala ti na darovanoj slobodi i na svakoj tvojoj besjedi koja je dušu krijepila i društvo razveseljavala. Neka je pokoj tvojoj lipoj duši!

---

17 U pisanju ovoga spomena na našega kolegu Šimuna Žutića koristio sam se leksikonskom natuknicom „Žutić, Šimun“, u: Markešić, Ivan, *Leksikon članova Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko*. Zagreb, Udruga đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko – Zagreb, 2008, str. 186-187.

Članovi udruge

A

Akalović, Filip	I. Ranger/I	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 373 09 49	pro.nova.doo@zg.htnet.hr
Alilović, Ivica	Limburger Str. 170	65520 Bad Camberg-Erbach	(D) Tel.: 0049 6434 900 104	pfarramt@mauritiuss-erbach.de
Ančić, Mladen	s. Pokrajčiči	72250 Nova Bila	(BiH)	
Andrić, Josip	Hinter den Gärten 17	89231 Neu-Ulm	(D) Tel.: 0049 731 492 00 356	andricjo@googlemail.com
Andrijić, Anto	Schonbuhlstr. 35	70188 Stuttgart	(D)	
Anđelović, Petar	Selska cesta 77	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 302 04 23	petar.andelovic@sabor.hr
Antolović, Jelenko	Jahradnikova 12	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 664 19 99	
Antolović, Josip	Ivana Rangera 1/II	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 373 46 57	
Antunović, Tomislav	Igelweg 2-4	65428 Rüsselsheim	(D) Tel.: 0049 6142 798 981	deukro@t-online.de
Arelić, Marko	A. Stipančića 24,	10000 Zagreb	(HR)	

B

Baketarić, Mijo,	Zvonimirova 45,	34310 Pleternica	(HR) Mob.: 00385 98 870 902	udruga-invalida-rada@po.htnet
Bakula, Vinko	Matije Gupca 4, Brezje	10431 Sveta Nedelja	(HR) Tel.: 00385 1 337 05 78	vbakula@mup.hr
Baotić, Joso	Kozari bok, I. odv.5	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 240 76 09	
Baotić, Mato	Passweg 7	44867 Bochum	(D)	
Barać, Ivica	Novački Vidikovac 1	10040 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 291 5239	
Barbarić, Mate	Niedergiermesserweg 43	35576 Wetzlar	(D)	
Barbić, Pero	Ulica hrvat. branitelja 11	72250 Vitez	(BiH) Tel.: 00387 30 714 881	
Barbić, Tomo,	Am Ziegelstandel 3,	86830 Schwabmünchen	(D) Tel.: 0049 8232 78414	ljubo305@gmx.net
Barišić, Rudolf	Colerusgasse 32/6/5	1220 Wien	(A) Tel.:0043 1 958 86 09	rudobarisic@gmx.at
Barun, fra Anđelko	Gorička cesta bb	80101 Livno	(BiH) Tel.: 00387 24 200 311	fra.andjelko.barun@tel.net.ba
Barun, Anđelko	Stjepana II Kotromanića bb	80101 Livno	(BiH) Tel.: 00387 34 332 848	
Barun, Luka	Selčinska 14	10360 Sesvete	(HR) Tel.: 00385 98 405 070	
Batarilo, Anto	Wilhelm-Leuschner 11	71034 Böblingen	(D) Tel.:0049 7031 273 932	
Batarilo, Mijo	Frančiškanski trg 2	1240 Kamnik	(SLO) Tel.: 00386 61 831 155	
Bešker, Stipo	VIII Trnava 11	10040 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 294 70 87	stipo.besker@gmail.com
Bešlić, Franjo	Gollierstr. 63	80339 München	(D) Tel.: 0049 89 714 93 42	franjobeslic@web.de
Blažanović, Vlatko	Jalševečka 22	10040 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 298 36 92	
Blažević, Ivo	Ostrogovićeva 10	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 667 89 97	ivo.blazevic@allianz.hr
Boban, Franjo	Benkov put 11	10000 Zagreb	(HR)	frano@bblmedia.net
Bosankić, Mijo	Poljana R. Boškovića 6	20000 Dubrovnik	(HR)	
Brajinović, Marijan	Burgerspittalgasse 17-19	1060 Wien	(A) Tel.: 0043 222 59715878	
Brandić, Damjan	I. Stožira 5	10000 Zagreb	(HR)	
Brizić, Ivan	H.V. Hrvatinića 53	30101 Jajce	(BiH)	
Brkičić, Ivan	Stubička 99	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 363 06 38	ibrkicic@inet.hr
Brzović, Ivan	Krste Hegedušića 23	10360 Sesvete	(HR)	
Brzović, Jandre	Ravensburger str. 32	86150 Augsburg	(D)	
Bubalo, fra Ivan	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 453 266	
Bubalović, Tadija	Kneginečka 10	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 301 00 60	tadija.bubalovic@vsfbih.ba

Budeš, Radovan	Selska 19/2	10000 Zagreb	(HR)	radovan@filaks.hr
Bulaja, Ivan	Ivanečka 31	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 364 31 72	
Bulić, Mario	Karamanov prolaz 2/9	10020 Zagreb	(HR) Mob.: 098 742 579	
Bungjić, Vlatko	Platanen Str. 51	82024 Taufkirchen	(D)	
+ Burić, Slavko	Gnesener str. 87 A	70374 Stuttgart	(D)	slavkoburic@gmx.de

Č

Čilić, Dario	Vatroslava Lisinskog 7	34550 Pakrac	(HR)	
Čolić, Saša	Havidićeva 2	10020 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 98 163 92 29	sasacolic@yahoo.com
Čović, Berislav	Stud. dom "S. Radić" Jarunska 2	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 98 943 16 84	berislavc@gmail.com
Čuljak, Mario	Ploča bb	88440 Prozor	(BiH) Tel.: 00387 63 406 452	mario.culjak@tel.net.ba
Čuturić, Branimir	Astern str. 79	90765 Furth	(D)	

Ć

Ćaćić, Ivo	Klekovačka 28	10040 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 291 12 17	icacic7@net.hr
Ćaćić, Jozo	Tullastr. 16	77652 Offenburg	(D) Tel.: 0049 781 75697	
Ćošković, Pejo	Hrgovići 28	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 363 57 03	pejo.coskovic@lzmk.hr

D

Dadić, Ljubo	Trebižat bb	Čapljina	(BiH) Tel.: 00387 36 322 521	
Dadić, Marijan,	Regentenstr. 2	51063 Köln	(D) 0049 221 3400526	jotto81749@aol.com
Dadić, Viktor	Biskupa Buconjića 32/E	36000 Mostar	(BiH) Tel.: 00387 36 320 411	
Dadić fra Zdravko	Ul. 24. prosinca 18	10360 Sesvete	(HR)	
Damjanović, Vitomir	Friedrich-Kaiser-Gasse 106/15-16	1150 Wien	(A)	
Didović, Zvonimir	Benkovačko selo 75	23420 Benkovac	(HR) Tel.: 00385 99 693 4310	zvone1509@net.hr
Dolibašić, Ivan	Baranjska 15	35000 Slavonski Brod	(HR) Tel.: 00385 35 272 464	
Dolibašić, Mato	Gasserweiher 19	6840 Gotzis	(A)	
Dolić, Tomo	15 Maurice Coulter Mews	Toronto Ontario M3M-3K3	Canada	tandmdolic@rogers.com
Dugonjić, Anto	Istarska 1	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 374 51 23	
Duvnjak, Marko	Ul. B. Magovca 44/135	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00387 1 667 52 55	
Duvnjak, fra Stjepan	Kraljice Katarine br.1	72244 Kraljeva Sutjeska	(BiH)	

DŽ

Džaja, Srećko	Horwarthstr. 29/1	80804 München	(D) Tel.: 0049 89 366 686	gsm.dzaja@freenet.de
Džambo, Jozo	Blütenstr. 8	80799 München	(D) Tel.: 0049 89 272 47 80	dzambo@stifterverein.de
Džidžić, Berislav	Ripci 34	88440 Prozor	(BiH) Tel.: 00387 36 780 028	berislav.dzidzic@tel.net.ba

Đ

Đoja, Anto	Bickenstück 18	58099 Hagen	(D) Tel.: 0049 2331 918 427	djoja@caritas-hagen.de
Đogaš, Franjo	Ozaljska 105	10020 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 652 10 06	

F

Ferenc, Anton	Gjure Szaba 1(kod Trobentara)	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 377 33 29	
Filipović, Adam	Trg kralja Zvonimira 18	32000 Županja	(HR) Tel.: 00385 32 832 930	
Filipović, Dominko	N. Pavića 26	10090 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 389 62 62	
Filipović, Perica	A. M. Reljković 136	32260 Gunja	(HR) Tel.: 00385 32 881 474	

Fišić, fra Ladislav	Franjevačka 6	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 236 026	
Franjičević, Anto	Side Košutića 26	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 346 04 54	ante@wienagrupa.hr

G

Gavran, Ivan	Trg grada Prato 2	71000 Sarajevo	(BiH)	ivan.gavran@hotmail.com
Gelo, Josip	Stjepana II. Kotromanića bb	80101 Livno	(BiH) Tel.: 00387 34 200 376	josip.gelo@tel.net.ba
Grgić, Marko	Vergal 48	52466 Novigrad	(HR)	info@grgic.ch
Grgić, Mato	Käthe-Kollwitz-Str. 10, 83301	Trannrent	(D)	
Gučanin, Alojz	Kulina bana T-6	72225 Vitez	(BiH) Tel.: 00387 30 711 179	
Gučanin, Dragan	Nova Bila b.b.	72276 Nova Bila	(BiH) Tel.: 00387 30 707410	lasva.comerc@tel.net.ba
Gučanin, Kazimir	Lerchenstr. 64	73650 Winterbach	(D) Tel.: 0049 7181 706856	
Gudeljević, Šime	Jurja Ves, II. odv. 1	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 234 05 55	sime.gudeljevic@fero-term.hr

H

Harni, Slavko	Jakopovići 15	10040 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 298 61 86	sharni@nsk.hr
Herceg, Milan	Čakovečka 128a (Pušćina)	40305 Nedelišće	(HR) Tel.: 00385 40 895 166	milan.herceg@viko.hr
Hrgovčić, Martin	9419 Sharpview Dr. Houston	Texas 77036 USA	(USA) Tel./fax: 713 7749696	
Hrkać, Marinko	Niedenau 27	60325 Frankfurt	(D)	
Hrkać, Pero	Čikoševa 5	10000 Zagreb	(HR)	
Hrkać, Vinko	Tuškanac 29E	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 480 44 09	vinko.hrkać@dipatris.hr

I

Ištuk, fra Miroslav	Gorička cesta bb	80101 Livno	(BiH) Tel.: 00387 63 365 767	
Ivanković, Ivan	Mažuranićeva 2	10410 Velika Gorica	(HR) Tel.: 00385 1 6215037	ivan.ivankovic1@gmail.com
Ivanković, Željko	Višnjik 44	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 216052	zeljkoivankovic@yahoo.com

J

Jajalo, Ilija	Mala Rasinja 18	48312 Rasinja	(HR) Tel.: 00385 48 837 535	
Jarak, Vjeko (Božo)	Zavojna bb	42000 Varaždin	(HR) Tel.: 003875 42 232 433	
Jeleč, Ivan,	Diedenhofer Str.1	70435 Stuttgart	(D) Tel.: 0049 711 25 79 742	ivanjelec@live.de
Jeleč, Mirko	Borje 20	10382 Blaškovec (Donja Zelina)	(HR) Tel.: 00385 1 2065931	
Jelić, fra Ivan	Jaklići 104	88440 Rama-Prozor	(HR) Mob.: 00387 63 358 432	
Jeličić, Anto	Heiterwangerstr. 72	81373 München	(D) Tel./fax: 0049 89 7608 241	
Jeličić, Slavko	Gračanska cesta 5D	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 233 20 73	
Jelušić, Janko,	Osterdelle 9a	42489 Wülfrath	(D) Tel.: 0049 2058 71450	jankojelusic@hotmail.de
Jerković, Jozo	Auf der Gemarke 19A	40625 Düsseldorf	(D) Tel.: 0049 211 87514432	
Jerković, Marijan	Ištvaniceva 4	10360 Sesvete	(HR) Tel.: 00385 1 200 60 26	
Jerković, Mijat (Mijo)	Mate Grkovića 44b	35107 Podvinje	(HR) Tel.: 00385 35 461 220	jerkovicmijo@net.hr
Jezildžić, Pero	Jazvine bb	72260 Busovača	(BiH) Tel.: 00387 87 732 566	
Jolić, Leonardo	Iščanska 3	10020 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 621 9909	leonardo@maxaicher.hr
Jolić Ivo	Am Kuhberg 33	89174 Altheim	(D)	ivojolic@gmx.de
Jolić, Robert	Trg fra Mije Čuića 1	80240 Tomislavgrad	(BiH) Tel.: 00387 34 352 295	rjolic@tel.net.ba
Josić, fra Niko	Kadije Uvejsa 4	713000 Visoko	(BiH) Tel.: 00387 63 810 767	
Jozić, Drago	Graničarska 32	32260 Gunja	(HR) Tel.: 00385 32 881 223	drago.jozic@hzz.hr
Jozić, Ivica	Johann-von-Hattstein 2	79111 Freiburg	(D) Tel.: 0049 761 491 434	ivo.jozic@web.de

Jojić, fra Mirko	Prigornica 2	10090 Susedgrad	(HR) Tel.: 00385 1 349 20 00
Jukić, Alojz	Koledinečka 3	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 2988 927
Jukić, fra Marko	Župni ured Livno	80101 Livno	(BiH) Tel.: 00387 24 200 311
Jurilj, Ivan	Kopačevski put 10	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 388 80 25

K

Kajić, Petar	Muhašinovići 41	71300 Visoko	(BiH)	petarkajic@yahoo.com
Karaula, fra Marijan	Zagrebačka 18	71000 Sarajevo	(BiH)	marijankaraula@bih.net.ba
Karaula, Ivica	Ivana Kukuljevića 16	10290 Zaprešić	(HR) Mob.: 098 / 906 07 91	karaulaivica@hotmail.com
Karajica fra Stipo	Ul. 24. prosinca 18	10360 Sesvete	(HR)	
Klarić, Tvrtko	Trg D. Domjanića 4	49210 Zabok	(HR) Mob.: 098 / 453 515	
Komšo, Stanko	Lozančićeva 17	10291 Prigorje Brdovečko	(HR)	
Kordić, Ivan	Vatrogasna 15	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 375 04 68	ivan.kordic1@zg.htnet.hr
Kovač, Andrija	II. Sprički odvojak 5C	Zagreb	(HR)	andrija.kovac@inspektora.hr
Kovačić, Ivo	Ul. J. Dalmatinca 5/II	1000 Zagreb	(HR)	
Kovačević, Mile	Dankovečka 9	10040 Dubrava/Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 285 05 98	
Kozić, Bono	J. Stadlera 58	10000 Zagreb	(HR)	bono.kozic@zg.t-com.hr
Krešo-Lovrić, Mijo	Zvonimira Rogoza 5	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 611 42 73	hrvojekl@yahoo.com
Kristić, Ivan	Tina Ujevića 59 21276	Vrgorac	(HR) Tel: 00385 21 675 160; 099/477-990	Ivan.Kristic@st.t-com.hr
Križanac, Stipo	Ulica hrvatskih branitelja	72250 Vitez	(BiH) Tel.: 00387 30 714720	stipo.krizanac@gmail.com
Kuhntreiber, Anton	Bul. Kralja Tvrtka 17a/5	72000 Zenica	(BiH)	
Kujundžija, Zdravko	Emerika Bluma 5	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 215 696	zdravko@kujundzija.com
Kvesić, Ivan	Braće Žagar 3	51307 Prezid	(HR) Tel.: 00385 51 822 203	

L

Lauš, Franjo	Horvatova 21	10360 Sesvete	(HR) Tel.: 00385 1 200 67 08	
Lekić, Petar	Bolnica Nova Bila	72250 Vitez	(BiH)	olgalekic@yahoo.com
Lekić, Bono-Vladislav	Scheibenstrasse 47	48153 Münster	(D) Tel.: 0049 251 6744329	
Lipovac, fra Blaž	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH)	
Lončar, Ilija	Wassevendreef 3	4641 DA Ossenrecht	(NL)	
Lončar, Marko	Kralja Tomislava b.b.	88440 Prozor	(BiH) Tel.: 00387 36 771 429	marko.loncar2@tel.net.ba
Lovrić, Anto	Brueckegasse 6/1/8	1060 Wien	(A) Tel.: 0043 699 812 93 152	
+ Lovrić, Anto	Kneza Višeslava 3/1	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 455 67 06	
Lovrić, Franjo	Knollgasse 55/7	1100 Wien	(A) Tel.: 0043 620 60 93	
Lovrić, Ljubo	K. Katarine 8	30101 Jajce	(BiH) Tel.:00387 80 658 222; 658 033	
Lovrić, Ivo	Laurenčićeva 6	10000 Zagreb	(HR) Tel.:00385 1 614 39 32	
Lovrić, Petar	Kameniti stol 4B	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 458 06 54	
Lovrić, Stjepan	Manhart str. 53/7/2	2000 Stocheren	(A)	stefan.lovric@gmx.at
Lovrić, Zlatan	Šetalište 7	71270 Fojnica	(BiH) Tel.: 00387 30 831 118	
Lozić, Franjo	Diemelstr. 20	44807 Bochum	(D) Tel.: 0049 234 504 125	franjo.lozic@web.de
Lozić, Mato	Gornjodravska obala 96	31000 Osijek	(HR)	
Lučić, Franjo	Ul. kr. Tvrtka 3/24	Novi Travnik	(BiH)	
Lujić, fra Božo	Prigornica 2	10090 Susedgrad	(HR)	blujic@globalnet.hr

LJ

Ljevar, Ferdo	Vebera Tkalčevića 44	10040 Zagreb		
Ljubas, Josip	Tome Bakača 28	35000 Slavonski Brod	(HR) Tel.: 00385 35 451144; 098 9113178	ljubaszora@yahoo.com
Ljubičić, Jozo	Brest d.o. 6	44250 Petrinja	(HR) Tel.: 00385 44 822509	jozo.ljubicic@gmail.com

M

Majdandžić, dr. Jozo	Scheurebenweg 6b	55253 Mainz	(D) Tel.: 0049 6131 232758	
Majić, Vlatko	Starčevića 3	23350 Pag	(HR) Tel.: 00385 23 611 843; 098 859 958	vlatko.majic@zd.t-com.hr
Malekinušić, Ante	Prigorska 22	10380 Goričica	(HR) Tel.: 00385 1 206 52 06	ante.malekinusic@gmail.com
Malekinušić, Ivica	Eggenfeldenerstr. 125	81629 München	(D)	
Mandić, Mato	Ul. Gradi 9/j, Pobri	51000 Opatija	(HR) Tel.: 00385 51 712552	
Marčinković, Mato	Kastavska cesta 23 B	51211 Matulji	(HR) Tel.: 00385 51 274345	
Marić, fra Ante	Franjevačka	88000 Mostar	(BiH) Tel.: 00387 36 319 688	fraante.maric@tel.net.ba
Marić, Niko	Podravska 7	31000 Osijek	(HR) Tel.: 00385 31 375 128	nikomarić1952@gmail.com
Marijan, Nenad	Ljerke Šram br. 4	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 615 36 25	
Marinčić, Mile	Šiftarova 48	10310 Ivanić Grad	(HR) Mob.: 091/57 44 1278	mile.marincic66@gmail.com
Markešić, Ivan	Prilaz I.Visine 7/7	10020 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 655 79 89	ivan.markesic@pilar.hr
Markešić, fra Luka	Franjevačka 6	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 446 016	
Markešić, Mato	Avde Smajlovića 33	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 642 635	mmarkesic@hotmail.com
Markija, Ivo	Bakovići bb	71270 Fojnica	(BiH) Tel.: 00387 30 803 314	
Marković, Božo	Lošinj. brodogradit. 72	51550 Mali Lošinj	(HR) Tel.: 00385 51 233 047	bozo.markovic@hotmail.com
Marković, fra Ivo	Franjevačka 6	71000 Sarajevo	(BiH)	ivoirm@hotmail.com
Marković, Nikola	Stjepana Radića	72250 Vitez	(BiH) Tel.: 00387 30 711 198	
Martić, Luka	Našička 4	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00387 1 4830751	lukamartic@net.hr
Martinović, fra Perica	Prigornica 2	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 349 20 00	
Matić, Slobodan	Habdelića 5A	10431 Sveta Nedelja	(HR) Tel.: 00385 1 3095 915	slobodan.matic@spes.hr
Matijević, Vencel	Uzarići bb	88220 Široki Brijeg	(BiH) Tel.: 00387 36 715 530	vencel.matijevic@unicreditgroup.ba
Matković, Anto	Ulica platana 6/1	10040 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 2988912	matkovic.anto@gmail.com
Medo, Stipo	M. Bašića 17A, Jablanovec	10290 Zaprešić	(HR)	stipanm@hotmail.com
Međugorac, Tomislav Ivan	Fra Grge Martića 1	71260 Kreševo	(BiH)	
Mihaljević, Vine	Baranjska 8	10430 Samobor	(HR) Tel.: 00385 98 809 555	vine.mihaljevic@pilar.hr
Mijatović, Andelko	Bauerova 12	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 455 14 37	andjelko.mijatovic@gmail.com
Mijatović, Marko	A. Kovačića 7	49 000 Krapina	(HR) Tel.: 00385 49 370 232	
Mijić, Predrag	Bartholomäus P14/II	1170 Wien	(A)	
Mijoč, Rudolf	Stolberggasse 31-33/3/3	1050 Wien	(A)	www.birin-kupres.com
Mikulić, Stanko	Svetoklarska 5F	10020 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 6571122	stanko.mikulic@gmail.com
Miljak, Vinko	Mostarska bb	72260 Busovača	(BiH) Tel.: 00387 87 733 284	
Miškić, Anto	Trg bana Jelačića 11	20350 Metković	(HR) Tel.: 00381 20 682 132	obrvan.miskic@st.t-com.hr
Mišura, Dragan	Sopot 112	88440 Prozor-Rama	(BiH)	
Mittermayer, Stjepan	Hribarov prilaz 5/5,	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 662 02 35	
Mlakić, Danijel	Kralja Tvrtka bb	72250 Vitez	(BiH) Tel.: 00387 30 712 854	
Mrkonjić, fra Mato	Fra Grge Martića 1	71260 Kreševo	(BiH) Tel.: 00387 63 971 847	mato.m@bih.net.ba
Musa, Vitomir	A. izviđača 2	10000 Zagreb	(HR)	

N

Neimarović, Josip	Pujanke 28	21000 Split	(HR) Tel.: 00385 21 379 036	
Nevestić, Božo	Bijeli put bb	72276 Nova Bila	(BiH) Tel.: 00387 30 707 168	
Nikolić, Ivan	Cvijetna br. 6	10362 Kašina	(HR)	
Novokmet, Slavko	Ivekovićeva 19	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 245 14 68	
Nuić, Tihomir	Rampart 8	5070 Frick CH – Švicarska	(CH) Tel.: 0041 62 871 44 23	
Nujić, Ivan	Bosne Srebrene 4	71300 Visoko	(BiH)	inujic1@gmail.com
Nujić, Mijo	Kettler Str. 13	67065 Ludwigsfahen	(D) Tel.: 0049 621 574 738	mijonujic@web.de
Nujić, Željko	Brnasi 12	51216 Viškovo	(HR) Tel.: 00385 51 258 474	

O

Oršolić, Martin	M. Rešetara 33	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 389 33 91	martin.orsolic@zg.t-com.hr
Oršolić, Mato	Donaufelderstr. 99/8/19	1210 Wien	(A)	mators@gmx.at
Orlović, Augustin	Mali Kablčić bb	80101 Livno	(BiH) Tel.: 00387 34 204 640	
Osmakčić, Zdenko	Ladislava Šabana 8	10360 Sesvete	(HR) Tel.: 00385 98 927 9642	

P

Pačar, Ivan	Lisičina 11, Gajnice	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 3458498	ivan.pacar@hak.hr
Pašalić, Ante	M. Bobana 12	80320 Kupres	(BiH) Tel.: 00387 34 274 291	
Pavić, Damir	Ivančevo	71330 Vareš	(BiH)	
Pavić, fra Stjepan	Samostan sv. Ante Dubrave	76205 Seonjaci	(BiH)	spavic@bih.net.ba
Pavlović, dr. Ante	D. Dragonožec 79	10253 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 625 04 77	anto.pavlovic@zg.t-com.hr
Pavlović, Mirko	Dr. Mile Budaka 13	23440 Gračac	(HR) Tel.: 00385 23 773 511	
Pelivan, Mato	Lipanjka 5	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 388 35 79	mato.pelivan1@zg.t-com.hr
Periša, Ivan	Ružmarinka 29	10000 Zagreb	(HR) Mob.: 00385 91 4557 214	iperisa@posmrtna-pripomoc.hr
Perković, fra Antun	Franziskanerplatz 2	6330 Kufstein	(A) Tel.: 0043 5372 62 642	
Perković, Bože	Vinogradska 74	10000 Zagreb	(HR)	
Pervan, Boško	Klekovačka 34	10000 Zagreb	(HR)	
Petričević, fra Živko	Ščit bb	88445 Ščit / Rama	(BiH)	
Petričević, fra Miljenko	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 453 266	
Petrović, Smiljan	Geschwindtstr. 10	9330 Althofen	(D)	smiljan.petrovic@gmx.de
Petrović, Marijan	Ustrinska 28a	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 295 42 68	marijan.petrovic@zg.t-com.hr
Petrović, Šimo	Zagrebačka 152	Slavonski Brod	(HR)	
Petrušić, Jako	Carevo Polje	30101 Jajce	(BiH) Tel.: 00387 30 659 223	
Petrušić, Stipo	Trg mladosti 5	10290 Zaprešić	(HR) Tel.: 00385 1 335 20 21	
Pilić, Željko	Kustošijski vidikovac 21	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 373 68 11	
Plavčić, Vinko	Nadioci 16	72250 Vitez	(BiH) Tel.: 00387 30 713 447	
Pokrajčić, Ilija	Vugrovečka 125	10360 Sesvete	(HR) Tel.: 00385 1 200 70 70	ilija@talon.hr
Pokrajčić, Ivan	Ninska 4	10410 Velika Gorica	(HR) Tel.: 00385 1 622 47 99	
Pranjić, Krunoslav	Badalićeva 11	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 364 68 65	kpranjic@ffzz.hr
Pranjaković, Ivo	Zagrebačka 124	10410 Velika Gorica	(HR) Tel.: 00385 1 622 46 73	ivo.pranjkovic@zg.t-com.hr
Primorac, Jure	Sustenweg 4c	6020 Emmenbrücke	(CH) Tel.: 0041 260 57 09	
Pušić, Petar,	Gneisenaustr. 98	47057 Duisburg	(D) Tel.: 0049 203 351 876	p.pusic@web.de

Puškaric, fra Jozo	Franjevački samostan	Tolisa Orašje	(BiH) Tel.: 00387 32 738 755	jozo.puskaric@tel.net.ba
--------------------	----------------------	---------------	------------------------------	--------------------------

R

Radat Niko	Prof. Messerschmitt 26	86159 Augsburg	(D)	
Radišić, Rajko	nova adresa nepoznata			
Radman, Đuro	Fratersćica 146	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 375 11 48	duroradman@net.hr
Radman, fra Vili	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 453 266	
Rašić, Ivan	Otona Župančića 10	10410 Velika Gorica	(HR)	
Rašić, Marko	Ive Andrića 10	40000 Čakovec	(HR)	
Rubčić, Darko	Trg međunarodnog prijateljstva 5/VII	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.:00387 33 455680	

S

Selak, Marko	Europastr. 27	78549 Sapichingen	(D)	
Semren, fra Marko	Ul. kralja Petra I. Karadorđevića 80	78000 Banja Luka	(BiH)	marko.semren@gmail.com
Semren, Jure	Bila	80205 Guber/Livno	(BiH) Tel.: 00387 34 243402	
Semren, Zoran	Bila	80205 Guber/Livno	(BiH)	zsemren@yahoo.com
Semunović, Anto	Savski gaj, XII. put/6	10000 Zagreb	(HR)	
Sesar, Mirko.	Svetoklarska 5E	10020 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 655 51 95	mirko@gbox.hr
Sičaja, Drago	Hrvatskog proljeća 9	10370 Rugvica		
Sikirić, fra Miron	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 453 266	
+Skopljak, Pero	Kralja Tvrtka 178	72250 Vitez	(BiH) Tel.: 00387 30 715 005	
+Slipac, Stipo	Ljudevita Gaja 24/3	72290 Novi Travnik	(BiH) Tel.: 00387 30 792 588	
Slišković, Zdravko	Kirchenviertel 1	9500 Villach	(A)	slisko@aon.at
Slišković, Ivo	Rajterova 175	42240 Ivanec	(H) Tel.: 00385 42 781 041	
Soldo, Ivan	Watzmannstr. 65	84034 Landshut	(D)	
Stanić, Ivica	Ljudevita Gaja 27	35000 Slavonski Brod	(HR) Mob: 091 447 77 71	
Stipić, fra Jure	Ul. kralja P. Svačića 11	44410 Gvozđ	(HR)	
Stjepandić, Vinko	Gutenzellerstr. 7	72768 Reutlingen (Pr.)	(D)	
Stojak, Danijel	Brizjak 42	72250 Vitez	(BiH) Tel.: 00387 30 726 733	
Stojak, Marijo,	Saršoni 16	51216 Viškovo	(HR) Tel.: 00385 91 7623599	marijo.stojak@skole.hr
Stojić, Ante	Donji Hamzići bb	Čitluk	(BiH) Mob.: 00387 61 204 847	
Strujić, Boris	nova adresa nepoznata			
Suša, Stipe	Ljudevita Gaja 28	10290 Zaprešić	(HR) Tel.: 00385 1 3354006	st_susa@hotmail.com

Š

Šagolj, Ivo	Kralja Zvonimira 18/2	88000 Mostar	(BiH) Tel.: 00387 36 324284	
Šantić, Stipo	N. Š. Zrinski	72260 Busovača	(BiH) Tel.: 00387 30 245 288	
Šapina, Danijel	S. Ahmedova 41	70230 Bugojno	(BiH) Tel.: 00387 30 243 337	
Šaravanja, Pavo	NES 1259 8530 Deutsch	Landsberg	(A)	
Šarčević, Ilija	Travanjska 21a	10360 Sesvete		
Šarčević, fra Ivan	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 453 266	ivansar@bih.net.ba
Šarčević, fra Luka	Lintforterstr. 83	47445 Moers	(D) Tel: 0049 284 172013	hkm.moers@t-online.de
Šarčević, Mijo	D. Kodrmana 13	10290 Zaprešić	(HR) Tel.: 00385 1 331 11 71	
Šarić, Stipo	Majevička 19	10000 Zagreb	(HR)	

Ševo, Ivan	Franjevački samostan	88000 Mostar	(BiH)	
Šilj, Marko	Rujanska 15	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 3873809
Šimunović, Ivan	Krijesnice 15	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 243 1306
Šimunović, Ljupko	Planinska 26	10360 Sesvete	(HR)	Tel.: 00385 1 200 76 89 ljupko.simunovic@fpz.hr
Širić, Ferdo	Našička 16	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 363 45 79 siric@tehnomont.net
Šokčević, Žarko	Blümlisalpstrasse 77A	3627 Heimberg	(CH)	Tel.: 0041 33 2263639 zarko.sokcevic@spitalstsag.ch
Šoljić, Ante	Sustjepan 39	20236 Mokošica	(HR)	Tel.: 00385 20 450 029 ante.soljic@du.htnet.hr
Špionjak, Marko	St. Leonhard 4	83547 Bahensham	(D)	

T

Tadić, Ivo	Školska 22	10294 D. Pušća / Zaprešić	(HR)	
Tadić, Luka	Trpimirova 29 (stan Kovačević)	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 455 12 60
Tadić, Petar	Poljana Zvonimira Dražića II	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 363 74 05
Tikvić, Ivo	Aberlestr. 11	81371 München	(D)	
Tikvić, Niko	Side Košutić 8	10090 Susedgrad	(HR)	Tel.: 00385 1 346 23 23 niko.tikvic@xnet.hr
Tolnaj, Josip	Sv. Antuna 5	43000 Bjelovar	(HR)	Tel.: 00385 43 242 696
Tomas, Mato	A. Jakšića 4	10040 Zagreb	(HR)	
Tomas, Ivica	Prilaz V. Holjevca 6a	47000 Karlovac		
Tomas, Mirko	Perlachweg 369	6073 Sistrans	(A)	Tel.: 0043 512 379 822
Tomić, Jozo	Trg kralja Tomislava 12	35214 Donji Andrijevci	(HR)	Tel.: 00385 35 471 261
Tomić, Marinko	Saborska 19	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 285 96 73 marinko@bitno.hr
Tomšić, Đuro	Pantovčak 24	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 482 12 37
Tomšić, Jozo	Kralja Tomislava 5	43240 Čazma	(HR)	Tel.: 00385 43 771 717 jozoto@net.hr
Topić, Franjo	Selčinska 1	10360 Sesvete	(HR)	Tel.: 00385 1 200 16 36
Topić, Ivo	Ul. blaženog kardinala Štepinca 72	35430 Okučani	(HR)	Tel.: 00385 91 7308057
Topić, Mato	Selčinska 20	10360 Sesvete	(HR)	Tel.: 00385 1 201 17 12 mtopic@mup.hr
Tunjić, Bartol	Pfarrgartenstr. 4	71729 Erdmannshausen	(D)	

V

Valjan, Mato	Linden Str. 1	35457 Odenhansen	(D)	Tel.: 0049 6406 907 631 mato.valjan@slavistik.uni-giessen.de
Valjan, fra Velimir	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH)	Tel.: 00387 33 456 266 velimir.valjan@gmail.com
Vidačković, Mirko	Mayennerstr. 28	71332 Waiblingen	(D)	Tel.: 0049 7151 58977; 172 436 mirko.vidackovic@web.de
Vidaković, Josip	Trnsko 3b/II	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 652 81 90
Vidović, Hrvoje	Avenija Većeslava Holjevca 16	10000 Zagreb	(HR)	Mob.: 00385 98 389 014
Vidović, Mijo,	nova adresa nepoznata			mijovidovic@yahoo.de
Visković, Ivica,	Schopenhauerstr. 47	80807 München	(D)	Tel.: 0049 89 300 94 45 viskovic@aol.com
Volić, Ladislav	Dravska 79	42202 Trnovec (Varaždin)	(HR)	Tel.: 00385 42 683 921
Vujica, fra Benedikt	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH)	vujicab@bih.net.ba
Vujica, fra Pavo	Bosne Srebrene 4	71300 Visoko	(BiH)	Tel.: 00387 32 738766
Vujica, Robert	Hrasno	72260 Busovača	(BiH)	Tel.: 00387 30 713 6645
Vukadin, Josip	Sterkraderstr. 141	46453 Dinslaken	(D)	Tel.: 0049 2064 97 187 Generalvikariat@bistum-essen.de
Vukadin, Mato,	Plievier Park 5	81737 München	(D)	Tel.: 0049 89 67905079 matovukadin@hotmail.de

W

Welte, Stanko	Am Berg 24	83620 Feld Westerham	(D)
---------------	------------	----------------------	-----

Z

Zeba, Ivan,	Bože i Nikole Bionde 2	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 613 71 02	ivan.zeba@mvp.hr
-------------	------------------------	--------------	------------------------------	------------------

---

Zelić, Tomislav	Teskere bb	88320 Ljubuški	(BiH) Tel.: 00387 39 831 153
-----------------	------------	----------------	------------------------------

---

Zeljko, Ivan	Leipzigerstr. 9	79211 Denzhausen	(D) Tel.: 0049 7666 39 48
--------------	-----------------	------------------	---------------------------

---

Zirdum, Ilija	Doljani 5	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 231 8779
---------------	-----------	--------------	-----------------------------

---

Zlopaša, Milan	Unska 2c	10000 Zagreb	(HR)
----------------	----------	--------------	------

Zloušić, Filip,	Van der Nuell-Gasse 9/2/5	1100 Wien	(A) filip.zlousic@gmail.com
-----------------	---------------------------	-----------	-----------------------------

---

Znahor, Mladen	Kirchberg 12	89426 Modingen	(D)
----------------	--------------	----------------	-----

Zubak, Stipo	Ivanićgradska 73/III	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 245 26 29
--------------	----------------------	--------------	------------------------------

---

Ž

Žilić, Nikola	Pete Poljanice 5	10040 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 292 22 75
---------------	------------------	--------------	------------------------------

---

Živković, Ilija	Odranska 12	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 619 62 20
-----------------	-------------	--------------	------------------------------

---

Živković, Ivo,	Marburger Str. 11	57072 Siegen	(D) Tel.: 0049 271 314096	i.zivkovic@gmx.net
----------------	-------------------	--------------	---------------------------	--------------------

---

Žutić, Šimun	Splitska bb	88440 Prozor	(BiH) Tel.: 00387 36 770 025
--------------	-------------	--------------	------------------------------

---

Web stranica Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko iz Zagreb je: www.udfkg.hr

